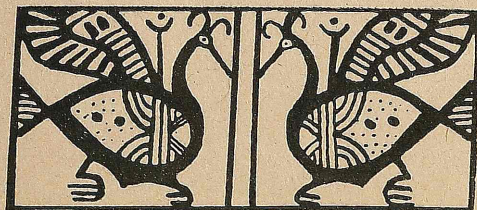

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

16

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Λήδρας 114, Λευκωσία.

Οικονομικός διαχειριστής: ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ
Γενικά Ύσφάλεια Κύπρου
Λευκωσία.

ΈτησΙΑ συνδρομή £ 1,250 μίλς
ΈτησΙΑ συνδρομή εξωτερικού £ 1,500 μίλς
Τιμή τεύχους £ 0,125 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Τρία τραγούδια τῆς εἰρήνης	σ. 149
Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ: Τὸ χωριὸ (λάδι)	150
ΦΡ. ΒΡΑΧΑ: Ἐνθροπος: ἡ μεγάλη ἀνακάλυψη τῆς Ἑλλάδος (σημείωμα)	151
Μ. ΛΥΓΙΖΟΥ: Dead end ἢ μικροαστοὶ — Ἐλεγυ (ποιήματα)	153
Φ. ΣΤΑΥΡΙΔΗ: Γυρισμὸς (διήγημα)	155
Μ. HEIDEGGER (μετ. Ἐ. Πλατῆ): Μιὰ προοντολογικὴ μαρτυρία γιὰ τὴν ὑπαρξιακὴ ἐρμηνεία τῆς ὑπόστασης ὡς μέριμνας (μελέτη)	157
ΟΜΗΡΟΥ (ἀποδ. Γιανν. Παπαδόπουλου): Ἰλιάς Α', (στ. 535—600)	160
Α. ΡΟΔΙΝΗ: Ἀκόμα περιμένω (ποίημα)	161
Α. ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ: Χρονικὸν τοῦ χωρίου Λύσης (Χρονικὸ)	162
Ε. ΠΑΝΑΓΗ: Φυλάξου (ποίημα)	166
Κ. ΚΥΡΡΗ: Ἐνα ἀνέκδοτο ποίημα τοῦ Γ. Κοτζίουλα (σημείωμα)	167
Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ: Νεκροταφεῖο τῶν Αὐστραλῶν στὸ Καλαμάκι (ποίημα)	167
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Γιατὶ γράφετε; (ἔρευνα). Ἀπαντοῦν: Ἰ. Μ. Παγκασιόπουλος — Φ. Γιούλης — Ἡ. Κατσόγιαννης — Τ. Δόξας — Γλ. Ἀλιθέρης — Ἀλ. Κοτζίου — Ζ. Καρέλλη — Δ. Γιάνκος — Χρ. Δεδάντας — Γ. Φ. Πιερίδης — Χρ. Ζιτσαῖα — Μ. Λυγίζος	169
GONGORA (μετ. Κ. Χρυσάνθη): Σοννέτο (ποίημα)	176

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ: Τὰ κη Φυλακτοῦ: «Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία» —
Κ. Γ. Ζαφειρίου: Ταξιδιώτες στὸ χρόνο — δρος Κ. Σπυριδάκι: Πῶς δύναται
νὰ προαχθῶσι περισσότερον αἱ περὶ τὴν Κύπρον ἐπιστημονικαὶ σπουδαὶ — Φρ. Βρά-
χα, Ἀ. Κούρου, Μ. Μαραθεύτη: Οἱ δάσκαλοι καὶ ἡ παράδοση (μιὰ νέα
ἔρευνα) — Κ. Χρυσάνθη: «Κοινοτικὸ Ἔθετρο», Φιλολογικὸν ὕλικὸ γιὰ τὸ «Μου-
σεῖον Ἀγῶνος», Τὸ προσάρτημά μας — Εὐχῆς — Κ. Χρυσάνθη: Γ. Ξενοπούλου «Οἱ
Φοιτητῆς» — Ἀ. Χριστοφίδης: Κ. Χρυσάνθη «Οἱ μπαλλάντες μᾶς ἡρωϊκῆς ἐπο-
χῆς» — Ἀ. Χριστοφίδης: Τὸ λογοτεχνικὸ 1961 — Κ. Χρυσάνθη: Τὸ θεα-
τρικὸ 1961 — Στ. Βότση: Ἡ κίνηση τῆς ζωγραφικῆς τὸ 1961 — Στ. Κωνσταν-
τινίδης: Τέχνες καὶ πνεῦμα στὴν Ἀθήνα, Κυπριακὰ καὶ καλλιτεχνικὰ νέα ἀπὸ τὴν
Ἀθήνα — Μ. Πατίχη: Ὁ «Ἀριστοτέλης» τοῦ Ρέμπραντ — Ἡ ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΑΛ-
ΛΩΝ — ΚΤΗΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ — ΕΙΔΗΣΕΙΣ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΠΡΟΣΑΡ-
ΤΗΜΑ: Κ. Χρυσάνθη: «Τὸ ξεσήλωμα τῶν σκλάβων» (νουβέλλα).»

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Ομάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,

Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Διαχείριση : ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ.

ΧΡΟΝΙΑ Β'.

ΓΕΝΑΡΗΣ 1962

ΑΡ. 16

ΤΡΙΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

I

Περίβλεπτο τριαντάφυλλο, στη φύχτα σου
οί άγκωνες μου άκουμπάνε
δπως τὸ βλέμμα σέ ρωγμή —
Ειρήνη, Θεέ μου, ειρήνη.

Στὸ λουλακί της μεσοφόρι,
τῆς συνοικίας κρυφὸ καὶ μυστικὸ,
τραγούδησε ὁ παλμὸς —
Ειρήνη, Θεέ μου, ειρήνη.

Τὸ πηλοφόρι καὶ μυστροὶ
γάλα θηλάστρου μητρικὸ
κι' ἄς ἄρμεξαν κατσίκια —
Ειρήνη, Θεέ μου, ειρήνη.

Στ' ἀλφαθητάρι τοῦ παιδιοῦ ὁ Χριστὸς
τετραποδίζει
καὶ φέγγει πράσινη ρυτίδα —
Ειρήνη, Θεέ μου, ειρήνη.

Ὁραῖος ὁ κόσμος, θαλερός,
ἥλιος λεβέντης ξάδερφος
κι' ὑγεία περίβλεπτη μονάχα
μὲ τὴν ειρήνη στὸ δεξί σου αὐτί —

Ειρήνη, Θεέ μου, ειρήνη.

II

Τ' ἀλέτρι κι' ὁ μαστός,
πέφτει βροχή, καράβι μπαίνει
μὲ μι' ἀγκαλιὰ μηνύματα,
ὠραῖος ὁ ἥλιος στὰ σπαρτά,
εἶναι ἓνα γέλιο κάθε τοῖχος,
κι' οἱ πόρτες μάτι ἔρωτικό,
μιὰ ἐλιά μαυρολογᾷ καρπὸ,
σὲ χαιρετῶ ἀγαπούλα τῆς αὐλῆς,
φιλῶ τὸ χέρι σου, γρηά,

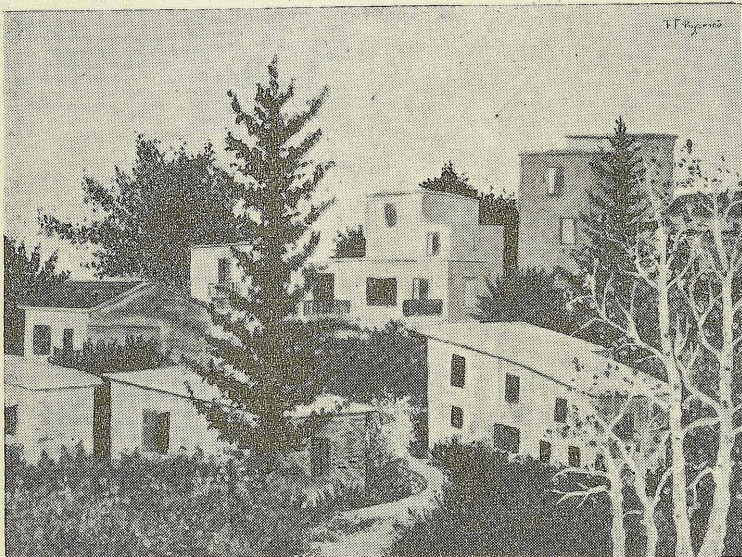
καλή σου μέρα, γέρο πού περνᾷς,
ματάκι μου παιδάκι τί δακρύζεις;
σοῦ δένω τὴν οὐρά στὸν χαρταητό,
μακάρι τὰ ὄνειρά σου γαλανά!
πάμε νὰ δοῦμε τὸν Θεό
πού στάθηκε στή σκιά νὰ δροσιστῇ
κι' ὅλους τοὺς μόχθους εὐλογεῖ:
«Εἰρήνη ὑμῖν».

III

Ἡ μυρωδιά τῶν ὄριμων καρπῶν,
τὸ χνούδι τοῦ λαδιού, πού μπαίνει στὰ μαλλιά
σὰ δάχτυλα πρωϊνοῦ,
καὶ τὸ κρασί πού χίλιους ἥλιους δικαιοσύνης
καὶ μαλακῆς καρδιάς κρατᾷ,
τὸ μαῦρο μας ψωμί πού στάζει μόχθο,
φωνάζουν μὲ γλυκύτητα γιαγιᾶς:
«Εἰρήνη, εἰρήνη ν' ἀναστήσουμε τὸν ἄνθρωπο,
τ' ἀρχαῖο του κάλλος τὴν καρδιά του.
Εἰρήνη, εἰρήνη».

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Η ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ ΜΑΣ

Τάκη Φυλακτού: Τὸ χωριὸ (λάδι).

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΑΝΘΡΩΠΟΣ: Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Συχνά διερωτόμαστε για τὰ στοιχεία πὸν διαφοροποιοῦν τὴν ποιότητα τῆς προσφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητας ἔναντι αὐτοῦ πὸν ἦταν κι' ἔδωσε ὁ ἀρχαῖος κόσμος τῆς Ἀνατολῆς.

Τὸ πρόβλημα οὔτε νέο οὔτε κι' ἀσήμαντο εἶναι. Οἱ ρίζες του εἶναι τόσο βαθεῖς ὅσο κι' οἱ πνευματικῆς ρίζες τῆς Εὐρώπης — κι' ἡ σημασία του ἔγκειται στὴν ἀλήθεια πὸν κάθε φορὰ μπορεῖ ν' ἀποκαλύπτει ἢ σωστὴ καὶ προσεκτικὴ ἔρευνα ἀπάνω στὰ στοιχεία πὸν συνιστοῦν τὰ βάθρα τοῦ πνευματικοῦ μας βίου. Ἡ σχετικὴ φροντίδα γονιμοποιεῖ μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἐσωτερικοῦ διαλόγου τὴν ἱστορικὴ γνώση καὶ καλλιεργεῖ τὴν ἀνθρώπινη (καὶ τὴν ἐθνικὴ στὴν περίπτωσή μας) αὐτοσυναίσθηση. Ἄλλωστε, εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ ἱστορία σὰν ἐπιστῆμη δὲν εἶναι μὰ ὅποια στατικὴ ἔρμηνεία. Καὶ πὼς γιὰ νὰ διατηρηθῆ τὴν παιδευτικὴ τῆς ἀξία πρέπει διαρκῶς νὰ γράφεται, ἀπὸ τὴν κάθε ἐποχὴ καὶ στὴν κάθε συνείδηση. Γιατὶ ἡ διάσταση τοῦ χρόνου μετατοπίζει συνεχῶς τὸ ποῖσμα προβολῆς ἀπάνω στὰ γεγονότα καὶ τὰ πράγματα τοῦ παρελθόντος.

Ξεκινώντας, λοιπόν, ἀπὸ τὴν ἀγωνία καὶ τὶς διεκδικήσεις τῶν καιρῶν μας ἀξίζει νὰ ξανακοιτάξουμε καὶ ν' ἀποσαφηνίσουμε μέσα μας τὴν ἀφετηρία τῆς πορείας μας...

Ἔλεγεν Εὐρωπαῖος σοφός :

«Νιώθω νὰ εἶμαι τριῶν χιλιάδων χρόνων — τὸ γεγονός τῆς γέννησής μου συμπίπτει μὲ τὸ λικανῆδες τῆς ἑλληνικῆς ιδέας. Πάνω ἀπ' τὸ βιολογικὸ φαινόμενο τῆς ζωῆς μου στέκει ἡ πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ μου πείρα, πὸν εἶναι καθαρῶς ἑλληνικὴ καὶ πὸν αὐτὴ καὶ μόνη μοῦ ἐπιτρέπει τὸ προνόμιο νὰ αἰσθάνομαι ἄνθρωπος».

Νομίζω πὼς μὲ τὶς ἀπλές αὐτὲς σκέψεις, ὅσο δογματικῆς κι' ἂν ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνονται, ἀνοίγει εὐχολος ὁ δρόμος γιὰ τὴ διερεύνηση τοῦ ἐρωτήματός μας. Καὶ τοῦτο, γιατί ἀμέσως ἐπισημαίνεται ἓνα βασικὸ δεδομένο, τὸ δεδομένο τοῦ ἀνθρώπου, πού, φυσικά, μόνον μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ στὴν ἀντιπαραβολὴ πὸν μᾶς χρειάζεται. Ἀφοῦ, ἔξομεν, ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μέτρο βάσει τοῦ ὁποῖου ζυγίζονται καὶ ξεκαθαρίζονται οἱ ἀξίες.

Πράγματι, στὴν κοινὴ ἀντίληψη σήμερα ὁ ἄνθρωπος, παρὰ τὴ σύνθλιψη πὸν ὑφίσταται, συμπυκνώνει ὅ,τι βασικά ἐννοοῦμε σὰν σκοπὸ τῆς ζωῆς. Πέφ' ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ἡ ζωὴ εἶναι ἀδιάφορη — ἀφοῦ αὐτὸ πὸν ἀξιολογεῖ ὅ,τι ἡ ζωὴ εἶναι τὴν κάθε στιγμὴ εἶναι ἢ μέσα σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ δικαίωση ἢ μὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ὅλες οἱ ιδέες ὑπάρχουν σὰν ἐρείσματα τοῦ ἀνθρώπου, κι' ὄλες οἱ ιδεολογίες, παρ' ὅλον ὅτι στό βάθος ξεκινοῦν ἀπὸ κάποια δόση ἀρνησῆς τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ἄνθρωπο ἔχουν σὰν παντιέρα — τὸν ἄνθρωπο εἶναι πὸν διακηρύττουν πὼς πασχίζουν νὰ σώσουν — ἀδιάφορο ἂν ἡ ὑπόθεση τῆς χαρᾶς τοῦ ἀνθρώπου στέκει στὸ δικὸ του ἀγῶνα, καὶ στὴν ἐλευθερία του πὸν δὲν μπορεῖ νὰ χωρέσῃ στὸ καλοῦπι καμμιᾶς ιδεολογίας. Οἱ ἀντεγκλήσεις, οἱ προσηγορίες κι' οἱ συγκρούσεις τῆς ἐποχῆς μας δὲν εἶναι ἐν ὀνόματι τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου πὸν δοκιμάζουν τὸν κόσμο μας; Ὁ ἄνθρωπος, ὅπως καὶ νὰ τὸν δέχεται κανεῖς, πρόβάλλει σήμερα στὸ κέντρο τῆς ζωῆς. Καὶ τοῦτο, ἄς τὸ ποῦμε σὲ παρένθεση, εἶναι μὰ ἀπάντηση στοῦς ἀπαισιόδοξους πὸν ἄρχισαν νὰ βλέπουν τὴν ἐξουδετέρωση τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πραγματικότης τοῦ εἰλικρινοῦς ἢ τοῦ ψεύτικου ἐνδιαφέροντος γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ ἀνθρώπου, ὅση κι' ἂν εἶναι ἡ σχετικὴ σύγκυση, μπορεῖ νὰ ζυμωθῆ μέσα στις ἄξιες καὶ φωτισμένες συνειδήσεις σὰν μήνυμα ἐνὸς νέου ἀνθρωπισμοῦ πὸν ν' ἀνταποκρίνεται στὸ μέγα αἶτημα τῆς κοσμογονικῆς ἀλλαγῆς πὸν ζοῦμε. Ἐτσι ἢ ἀλλιῶς, ἡ ζωὴ πρέπει νὰ κερδηθῆ γιὰ τὸν ἄνθρωπο — συνεπῶς ὁ ἀνθρωπισμός, ὅποια κι' ἂν εἶναι ἡ καινούργια μορφή πὸν θὰ προσλάβῃ, ἀποτελεῖ ὑποχρέωση.

Μὰ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι τοῦ παρόντος — τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀρχαιότητα εἶπαμε θ' ἀναζητήσουμε.

Βιολογικὰ ὁ ἄνθρωπος προϋπήρξε τῆς Ἑλλάδος — ὅμως, σὰν πνευματικὴ ὑπόσταση, μὲ αὐτοσυνείδηση, καὶ σὰν δυνατότητα προκοπῆς ὁ ἄνθρωπος ὑπῆρξε ἢ μεγάλη ἀνακάλυψη τῶν Ἑλλήνων. Στὴν Ἀνατολῆ, ὅπου ἡ ζωὴ ἐγράφετο τυχαῖα καὶ χωρὶς ὑπογραφή, τὰ πλήθη πὸν συνωθοῦντο κάτω ἀπὸ τὸ κνοῦτο τῆς ἀγγραφείας οὔτε καν πὸν ὑποπεύονταν μέσα τους τὸν ἄνθρωπο. Σκοπὸς πὸν νὰ στήριζε μέσα τους ἓνα προσωπικὸ ἢ γενικώτερο ἰδανικὸ δὲν ἀνθοῦσε πουθενά, καὶ καμὰ λαχτάρια δὲν μπορούσε, ὅσο καὶ νὰ πάλαε, νὰ ἰδῆ τὸ φῶς. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἔργα πὸν στηλῶθηκαν τεράστια πάνω ἀπὸ τὴ γῆ τους, ὅση κι' ἂν ἦταν ἡ ἐπιστῆμη πὸν τὰ θεμέλιωσε, δὲν μπόρεσαν νὰ ξεπεράσουν τὸ ζυγὸ τῆς ὕλης κι' ἔμειναν μέσα στοῦς αἰῶνες βαρεῖα καὶ βουβὰ — πειθαρχημένα σ' ἓνα ἀτεγκτο κανόνα κουραστικῆς ἐπανάληψης πὸν κινούσε μὰ ἀδυσώπητη θέληση καὶ ἀσοῦσε ἢ ἀγέλη. Σ' ὅλα τὰ πάντα ὁ σκοπὸς ἦταν ἔξω ἀπὸ τὴ ζωὴ, καθορισμένος ἀπὸ τὴ μοῖρα καὶ φορμαρισμένος ἀπὸ ἓνα ἄψιχο ἱερατεῖο κι' ἓνα ἄρχοντα πὸν οὐδέποτε πίστεψαν στὴν πραγματικότητά τῆς ζωῆς. Τὸ μυστήριό πὸν ἦταν ἡ

ἀσπίδα τους ἦταν ἕνας διαρκῆς φόβος πὸ ἀπλωνε τὸ ἔρεθος παντοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ὑπάρχει παιδεία στὴν Ἀνατολή — ὑπάρχει μοναχὰ συναγωγή παρατηρήσεων καὶ γνώσεων, κ' αὐτὴ γιὰ λογαριασμὸ τῶν ἐντεταλμένων. Ἔτσι, ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἀνατολῆς ἔμεινε πολιτισμὸς τεχνικὸς καὶ πρακτικὸς, χωρὶς φωνὴ καὶ δίχως φῶς.

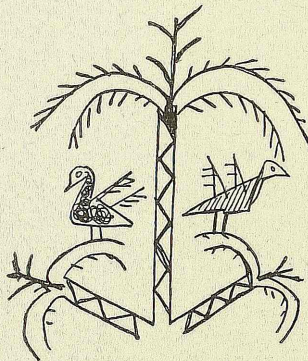
Στὴν Ἑλλάδα ὄλα μιλοῦν κ' ὄλα ἀκτινοβολοῦν, γιὰτὶ ὁ Ἕλληνας, ἀπὸ τῆς αὐγῆς τοῦ βίου του, ἀνακαλύπτει μέσα του τὴ βασικὴ διαχωριστικὴ γραμμὴ πὸ τὸν διαφοροποιεῖ ἔναντι ὄλων τῶν ἄλλων πλασμάτων τοῦ κόσμου τούτου καὶ πὸ τοῦ ὑποβάλλει τὴ συναίσθηση τῆς δυνατότητος ἀκατάπανστα νὰ ἐλέγξει τὴ ζωὴ του καὶ τὰ πράγματα, καὶ νὰ γίνεται διαρκῶς πληρέστερος καὶ καλύτερος. Ἐπρόκειτο γιὰ τὴν ἐπισημάνση καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς βασικῆς ἀνθρώπινης ιδιότητος — τοῦ Λόγου, ὅχι μόνο σὰν συνηθισμένης ὁμιλίας, μὰ προπαντὸς, σὰν μιὰ βαθύτατα ἐσωτερικῆς ἀγωνίας ἰκανῆς νὰ συλλαμβάνη τὰ πράγματα, νὰ ζητῆ καὶ νὰ θείσῃ τὴν αἰτίαν τῶν φαινομένων, νὰ ἀποδιώχῃ τὸ σκοτάδι τῆς ἀγνοίας καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐλευθερία. Μὲ τὸν Λόγον αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος προωθείται στὸ κέντρο τῆς ζωῆς κ' ἀποβαίνει μέτρο τῶν πραγμάτων. Τὰ πάντα παίρνουν στὴν Ἑλλάδα ἀξία ἢ ἀπαξία μὲ γνώμονα τὴν ὑπηρεσία πὸ προσφέρουν στὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος γίνεται σκοπὸς ὁ ἴδιος καὶ μέσα στὸν κόσμον τῶν ἀνησυχιῶν του κιοφοροῦνται οἱ μεγάλες ἰδέες τοῦ Ἀληθοῦς, τοῦ Ἀγαθοῦ καὶ τοῦ Καλοῦ. Ἐκεῖ, λοιπὸν, πὸν στὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς ὁ ἄνθρωπος ἦταν ἀνύπαρκτος σὰν αὐτοσυνείδηση ἢ ἀπλὸ ὄργανο ἀνεξέλεγκτων δυνάμεων μὲ τὴν Ἑλλάδα γίνεται ἄρχοντας — καὶ μαζί του ἡ ζωὴ παίρνει τὸ δρόμον πὸ ὁδηγεῖ ὡς τὴν ἐποχὴ μας, πὸν σμίγει μὲ τὶς δικῆς μας σημερινῆς διεκδικήσεις.

Ὅμως, ἡ Ἑλλάδα δὲν ἀνακάλυψε μοναχὰ τὸν Ἀνθρώπον καὶ τὴν ἀρχοντιά του καὶ μαζί τὴ δυνατότητα προκοπῆς του — τὸν Λόγον. Βρῆκε καὶ τὸν τρόπο ἀνέλιξής του — ἀνακάλυψε τὴν Παιδείαν πὸ ταύτισε μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ πὸ εἶναι ὁ νέος πολιτισμὸς πὸν μεταίναει μέσα στὴν ἱστορίαν μὲ τὸν ἄνθρωπον. Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία, πὸν δὲν εἶναι φυσικὰ μετὰδοσιν τεχνικῶν γνώσεων μὰ εὐρύτατος τρόπος ζωῆς πὸν διαρκῶς διαμορφώνει, εἶναι «ἡμέρωσις» καὶ ὁδηγεῖ πρὸς τὴν καλοκαγαθίαν πὸν μόνη ἀπεργάζεται τὴ χαρὰ, τὶς ἰκανότητες, καὶ αὐτὴ μὲ τὴ σειρὰ τῆς τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου — πὸν προβάλλει γιὰ τοὺς Ἕλληνας σὰν ὁ κυριαρχικὸς κανὼνας ζωῆς.

Ἡ Ἑλλάδα, λοιπὸν, μὲρὸς στὴν Ἀνατολὴ στέκει μὲ τὸ ἀπόκλιμα τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τὸ προνόμιον τῆς Παιδείας. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς ἀποφασιστικῆς ἀνακάλυψης ἡ Ἑλλάδα μὲ τὸν Ἀνθρώπον καὶ τὴν Παιδείαν του γίνονται ἕνα, κ' ἔτσι ἀποβαίνει ὀριστικὰ δύσκολον νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς πὸν εἶναι πὸν δανεῖζει τὴ λάμψιν του στὸ ἄλλο. Τὸ φῶς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, πὸν ἀπομένει ὡς σήμερον ἡ μεγάλη ἐλπίδα, ἀναβρῦζει ἀπὸ κοινὴ πηγὴ — τὴν ἀστείρευτὴν πηγὴ πὸν χτύπησε κ' ἄνοιξε ὁ ἑλληνικὸς Λόγος. Πάντως ἡ διαπίστωση, χαρακτηριστικὴ καὶ πολυσήμαντη, πολὺ πολὺ μῶρὸς νὰ μᾶς βοηθήσῃ στὴν ἀνίχνευσιν τῶν πηγῶν μας καὶ τῆς ἀφετηρίας τῆς πορείας μας. Δίχον εἶχε, λοιπὸν, ὁ εὐρωπαϊκὸς σοφὸς, πὸν ἀσφαλῶς θὰ μῶρὸςσε νὰ σμίξῃ τὴ φωνὴ του καὶ μὲ τὴ φωνὴ τοῦ Ποιητῆ μας:

«Ἑλλάδα ἀκέρητος ὁ ἄνθρωπος εἶναι δικὴ σου γέννα».

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

DEAD END Ἡ ΜΙΚΡΟΑΣΤΟΙ

Μέρες πὸν τὶς καρφώσανε στὰ δώδεκα καρφιά
χωρὶς μοίρα στὸν ἥλιο χωρὶς πρόσωπο
σπίτια χωρὶς δωμάτια μ' ἓνα ρολόι στὴ μέση
τὶς ὥρες νὰ χτυπᾷ μιᾶς τραγωδίας
χωρὶς κραυγὲς καὶ γόους
κι ὅλα τὰ χρόνια μνήμες ματωμένες.

Ξεκουβαλήματα ἀπ' τὸνα σπῖτι στ' ἄλλο
μὲ νοίκια ἀπλήρωτα μ' ἐξώσεις κι ὅλο ἐξώσεις
κι ἐπιπλα πὸν τὰ ρήμαξε ὁ καιρὸς
παλιὰ 'πὸ τρίτο χέρι ἀγορασμένα
κι ὅλες οἱ μέρες καρφωμένες στὰ καρφιά
ὅμοιες μὲ κρεμασμένους μάρτυρες στὸ ξύλο.

Κραυγὲς πὸν δὲν ἀκούστηκαν σκίζουν στὰ δυὸ τὴ μνήμη
κραυγὲς πὸν δάχτυλα δαγκώνονται
καὶ σκάλες κι ὅλο σκάλες κάθε μέρα
καὶ πίσω οἱ πόρτες νὰ θροντοῦν
κι ἀζήτητα τὰ χέρια ν' ἀπομένουν
καὶ κάτω ἀπ' τὸ προσκέφαλο φίδια οἱ ἀγωνίες.

Καὶ κάθε νύχτα πὸν περνᾷ ξυπνάει μ' ἓνα μαχαίρι
καὶ κάθε χρόνος πούρχεται χρόνο νὰ φέρνει δίσεκτο.

Χειμῶνας στὸ χειμῶνα κ' οἱ μέρες νὰ καρφώνονται
κι ὁ μῆνας νὰ δουλεύει χωρὶς ἔλεος
καὶ γύρω στεγνωμένα πρόσωπα
καὶ σφραγισμένα γράμματα πὸν πιάνουν τὴν ἀνάσα
κι ὅλες οἱ μέρες ἴδιες μ' ἓνα ρολόι νὰ χτυπᾷ
τὶς πόρτες στοὺς νοικάρηδες τὰ νοίκια νὰ εἰσπράξει.

Τοῖχος μπροστὰ καὶ τοῖχος πίσω καὶ μὲς στὴ μέση βάραθρο
κι ὅλα τὰ χρόνια δίκοπο μαχαίρι
κι ἀπ' τὸ πρωτὶ ὡς τὸ βράδυ μ' ἓναν κόμπο στὸ λαιμὸ
κι ἀπ' τὴν αὐγὴ ὡς τὴ νύχτα μ' ἓναν κόμπο στὸ λαιμὸ
καὶ σκάλες κι ὅλο σκάλες κάθε μέρα
κι ὅλο κραυγὲς πὸν δάχτυλα δαγκώνονται
κι ὅλο κραυγὲς πὸν πνίγονται καὶ δάχτυλα ματώνουν.

ΕΛΕΓΟΣ

Καημένη κυρὰ Λένη Ζυμαρίτενα
μὲς στοὺς ἀγροὺς τῆς Ἀττικῆς τὰ χρόνια σου ρημάχτηκαν
μὲς στὰ νερὰ πὸν τρέχανε
κι ἐσὺ νερὸ νὰ πιεῖς δὲν εἶχες στὸ πηγάδι σου
μ' ἀγριόχορτα τοῦ ποταμοῦ τάιζες τὰ παιδιὰ σου.

Νέα τὰ μαύρα φόρεσες· καὶ ὁ μαύρος ἥλιος μαύρος
καὶ μὲς στὰ μαύρα ρήμαζαν μαύρες κ' οἱ μέρες μαύρες
μαύρη ζωὴ μαύρος καιρὸς καημένη κυρὰ Λένη μου
στὰ μαύρα τῶρα χῶματα τὴν πίκρα σου σκεπάζεις.

Παιδι στὰ γόνατά σου μὲ κανάκευες
κι ὅταν μεγάλωσα παιδι μ' ἔβλεπες πάντα
παιδιά σου 'χες τ' ἀδέλφια μου κι ὅλα τὰ γειτονόπουλα
πὺν στὸ «κρυφτό» μᾶς ἔκρυβες νὰ μὴ μᾶς βροῖσκει ὁ Χρόνος.

Κεράσια μοσχοβόλαγε ὁ ἀγέρας καὶ θερίκοκκα
—μι ἀγριοπηδιά στὸν κήπο σου καὶ μι ἀγριλιά στὸ φράχτη.
Μὲ ζούματα κι ἀγριοζωχούς τ' ἀγγόνια σου μεγάλωσαν
μὲ ζούματα κι ἀγριοζωχούς καὶ τὰ δισέγγονά σου.

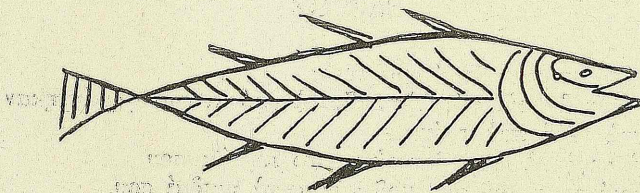
Στάζαν τὰ λιόδεντρα τὸ λάδι ἔξω ἀπ' τὴν πόρτα σου
—τὸ τζάκι σου χωρὶς φωτιά κι ὁ λύχνος χωρὶς λάδι —
κι ὅλο βαρὺς χειμῶνας στὸ κονάκι σου
κι ὁ σκύλος μπρὸς στὴν πόρτα σου τὴν πείνα σου φοβέριζε.

Στὴ Μικρασία οἱ γιοί σου πολεμήσανε
κι ὁ ἄντρας σου στὸ Σκρὰ καὶ στὸ Μπιζάνι
στὴν Ἀλβανία τ' ἀγγόνια σου
στὸ Δομοκὸ ὁ πατέρας σου
κ' οἱ πάποι σου στὸ Σερπετζὲ πλάι στὸ Μακρουγιάννη.

Κι ὅλο βαρὺς χειμῶνας στὸ κονάκι σας
κι ὅλο μπομπότα καλαμπόκι πιτουρόψωμο
καὶ χόρτα χωρὶς λάδι μὲ βρόχινο νερό.

Καημένη κυρὰ Λένη Ζυμαρίτενα
μαύρο σκληρὸ ποτάμι πῆγε ὁ πόνος σου
μαύρο πηχτὸ μαράζι
μαύρα τὰ χρόνια δίσεκτα
σ' αὐτὰ τὰ μαύρα χῶματα τῆς χώρας πὺν σοῦ μοιάζει.

ΜΗΤΣΟΣ ΛΥΓΙΖΟΣ

ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Όλη τὴν ἡμέρα ὁ Λαμπῆς δούλευε στὴν κουζίνα τοῦ ἀρχοντικοῦ δίχως νὰ δείξει τίποτα ἀπὸ τὴ βασανιστικὴ χαρὰ ποὺ τοῦ ἔκαμε τὴ σκέψη. Ὁρες, ὥρες τὸ ἀκυβέρνητο ποτάμι τοῦ συνασθῆματος ποὺ κυλοῦσε μέσα του τὸν πῆξε σὲ πράξεις πολλές· νὰ πηδήξῃ ψηλά, νὰ τραγουδήσῃ μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς φωνῆς του κατὰ παλιά, παιδικὰ τραγουδάκια ποὺ καιρὸ τὰ λογαρίαζε ξεχασμένα, νὰ κἀνὴ θόρυβο.

Μιά, δύο φορὲς ἀποφάσισε νὰ πῆ τὸ μυστικὸ του στὴν κυρὰ Φωτεινὴ, τὴν μαγειρίσσα, ποὺ καθάριζε συνοφρωμένη πατάτες στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς κουζίνας. Νὰ γελᾶσῃ μὲ τὸ ξάφνιασμά της σὰν μάθαινε πὼς αὐριο ὁ Λαμπῆς φεύγει γιὰ τὸ χωριὸ του.

—Γιὰ πάντα, κυρὰ Φωτεινὴ, γιὰ πάντα! (Τὸ τελευταῖο σχεδὸν τοῦ ξέφυγε ἀπὸ τὰ χεῖλη κ' ἡ κυρὰ Φωτεινὴ γύρισε καὶ τὸν κύταξε ἐρωτηματικά).

Ἔτοτετα μετάνοιونه καὶ χανόταν σὲ σκέψεις.

—Πάλι ἔχουσες τὸ πετρέλαιο ἔξω; Ἦ κυρὰ Φωτεινὴ ἦταν ὄλο φούρκα. Σὲ καλὸ σου, παιδί μου, ποὺ εἶν' ὁ νοῦς σου σήμερα;

Ἄν μάθαινε ποῦ ἦταν!

Ὅπως κάθε ἓνας ποὺ ἔχει ζήσει ὅλα τὰ χρόνια τῆς πρώτης παιδικῆς του ἡλικίας σὲ ἀμεση ἐπαφὴ μὲ τὴ γῆ, κ' ὕστερα οἱ περισσότεροι τὸν ἔφεραν μακριά, τὸν ἀνάγκασαν νὰ περιοριστῇ στὸ πληκτικὸ, τοιμεντένιο κλουβὶ τῆς μεγάλης πολιτείας, ἔτσι κι ὁ Λαμπῆς ἐνοιωθε κάποτε τοὺς παλιούς δεσμούς μὲ τὸ χῶμα ν' ἀναταράζονται στὴ σκέψη του καὶ νὰ τὸν πνίγουν μὲ τ' ἀπειράριθμα νηματάκια μιᾶς πρωτόγονης ἔλξης γιὰ τὴ γῆ του.

Οἱ ἀποθημένους ἐπιθυμίες γιὰ ἐπιστροφὴ ἀργοστοιβάζονταν μέσα του ἴσαμε ποὺ γκρέμισαν τοὺς τοίχους τῶν ἐξωτερικῶν του ἐπιφυλάξεων, χύθηκαν τρολλῆς στὸ φῶς τῆς νέας πραγματικότητος καὶ τὸν συνεπήραν.

Τὸ σχέδιό του τὸ εἶχε καταστρώσει μὲ τὴν πιὸ μικρὴ λεπτομέρεια. Τετάρτη πρωτὶ, στὶς ἑπτὰ, ἔφυγε τὸ λεωφορεῖο τῆς γραμμῆς ποὺ περνοῦσε ἀπὸ τὸ χωριὸ του. Φρόντισε νὰ μάθῃ πόσο κόστιζε τὸ εισιτήριό κ' ὕστερα πάσκισε νὰ μαζέψῃ τὸ ποσὸ τρεῖς ὀλόκληρους μῆνες, δεκάρα - δεκάρα μὲ τὰ ὑπόλοιπα ποὺ τοῦ ἄφηνε καμμιά φορὰ ἡ κυρία.

Ἄ! ἦταν αὐστηροὶ ἄνθρωποι τ' ἀφεντικά. Πίστευαν πὼς χρέματα στὰ χέρια ἐνὸς παιδιοῦ δεκάξῃ χρόνον εἶναι προοίμιό διαφθορᾶς καὶ κακῶν συνηθειῶν. Τὸ μηνιατικὸ του — πόσο μπορούσε νὰ ἦταν κ' αὐτό; — ἄλλοτε πῆγαινε κατ' εὐθειαν στοὺς δικούς του κ' ἄλλοτε στὸν ἰσχνὸ λογαριασμό του, στὸ ταμειτήριο. Ποτὲ δὲν τοῦ ἴδωκαν νὰ τὸ διαχειριστῇ ὁ ἴδιος.

Κ' ἦταν μιὰ ιδιότυπα ἔνοχη χαρὰ ποὺ τὸν συνέπαιρνε σὰν θυμόταν τὶς δεκάρες ποὺ πλή-

θαιναν στὸ βάθος τοῦ μπαούλου, κάτω ἀπὸ τὸ κρεβάτι τῆς στενῆς σοφίτας.

Στὴν πολιτεία δούλευε πέντε χρόνια. Ἦταν δὲν ἦταν ἔντεκα χρόνων σὰν πρωτοπάτησε τὸ πόδι του στὸν τόπο τῆς καινούργιας του ζωῆς καί, θυμάται, δὲν χόρταινε νὰ κυτᾶξῃ τὴν παραδάλή, θορυβώδη κίνηση τῶν δρόμων, τὰ ψηλὰ σπίτια ποὺ ὄλο καὶ περισσότερο κόντευαν στὸν οὐρανὸ, τὰ πολύχρωμα φῶτα νὰ τρεμοπαίζουν τὸ βράδυ σὰ νὰζιάριζα μάτια.

Στὴν ἀρχὴ ὅλα τοῦ ἀνῆκαν ἐξαιρετικὰ γοητευτικά. Ἔμεινε νὰ θαυμάξῃ, νὰ θαυμάξῃ... Ὅμως παραέξενο! Γιατὶ ὅ,τι φτάνοιμε ν' ἀγαπήσοιμε νὰ πρέπῃ κάποτε νὰ μᾶς ποτίσῃ μὲ πικρία; Πικρία χωρισμοῦ ἢ πικρία βαρετῆς παρουσίας!

Πιὸ ὕστερα, σὰν σκεφτόταν τὶς πρώτες ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὸν καινούργιο τόπο ἐνοιωθε ἓνα ἀδιόρατο κοκκίνισμα προσμονῆς στὸ πρόσωπο κ' ἡ ἀναπνοὴ του γινόταν ἐλαφρὰ ἀσθματική, ὅπως καὶ τότε. Μ' ὄλο ποὺ τώρα τίποτα ἀπὸ τὴν πολιτεία δὲν τοῦ ἔκανε αἴσθηση — ὅλα τὰ εἶχε δῆ νὰ ἐπαναλαμβάνουνται ἀδιάκοπα καὶ μὲ τὸν καιρὸ τὰ συνήθισε — ἐκείνες οἱ παλιὲς ἐντυπώσεις ἔμεναν παντοτινὸ κτῆμα τῆς πιὸ θεμιτῆς γωνιάς τῆς σκέψης του. Εἶχαν μιὰ ἀφέλεια καὶ μιὰ τρυφερότητα ποὺ μόνο σὲ παιδάκια πολὺ μικρῆς ἡλικίας μπορεῖ κανένας νὰ βοῆ. Σὰ νὰ ἦταν δυνατὸ νὰ προσδιορίσῃ ἡλικίες σὲ κάθε του ἐντύπωση καὶ νὰ λέῃ: Τούτῃ τὴν ἀγαπῶ γιὰ τὰ παιδικὰ της χρόνια, ἢ ἐκεῖνη μοῦ κατάντησε βαρετὴ κ' ἀδιάφορη γιὰτὶ παραγέρασε.

Λίγες μέρες πρὶν οἰκονομοῦσε καὶ τὶς τελευταῖες δεκάρες ποὺ χρειαζόταν. Τὴν Δευτέρα τὸ ἀπόγευμα, μὲ τὴν εὐκαιρία ποὺ θὰ πῆγαινε ἔξω γιὰ διάφορες μικροδουλειὲς τοῦ σπατιοῦ, πῆρε μαζί του ὅλα τὰ χρήματα σφιχτοδεμένα στὸ μαντήλι του, κ' ἐπιστρέφοντας πέρασε ἀπὸ τὴ γραφεῖα τῆς εταιρείας συγκοινωνιῶν.

Ὁ πολὺς κόσμος τὸν φόβιζε καὶ τραβῆξε κατ' εὐθειαν γιὰ τὸν πρῶτο ὑπάλληλο ποὺ βρέθηκε μπροστὰ του.

—Σὰς παρακαλῶ... Ἔνα εισιτήριο γιὰ τὴν Τετάρτη, στὶς ἑπτὰ, μὲ τὸ «δώδεκα».

Ἔνοιωθε χαμένος κι ἀσήμαντος.

—Τρίτο γραφεῖο, δεξιά, εἶπε ὁ ἄλλος ξερὰ χωρὶς νὰ γνοιαστῇ νὰ τὸν κυτᾶξῃ.

Τὸ «τρίτο γραφεῖο, δεξιά» ἦταν ἓνας νεαρὸς ὡς εἰκοσιδύο χρόνων ποὺ τοῦ χαμογέλασε φιλικὰ μὲ τὸν εἶδε νὰ πλησιάζῃ.

—Ὁ κύριος; (Τοῦ εἶπε «ὁ κύριος;»). Κοκκίνησε μεμιάς καὶ τραυλίζε χαμηλώνοντας τὰ μάτια.

—Ἦθελα ἓνα εισιτήριο γιὰ τὴν Τετάρτη, στὶς ἑπτὰ. Μὲ τὸ «δώδεκα».

Ὅλα ἔγιναν γρήγορα χωρὶς κ' ὁ ἴδιος νὰ

καταλαβαίνει καλά τί συνέβαινε. Πλήρως, πήρε τὸ εἰσιτήριο, καὶ βγήκε ἔξω.

Στάθηκε σὲ μιά γωνιά κ' ἄρχισε νὰ περιεργάζεται ἀφηρημένα τὸ πράσινο χαρτάκι πὸ κρατοῦσε στὰ χέρια. Εἶδε ἀριθμούς, τετραγώνια μὲ ἀκαταλαβίστικα γραψίματα κ' ἓνα «τὸ παρὸν ἰσχύει μόνον διὰ τὴν ἡμερομηνίαν καὶ διαδρομὴν δι' ἃς ἐξεδόθη» πὸ μόλις μποροῦσε νὰ τὸ καταλάβῃ.

Τὸ διπλόσε προσεκτικὰ καὶ τὸ 'βαλε στὴν τσέπη. Κάθε τόσο τὸ ψαχοῦλε γιὰ νὰ θεβαιωθῆ πὼς βρισκεται ἀκόμα ἐκεῖ.

^{}

Ἄχ πότε νὰ περάσῃ καὶ τοῦτο τὸ ἀπόγευμα, πότε νὰ περάσῃ! Πρώτῃ φορὰ πρόσεχε πόσο μακρὸς μπορεῖ νὰ πάρῃ ἓνα τόσο δὲ κομμάτι ζωῆς σὰν εἶναι νὰ τὸ λογαριάσῃς λεπτό, λεπτό καὶ νὰ θελήσῃς νὰ τὸ σπρώξῃς μιὰν ὥρα ἀρχήτερα στὸ βράδυ τοῦ χτές.

Τὸ πρωῖνὸ ἀργονικήθηκε μὲ τ' ἀβέβαια πατήματα ἐκατόχρονης γριάς πὸ πᾶσι ἀναζητώντας λίγο χειμωνιάτικο ἥλιο. Ὅμως καὶ τ' ἀπόγευμα θὰ περνοῦσε κάποτε, θὰ περνοῦσε.

Κατὰ τὶς δέκα θὰ τέλειωνε μὲ τὰ πιάτα κ' ὕστερα θὰ πήγαινε νὰ βρῆ τὴν κυρία. Ἦταν σίγουρος πὼς θὰ 'βρισκε τὸ θάρρος νὰ τῆς πῆ γιὰ τὴν ἀποφασίῃ του νὰ φύγῃ. Ἐνοιώθε πὼς τὴ νύχτα ἦταν πάντα πὸ ἀποφασιστικὸς παρὰ τὴν ἡμέρα, πὸ τὸ φῶς πλημμυρίζει τὸ κᾶθε τι καὶ κάνει τὸν ἄλλο ἄτολο κὶ ἀναποφάσιστο δείχνοντάς του ὀλόγυρα τὴν πιθανότητα τῆς ἀποτυχίας.

^{}

—Κυρία, αὔριο φεύγω γιὰ τὸ χωριό μου... Καλὰ εἶναι ἐδῶ μέσα, κανένα παράτονο δὲν ἔχω... Ὅμως πεθύμησα τοὺς δικούς μου. Καιρὸς πᾶ νὰ γυρίσω κοντὰ τους. Ἔχω καὶ τὸ εἰσιτήριο μου, δὲν θέλησα νὰ σᾶς ἐπιβαρύνω καὶ μὲ τὸ εἰσιτήριο...

Ὅλα καλοσχεδιασμένα ἀπὸ πρῖν. Πρόβλεψε ἀκόμα καὶ τὴν ἐκπλήξῃ τῆς κυρίας.

—Τ' ἄκουσες, Ἰάκωβε; Ὁ Λαμπῆς μᾶς εἰδοποίησε πὼς φεύγει αὔριο γιὰ τὸ χωριό του!

Τὸν κύταξε ἄφωνη γιὰ λίγο. Ὑστερα εἶπε ἀργὰ καὶ μὲ ἀποφασιστικότητα.

—Ὅλα καλά καὶ ἅγια, Λαμπῆ, μὰ πρέπει νὰ ξέρῃς πὼς ἔχουμε κὶ ἐμεῖς ὑποχρεώσεις ἀπέναντι στοὺς δικούς σου.

Ἦταν τόσο χαρούμενος, τόσο συγχισμένος πᾶ, πὸ οὔτε γνοιάστηκε νὰ σκεφτῆ ποιὲς ὑποχρεώσεις ἔνοοῦσε ἡ κυρία. Καληνύκτισε κὶ ἀνέβηκε στὸ δωμάτιό του.

^{}

Μπῆκε στὸν αὐλόγυρο τοῦ σπιτιοῦ τους ἀπὸ τὴν παλιὰ καγκελόπορτα. Ἦ γέρικη ἐλιά στὸ πῶς μέρος τῆς αὐλῆς μὲ πρόσφατα, στὶς ρίζες ὑπολείμματα σανοῦ (τοῦ «Γιωσηφάκη» σίγουρα), τὸ χαμηλὸ πηλόκτιστο φουρνάκι μὲ τὴ λαχταριστὴ μυρωδιὰ τοῦ ζεστοῦ ψωμοῦ. Τίποτα δὲν εἶχε ἀλλάξει. Κ' ἡ Ρηνούλα τους θὰ γίνεκε σωστὴ κοπελλίτσα...

Τὴν εἶδε νὰ 'ρχεται τρεχτὴ καὶ μ' ἀνοικτὰ

τὰ χέρια. Πίσω ἀκολουθοῦσε ἡ μάνα του. Γλυκαγκαλιάσματα, φιλιά, κὶ οὔτε πίστευαν στὰ μάτια τους.

Ἔσφειλαν νὰ εἰδοποιήσουν τὸν πατέρα. Ἦρθε ἀπὸ τὸ χωράφι γεμάτος ἀγάπη καὶ μυρωδιὰ νύσκαφτης γῆς. Τούτης τῆς γῆς πὸ τὸ τόσο τοῦ εἶχε λείψει.

Κάθησαν ὄλοι γύρω τριγύρω κὶ ὁ Λαμπῆς ἄρχισε τὴν ἀπίστευτὴ ἱστορία τῆς μεγάλης πολιτείας.

Ἡ Ρηνούλα ζητοῦσε νὰ μάθῃ ἂν οἱ ἄνθρωποι πὸν ζοῦσαν σπὰ πὸ ψηλά στίπια τῆς πολιτείας, κουβέντιζαν καμμιὰ φορὰ μὲ τὸν γείτονα Θεό, τὴν ὥρα πὸν Ἐκκεῖνος ἔκανε περίπατο στοὺς ἀπέραντους κήπους τοῦ τ' οὐρανοῦ.

^{}

Ὅνειρο ἦταν. Εὔπνησε μουσκεμένος στὸν ἰδρώτα. Ἐνα ποντίκι ροκάνιζε τὸ ξύλινο πόδι τοῦ κρεββατιοῦ, γρίτς...γρίτς. Πετάχτηκε ἀπάνω, ντύθηκε γρήγορα κὶ ἀνοίγοντας τὸ παράθυρο ἀφαιρέθηκε κυτάζοντας ἔξω.

Ποῦ πρῶι, ἴσως πεντέμιστῃ ἡ ὥρα. Ἡ ἀγουροξυπνημένη πολιτεία τεχνώνεται νοχηλικὰ κάτω ἀπὸ τὰ λεπτὰ, μισοδιάφανα σκεπάσματα τοῦ σκοταδιοῦ.

Πρωῖνὸ πούλι ὁ καθαριστῆς τοῦ δρόμου πέρασε σπρώχνοντας τὸ ἄμαξάκι του καὶ σιγοτραγουδώντας.

«Ἐφυγες καὶ μ' ἄφησες κὶ οὔτε μὲ θυμάσαι...»

Ἐφυγες καὶ μ' ἄφησες. Ἀργόσυρτο, μὲ πολὺ παράπονο, τὸ τραγούδι τῆς πολιτείας!

Ὅσο κὶ ἂν χαροῦταν πὸν πήγαινε στὸ χωριό του, μὰ ἐνδόμυχη θλίψη τοῦ βάραινε τὴν καρδιά. Στὸ κάτω, κάτω, σκεφτῆκε προσπαθώντας νὰ δικαιολογηθῆ στὸν ἑαυτό του, δὲν εἶναι γιὰ τὴν πολιτεία πὸν λυποῦμαι, μόνον γιὰ τὴ ζωὴ τῶν πέντε χρόνων πὸν ἀφήνω πίσω. Τὸ ἤξερε πὼς δὲν ἔλεγε τὴν ἀλήθεια.

Ἐκλεισε τὸ παράθυρο, πήρε τὸ μογαλάκι μὲ τὰ ρούχα καὶ πήγε νὰ κατέβῃ. Ἔπασσε τὸ πόμολο. Ἦ πόρτα δὲν ἀνοίγε. Ξαναδοκίμασε. Περιέργο, ἦταν κλειδομένη ἀπ' ἔξω!

Ἐκατσε βαρὺς στὸ χαμηλὸ κρεβάτι καὶ πήρε νὰ σκέφτεται. Μακρινά, θυμήθηκε πὼς ψὲς τὸ βράδυ, τὴν ὥρα πὸν καληνύκτιζε, ἡ κυρία τοῦ πέταξε κουβέντα γιὰ ὑποχρεώσεις τους ἀπέναντι στοὺς δικούς του.

Ξαφνικὰ τὸ καταλάβαινε ὄλα κὶ ἔνοιωσε σὰν κάτι νὰ ἔσπασε μέσα του.

Χωρὶς συναίσθηση τοῦ χρόνου πὸν περνοῦσε καθόταν σκυφτὸς στὴν ἄκρη τοῦ κρεββατιοῦ γιὰ πολλὴν ὥρα. Ὑστερα τὸ δωμάτιο γέμισε φῶς, πολὺ φῶς. Θὰ ἦταν ἑπτὰ. Κάπου τούτῃ τὴν ὥρα τὸ «δώδεκα» θὰ 'φευγε ἀπὸ τὸν σταθμὸ μέσα σ' ἓνα πλῆθος τελευταίων χαριετισμῶν καὶ χαρούμενου θορύβου. Χωρὶς αὐτόν.

Ἐπεσε μὲ τὸ πρόσωπο στὸ κρεβάτι καὶ δαγκάνοντας μὲ μανία τὸ μαξιλάρι, ἔσπασε σὲ λυγμούς.

MARTIN HEIDEGGER

ΜΙΑ ΠΡΟΟΝΤΟΛΟΓΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΥΠΟΣΤΑΣΗΣ ΩΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ*

Στή μετάφραση τούτης τῆς § 42 τοῦ ἔργου τοῦ Χάιντεγκερ «Εἶναι καὶ Χρόνος» προσπαθήσαμε ὄχι μόνο ν' ἀποδώσουμε πιστὰ τὰ νοήματα τοῦ πρωτότυπου ἀλλὰ καὶ νὰ διατηρήσουμε τὸ ὕφος του. Ἐξ ἄλλου, διαχωρίζοντας ἀποφασιστικά τὴν μετάφραση ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία, δὲ ζητήσαμε νὰ κάνουμε τὸ κείμενο εὐκολώτερο στὸν ἑλληνα ἀναγνώστη ἀπ' ὅ,τι εἶναι στὸ γερμανό. Μόνο σὲ πολὺ λίγα σημεία — καὶ σχεδὸν παρὰ τίς ἀρχές μας — ἀποτολήσαμε κάποιες ἐρμηνευτικὲς παρεμβάσεις, ἰδίως ἐνῶ ἀναλύαμε πυκνὲς φράσεις.

Μεγάλο πρόβλημα γιὰ τὸ μεταφραστικὸ φιλοσοφικοῦ κειμένου στὰ νεοελληνικὰ παρουσιάζουν οἱ ὄροι. Ὅσοις ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ἀπὸ ἑλληνικὴ ρίζα, τοὺς μεταφέραμε ἄμεσα στὴ γλώσσα μας. Ἐταὶ δντικὸς σημαίνει συνυφασμένος μετὰ τὴν πραγματικότητα τοῦ ὄντος, ἐνῶ ὄντολογικὸς σημαίνει ἀναφερόμενος στὴ θεωρία γιὰ τὸ ὄν.

Ἰδιαίτερη δυσκολία παρουσιάζαν οἱ περιπτώσεις, ποὺ δυὸ ὄροι, μετὰ κανονικὰ τὸ ἴδιο περιεχόμενο, χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὸν Χάιντεγκερ μετὰ ἰδιαίτερη ὁ καθένας σημασιολογικὴ ἀπόχρωση. Στὴ μετάφραση ἔπρεβε νὰ βρεθεῖ ἀτὶ ἀνάλογο.

Ἐταὶ, οἱ ὄροι *existentiell* καὶ *existencial* σημαίνουν στὴν κοινὴ γλώσσα ὑπαρκτικὸς, συνυφασμένος μετὰ τὴν πραγματικότητα τῆς ὑπαρξης. Ὁ δεύτερος ὅμως σημαίνει στὸν Χάιντεγκερ ὑπαρξιολογικός, δηλαδὴ ἀναφερόμενος στὴ θεωρία γιὰ τὴν ὑπαρξη. Τὸν ἀποδώσαμε μετὰ τὸν ὄρο ὑπαρξιολογικός, ἀνάλογο μικρὴ παραλλαγὴ τοῦ ὑπαρκτικός.

Οἱ ὄροι *Existenz* καὶ *Dasein* σημαίνουν στὴν κοινὴ γλώσσα ὑπαρξη. Ὅμως στὸν Χάιντεγκερ σημαίνει *Existenz* — ἄς ποῦμε ἐδῶ πρόχειρα — τὸ εἶναι, ποὺ μετὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο ζεῖ τὸ *Dasein*. Ἐπρεβε λοιπὸν νὰ βρεθεῖ γιὰ τὸ *Dasein* δεύτερος ὄρος. Προτιμήσαμε τὸν ὄρο ὑπόσταση, ποὺ μπορεῖ νὰ δεχτεῖ τὴν προσωποποίηση καὶ νὰ σημαίνει τὸ

ὄν, ποὺ ζεῖ μ' ἕναν τρόπο τὸ εἶναι τῆς ὑπαρξης του.

Ὁ Χάιντεγκερ διαστελλεῖ ἀκόμη τὴν *Interpretation* ἀπὸ τὴν *Auslegung*. Μετὰ τὸ πρῶτο ἐννοεῖ τὴν φιλοσοφικὴ ἐρμηνεία, ἐνῶ μετὰ δεύτερο τὴν ἀφιλοσοφητὴ, τὴν ἐρμηνεία ποὺ δίνει ὁ ἀπλὸς ἄνθρωπος. Χρησιμοποιήσαμε γιὰ τὴν δεύτερη ἐννοία τὴν λέξη ἐξήγηση — χωρὶς νὰ εἴμαστε πολὺ ἱκανοποιημένοι μετὰ τοῦτο. Ἐξήγηση σημαίνει καὶ ἄλλα στὴ γλώσσα μας, σημαίνει πάντως καὶ ἐρμηνεία.

Μιὰ ἰδιαίτερη σημείωση πρέπει νὰ γίνει γιὰ τοὺς ὄρους *Geworfenheit*, *Entwurf*, *Geworfener Entwurf*. Γιὰ τὸν Χάιντεγκερ ἡ ὑπόσταση εἶναι πεταγμένη (*geworfen*) μετὰ στὸν κόσμο, χωρὶς νὰ ξερεῖ τὸ «ποῦθε» καὶ «γιὰ ποῦ». Μεταφράσαμε τὸν ὄρο *geworfenheit* — ποὺ ἔχει παθητικὴ σημασία — μετὰ τὸν οὐδέτερο ὄρο πτώση. Γιατὶ ὁ ὄρος «ρίξιμο» ἔχει ἐνεργητικὴ σημασία, ὁ ὄρος πάλι «πέταγμα», ποὺ θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ καὶ παθητικά, σημαίνει καὶ τὴν πτῆση. Ἡ πτώση εἶναι λοιπὸν τὸ παρελθόν, ποὺ φέρεται ὡς θεμελιακὸ χαρακτηριστικὸ πάνω τῆς ἡ ὑπόστασης. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος εἶναι ὅμως ἡ ὑπόσταση κι' ἕνας σχεδιασμὸς (*Entwurf*) μέλλοντος μετὰ βάση τις δυνατότητες ποὺ ἔχει. Ὁς ταυτόχρονη σίνθεση, ὡς πολλαπλὴ ἐνότητα παρελθόντος, παρόντος καὶ μέλλοντος χαρακτηρίζεται ἡ ὑπόσταση ἀπὸ τὸν Χάιντεγκερ «πεταγμένος σχεδιασμὸς» (*geworfener Entwurf*).

Ἀπὸ τὸ κείμενο τῆς παραγράφου δὲν ἀφαιρέσαμε τίποτε. Κάναμε μόνο λιγώτερο βαρὺ τὸν τίτλο καὶ παραλείψαμε μερικὲς γραμμὲς ἀπὸ δυὸ ὑποσημειώσεις, ποὺ δὲν εἶχαν τόσο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν ἀναγνώστη. Τὸ λατινικὸ κείμενο βρίσκεται καὶ στὸ πρωτότυπο καὶ ἀκολουθεῖται ἀπὸ μετάφραση ὄχι τοῦ Χάιντεγκερ ἀλλὰ τοῦ Κ. Μπούρονταχ. Αὐτὴ τὴν μετάφραση μεταφέραμε στὰ νεοελληνικά, χωρὶς νὰ λάβουμε ὑπ' ὄψη τὸ λατινικὸ κείμενο.

Στὶς προηγούμενες ἐρμηνείες, ποὺ τελικὰ ἔδειξαν, ὅτι τὸ εἶναι τῆς ὑπόστασης εἶναι ἡ μέριμνα, ὅλα μας ἢ προσπάθεια ἦταν νὰ ἀποκτήσουμε τὰ σύμμετρα ὄντολογικὰ θεμέλια γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ ὄντος, ποὺ εἴμαστε ὁ καθένας καὶ ποὺ λέγεται «ἄνθρωπος». Πρὸς αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἀναγκαστήκαμε στὴν ἀνάλυσή μας νὰ ἀπομακρυνθοῦμε προκαταβολικὰ ἀπὸ τὴν κατεύθυνση πρὸς τὴν καθιερωμένη, ὄντολογικὰ ὅμως ἀναποσάφηνιση καὶ βασικὰ ἀμφίβολη ἀντίληψη, ποὺ βρίσκουμε στὸν παραδοσιακὸ ὀρισμὸ τοῦ ἀνθρώπου. Μετρημένη πάνω σ' αὐτὸ τὸν ὀρισμὸ, μπορεῖ ἡ ὑπαρξιακὴ ἐρμηνεία νὰ ξενίξει, ἰδίως ἐν ἐννοεῖ κανεὶς τὴ μέριμνα ὄντικὰ μόνο, σὰν «φροντίδα» καὶ «ἐγνια». Γι' αὐτὸ πρέπει τώρα νὰ παρουσιάσουμε μιὰ

**Sein und Zeit*, §42.

προοντολογική μαρτυρία — πού βέβαια ή αποδεικτική της δύναμη είναι «μόνο ιστορική».

Ἄς σκεφτοῦμε ὅμως: Σ' αὐτὴ τῆ μαρτυρία ἐκφράζεται ἡ ὑπόσταση γιὰ τὸν ἑαυτὸ της τὸν ἴδιο, «πρωταρχικά», χωρὶς νὰ ἔχει πάνω της τὴ σφραγίδα ἀπὸ θεωρητικὲς ἐρμηνείες καὶ χωρὶς ν' ἀποβλέπει σὲ τέτιες. Ἄς προσέξουμε ἀκόμη: Τὸ εἶναι τῆς ὑπόστασης χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἱστορικότητα — πράγμα βέβαια, πού ἀνάγκη νὰ καταδειχθεῖ πρῶτα ὄντολογικά. Ἄν λοιπὸν ἡ ὑπόσταση εἶναι στὸ θεμέλιο τοῦ εἶναι τῆς «ἱστορική», τότε μιὰ ρήση, πού ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ σ' αὐτὴ πηγαίνει πίσω καὶ ἐπὶ πλέον εἶναι πρὶν ἀπὸ κάθε ἐπιστήμη, ἀποκτᾶ ἓνα ἰδιαιτέρο, ποτὲ βέβαια καθαρὰ ὄντολογικὸ βάρος. Ἡ κατανόηση τοῦ εἶναι, πού ἐνυπάρχει μέσα στὴν ἴδια τὴν ὑπόσταση, αὐτοεκφράζεται προοντολογικά. Ἡ μαρτυρία, πού δίνουμε πῶς κάτω, πρέπει λοιπὸν νὰ κάνει φανερό, ὅτι ἡ ὑπαρξιακὴ ἐρμηνεία δὲν εἶναι καμιά ἐπινόηση ἀλλὰ, ὡς ὄντολογικὴ «κατασκευή», καὶ τὴ βάση της ἔχει καί, μ' αὐτὴν, τὰ στοιχειώδη της προμηνύματα.

Ἡ αὐτοεξήγηση τῆς ὑπόστασης ὡς Μέρμινας, πού ἀκολουθεῖ, βρῖσκεται σ' ἓναν παλιὸ μῦθο. (1)

Cura cum fluvium transiret, videt cretosum lutum
sustulitque cogitabunda atque coepit fingere.
dum deliberat quid jam fecisset, Jovis intervenit.
rogat eum Cura ut det illi spiritum, et facile impetrat.
cui cum vellet Cura nomen ex sese ipsa imponere,
Jovis prohibuit suumque nomen eidandum esse dictitat.
dum Cura et Jovis disceptant, Tellus surrexit simul
suumque nomen esse volt cui corpus praebuerit suum.
sumpserunt Saturnum iudicem, is sic aecus iudicat:
"tu Jovis quia spiritum dedisti, in morte spiritum,
tuque Tellus, quia dedisti corpus, corpus recipito,
Cura enim quia prima finxit, teneat quamdiu vixerit.
Sed quae nunc de nomine eius vobis controversia est,
homo vocetur, quia videtur esse factus ex humo".

— Ὅταν μιὰ φορὰ ἡ Μέρμινα πέρασε ἓνα ποτάμι, εἶδε ἓνα χωράφι γεμάτο πηλό. Στοχαστικά πῆρε ἓνα κομμάτι καὶ ἄρχισε νὰ τὸ πλάθει. Ἐκεῖ πού σκεφτόταν μὲ τὸ νοῦ της, κί ἦταν αὐτὸ πού εἶχε δημιουργήσει, παρουσιάζεται ὁ Δίας. Ἡ Μέρμινα τὸν παρακαλεῖ νὰ δώσει στὸ κομμάτι πηλό, πού εἶχε πλάσει, πνεῦμα. Ὁ Δίας τὸ παρέχει πρόθυμα. Ὅταν ὅμως αὐτὴ θέλησε νὰ δώσει στὸ πλάσμα της τὸ ὄνομά της, τὸ ἀπαγόρευε ὁ Δίας καὶ ἀξίωσε νὰ δοθεῖ τὸ δικό του ὄνομα σ' αὐτό. Ἐκεῖ πού ἡ Μέρμινα καὶ ὁ Δίας μαλλῶναν γιὰ τὸ ὄνομα σηκώθηκε καὶ ἡ Γῆ (Tellus) καὶ ἀπαίτησε νὰ δοθεῖ τὸ δικό της ὄνομα στὸ πλάσμα, μιὰ πού αὐτὴ βέβαια τοῦ εἶχε δώσει ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ κομμάτι της. Μὲ τὸν τσακωμὸ πῆραν τὸν Κρόνο γιὰ δικαστή. Κί ὁ Κρόνος ἔβγαλε τὴν ἐξῆς, φανερὰ δίκαιη, ἀπόφαση. «Σύ, Δία, ἐπειδὴ τοῦ ἔδωσες τὸ πνεῦμα, πρέπει στὸ θάνατό του νὰ παίρνεις πίσω τὸ πνεῦμα. Σύ, Γῆ, ἐπειδὴ τοῦ χάρισες τὸ κομμάτι, πρέπει νὰ παίρνεις πίσω τὸ κομμάτι. Ἀφοῦ ὅμως πρώτη ἡ Μέρμινα ἔπλασε αὐτὸ τὸ πλάσμα, ἄς τὸ κατέχει ἡ Μέρμινα, ὅσο ζεῖ. Μιὰ ὅμως καὶ ἵπάρχει διαφωνία γιὰ τὸ ὄνομα, ἄς λέγεται «homo», ἐπειδὴ εἶναι καμωμένο ἀπὸ χῶμα (humus)».

Αὐτὴ ἡ προοντολογικὴ μαρτυρία ἀποκτᾶ ἰδιαιτέρη σημασία, γιὰτὶ δὲν βλέπει μόνο γενικὰ τὴ Μέρμινα σὰν κάτι, πού τοῦ ἀνήκει ἡ ἀνθρώπινη ὑπόσταση, «ὄσο ζεῖ», ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ἡ πρόταξη τούτη τῆς Μέρμινας παρουσιάζεται σὲ συνάρτηση μὲ τὴ γνωστὴ ἀντίληψη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ὅτι εἶναι σύνθεμα ἀπὸ κομμάτι (γῆ) καὶ πνεῦμα. Cura prima finxit: Τὸ ὄν αὐτὸ ἔχει τὴν «πρωταρχή» τοῦ εἶναι του στὴ Μέρμινα. Cura teneat, quamdiu vixerit: Τὸ ὄν αὐτὸ δὲν ἀφήνεται ἐλεύθερο ἀπὸ τὴν πρωταρχὴ τούτη, ἀλλὰ εἶναι δεσμευμένο, κυριαρχεῖται ἀπ' αὐτὴν ὀλοκληρωτικά, ὅσον καιρὸ «εἶναι - μὲς - στὸν - κόσμος». Τὸ νὰ «εἶσαι - μὲς - στὸν - κόσμος» σημαίνει, πὼς ἔχεις ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ εἶναι σου τὴ σφραγίδα τῆς Μέρμινας. Στὴν ὀνομασία (homo) αὐτοῦ τοῦ ὄντος δὲ λαμβάνεται ὑπ' ὄψη τὸ εἶναι του ἀλλὰ ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖται (humus). Σὲ τί ὅμως μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς τὸ «πρωταρχικὸ» εἶναι αὐτοῦ τοῦ πλάσματος, γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἀποφασίζει ὁ Κρόνος, δηλ. ὁ Χρόνος (1). Ὁ προοντολογικὸς ἐπομένως καθορισμὸς τῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖνο τὸ εἶδος ἀκριβῶς τοῦ εἶναι, πού διέπει τὴ χρονικὴ περιπλάγηση τοῦ ἀνθρώπου μὲς στὸν κόσμο.

(1) Ὁ συγγραφέας ἔρθηκε τὸ προοντολογικὸ αὐτὸ τεκμήριο γιὰ τὴν ὑπαρξιακὰ ὄντολογικὴ ἐρμηνεία τῆς ὑπόστασης ὡς Μέρμινας μελετώντας τὴν πραγματεία τοῦ K. Burdach, «Ὁ Φάουστ καὶ ἡ Μέρμινα», 1923..... Ἡ μετάφραση ἔχει ληφθεῖ ἀπὸ αὐτὴ τὴν πραγματεία, σ. 41 κ.ε.

(1) Πρὸβλ. τὸ ποίημα τοῦ Herder, «Τὸ παιδί τῆς Μέρμινας»....

Ἡ ἱστορία τῆς σημασίας τῆς ὄντικῆς ἔννοιας «Cura» μᾶς δίνει μάλιστα τὴ δυνατότητα νὰ διδύουμε καὶ ἄλλους θεμελιακοὺς χαρακτήρες τῆς δομῆς τῆς ὑπόστασης. Ὁ Burdach (2) τονίζει μιὰ διπλὴ σημασία τοῦ ὄρου «cura», ποὺ δὲ σημαίνει μόνο «ἐναγώνια προσπάθεια» ἀλλὰ καὶ «ἐπιμέλεια», «ἐπίδοση». Ἔτσι, ὁ Σενέκας γράφει στὴν τελευταία του ἐπιστολὴ (ep. 124): «Ἀνάμεσα στὶς τέσσερες φύσεις, ποὺ ὑπάρχουν, (δέντρο, ζῶο, ἄνθρωπος, θεός) ξεχωρίζουν οἱ δύο τελευταίες, ποὺ εἶναι οἱ μόνες προικισμένες μὲ νοῦ, κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ θεός εἶναι ἀθάνατος, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος θνητός. Τοῦ ἐνός τὸ ἀγαθό, δηλαδὴ τοῦ θεοῦ, τὸ τελειοποιεῖ ἡ φύση του, τοῦ ἄλλου, δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ μέριμνα (cura): unius bonum natura perficit, dei scilicet, alterius cura, hominis».

Ἡ τελείωση λοιπὸν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ νὰ γίνῃ ἐκεῖνο, ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι μέσα στοῦ ὅτι εἶναι ἐλεύθερος γιὰ τὶς γνησιώτατες δυνατότητές του, δηλαδὴ μὲς στὸν σχεδιασμό, εἶναι ἓνα «ἔργο» τῆς Μέριμνας. Ἐξ ἴσου πρωταρχικὰ ὅμως καθορίζει αὐτὴ καὶ τὸ βασικὸ εἶδος αὐτοῦ τοῦ ὄντος, σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο εἶναι παραδομένο μὲς στὸν γεμάτο φροντίδες κόσμο (πτώση). Τὸ «διπλὸ νόημα» τῆς «cura» σημαίνει μιὰ θεμελιακὴ συγκρότηση στὴν οὐσιαστικὰ διπλὴ τῆς δομῆς τοῦ πεταγμένου σχεδιασμοῦ.

Ἡ ὑπαρξιακὰ — ὄντολογικὴ ἐρμηνεῖα εἶναι ἀπέναντι στὴν ὄντικὴ ἐξήγηση ὄχι τάχα μόνο μιὰ θεωρητικὰ — ὄντικὴ γενίκευση. Αὐτὸ θὰ ἐσήμαινε ἀπλῶς, ὅτι ὄντικα εἶναι ὀλόκληρη ἡ συμπεριφορὰ τοῦ ἀνθρώπου «γεμάτη μέριμνες» καὶ κατευθύνεται ἀπὸ μιὰν «ἐπίδοση» πρὸς κάτι. Ἡ «γενίκευση» εἶναι ὅμως ἐδῶ ἀ π ρ ο ι ο ρ ι κ ᾶ - ὄ ν τ ο λ ο γ ι κ ῆ. Δὲν ἐννοεῖ διαρκῶς παρουσιαζόμενες ὄντικες ιδιότητες ἀλλὰ μιὰν οὐσιακὴ συγκρότηση, ποὺ ἀνέκαθεν ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο. Αὐτὴ ἡ συγκρότηση κάνει ὄντολογικὰ δυνατό τὸ ὅτι αὐτὸ τὸ ὄν μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ ὄντικα ὡς cura. Ἡ ὑπαρξιακὴ προϋπόθεση τῆς δυνατότητας τῆς «βιοτικῆς φροντίδας» καὶ «ἐπίδοσης» πρέπει νὰ νοηθεῖ σὲ μιὰ πρωταρχικὴ, δηλαδὴ ὄντολογικὴ σημασία ὡς μέριμνα.

Ἡ ὑπερβατικὴ «γενικότητα» τοῦ φαινομένου τῆς μέριμνας, καὶ ὅλων τῶν θεμελιακῶν ὑπαρξιακῶν χαρακτήρων ἔχει ἐξ ἄλλου τὴν ἀναγκαίαν ἔκταση, ὥστε νὰ παρέχει τὸ ἔδαφος, πάνω στοῦ ὅποιο κινεῖται κ ᾶ θ ε ὄντικα - κοσμοθεωρητικὴ ἐξήγηση τῆς ὑπόστασης, εἴτε αὐτὴ ἐννοεῖ τὴν ὑπόσταση ὡς «βιοτικὴ φροντίδα» καὶ ἀνάγκη εἴτε ἀντίθετα.

Οἱ ὑπαρξιακοὶ δομικοὶ χαρακτήρες, ποὺ ὄντικα παρουσιάζονται σὰν «ἄδαιοι» καὶ «γενικοί», ἔχουν τοὺς δικούς τους ὄντολογικοὺς προσδιορισμοὺς καὶ τὴ δική τους πληρότητα. Ἡ ἴδια ἡ συγκρότηση τῆς ὑπόστασης ὡς σύνολο εἶναι γι' αὐτὸ στὴν ἐνότητά της ὄχι ἀπλή, ἀλλὰ παρουσιάζει μιὰ δομικὴ διάθροση, ποὺ ἐκφράζεται στὴν ὑπαρξιακὴ ἔννοια τῆς μέριμνας.

Ἡ ὄντολογικὴ ἐρμηνεῖα τῆς ὑπόστασης ἔφερε τὴν προοντολογικὴ αὐτοεξήγηση τοῦ ὄντος αὐτοῦ ὡς μέριμνας στὴν ὑπαρξιακὴ ἔννοια τῆς μέριμνας. Ὅμως ἡ ἀναλυτικὴ θεωρία τῆς ὑπόστασης δὲν ἀποσκοπεῖ σὲ μιὰν ὄντολογικὴ θεμελίωση τῆς ἀνθρωπολογίας, ἀλλὰ ἔχει θεμελιακὰ—ὄντολογικὴ ἐπίδιωξη. Αὐτὴ καθόρισε σιωπηρὰ βέβαια τὴν πορεία τῶν ὡς τώρα παρατηρήσεων, τὴν ἐπιλογὴ τῶν φαινομένων καὶ τὰ ὄρια τῆς προώθησης τῆς ἀνάλυσης. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πρόβλημα, ποὺ μᾶς κατευθύνει καὶ ποὺ πρέπει νὰ ἐπεξεργασθοῦμε, ἀναφέρεται στοῦ νόημα τοῦ εἶναι, καιρὸς πᾶ νὰ ἐξασφαλίσει ἀνοιχτὰ ἢ ξερυνά μιν τὰ ἔως ἐδῶ ἀποκτημένα. Πρὸς αὐτὸ τὸ σκοπὸ δὲν ἀρκεῖ ὅμως νὰ συνοψίσουμε ἐξωτερικὰ τὰ εὐρήματα τῶν ἀναλύσεων μιν. Εἶναι μᾶλλον ἀνάγκη, αὐτὸ ποὺ μόνο ἀκατέργαστα ὑποδηλώθηκε στὴν ἀρχὴ τῆς ὑπαρξιακῆς ἀναλυτικῆς θεωρίας, νὰ κορυφωθεῖ μὲ τὴ βοήθεια τῶν ὡς τώρα ἐπιτευγμάτων σὲ μιὰ πῶ διεισδυτικὴ κατανόηση τοῦ προβλήματος.

Μετάφραση ἀπὸ τὰ γερμανικά: Ε. Ν. ΠΛΑΤΗΣ

(2) Ἐ. ἀ. σ. 49.— Ἡδὴ στὴ Σ τοῦ ἦταν ἡ «μέριμνα» ἓνας σταθερὸς ὄρος καὶ ξαναγυρίζει στὴν Καινὴ Διαθήκη — στὴν Vulgata ὡς sollicitudo. Ἡ στροφή τῆς προσοχῆς τοῦ συγγραφέα στὴ «Μέριμνα», ποὺ βλέπουμε σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν ὑπαρξιακὴ ἀναλυτικὴ θεωρία τῆς ὑπόστασης, πραγματοποιήθηκε σιγά-σιγά μὲς στὴν συνάρτηση τῶν προσπαθειῶν του νὰ φτάσει σὲ μιὰν ἐρμηνεῖα τῆς αὐγουστίνικης — δηλαδὴ ἑλληνοχριστιανικῆς — ἀνθρωπολογίας, ποὺ νὰ λαβαίνει ὑπ' ὄψη τὶς θεμελιακὰς ἀρχές, ποὺ ἔχουν ἐπιτευχθεῖ στὴν ὄντολογία τοῦ Ἀριστοτέλη.

ΟΜΗΡΟΥ ΙΛΙΑΣ Α'

ΣΤΙΧΟΙ 535—600

Ἀπόδοση στὴν Κυπριακὴ διάλεκτο.

Τζι' ὁ Διὰς στὸθ θρόνον ἔκατσην μὰ ἐσ'ιάστηκεν ἡ Ἥρα
 τῆθ Θέτιν τὴν ἀσπρόποην, τοῦ γέρον τοῦ πελάου
 τὴν κόρην ποῦ εἶσ'εν συντυσιάν μητά του, τζ' ἀρκινέβκει
 νὰ τὸν πειράζει τζιαὶ λαλεῖ: Μὲ πκοιάν, θεὲ πανοῦργε,
 ἔπκιαες πάλε λακκερτίν; Ἀρέσκει σου ἐσὲν πάντα
 ν' ἀποφασίξης μανιχός, χώρκα μου νὰ συγκόβκης
 τζι' ἔν εἶπεν ἡ καρτούλλα σου κάτι νὰ πῆς τζι' ἐμένα.
 Τζιαὶ ἠολογιέται της ὁ Διὰς, θεῶν τζι' ἀδρώπων τζ'ύρης.
 «Ἥρα, νὰ μὲχ χαρκέσαι πὼς ἐννὰ στὰ λέω οὔλλα.
 ἔθ θὰ τὰ μάθης γιὰ καλὰ γεναίκα μου τζι' ἄν εἶσαι
 τζεῖνον ποῦ πρέπει ν' ἀκουστῆ ἔν νὰ τὸ μάθης πρώτη
 ἐσοῦνι τζιαὶ ποῦ τοὺς θεοὺς τζιαὶ τοὺς ἀδρώπους οὔλλους.
 Ἄμμὰ τζεῖνον ποῦ χώρκα μου θέλω ἐγὼ νὰ ξέρω
 μὲν τὸ πολλαρωτᾶς τζιαὶ μὲν σκοτώννεσαι νὰ μάθης».
 Τζιαὶ ἠολογιέται του ἡ τζυρά, ἡ βουδομμάτα Ἥρα
 «Τοῦ Κρόνου γιέ, σκληρόκαρτε, ἴντα λόγια ἐν τοῦτα;
 Ἐγιώνι ἐσ'εἰ τόσον τζιαῖρόν, πηλέ μου ἐν τζι' ἀρωτῶ σε
 χίτσι τζιαὶ σκέφτου το ἥσυχα τζεῖνον ποῦ ἐσοῦνι θέλεις.
 Ἄμμὰ τωρὰ ἐφοήθηκα μέμπα τζιαὶ τούτη ἡ ἔτσι
 ἐπῆρε σου τὸν νοῦν γιὰτὶ τωρὰ πορνὸν τὴν εἶδα
 ποῦ σοῦπκיאεν τὸ γόνατον σ'υφτῆ τζι' ἐπαρακάλεν
 τζι' ἀλώπως σὲ ἐκατάφερεν τιμὴν στὸν Ἀχιλλέαν
 νὰ δώσης τζιαὶ πολλοὺς Ἀχαιοὺς νὰ βλάβης στὰ καράβκια».
 Τζιαὶ ἠολογιέται της ὁ Διὰς τζιαὶ λέει τζιαὶ λαλεῖ της.
 «Δαιμονισμένη, σταλαμὴν ἤσυχον ἔμ μ' ἀφήννεις
 μὰ ἐν τζι' ἔν νὰ βκάλης τίποτε τζι' ἔτσι ποῦ πᾶς, περίτου
 ἐν νὰ μοῦ κρυάνης τὴν καρκιάν γιὰ λλόου σου. Τζι' ἄν ἔνι
 ὅπως ἐσοῦ τωρὰ λαλεῖς, ἐμένα ἔτσι μ' ἀρέσκει.
 Ἄμμ' ἄκου ἴντα ποῦ σοῦ λαλῶ: νὰ κάτσης εἰς τ' ἀθκά σου
 γιὰτὶ, ἴντα ξέρω, οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἔθ θὰ σὲ σώσουν
 ἄν πῶ μὲ τὲς κουτάλες μου νὰ σὲ τυλίξω μέσα».
 Ἔτσι εἶπεν της τζι' ἐμούρωσεν ἡ βουδομμάτα Ἥρα
 τζι' ἔσφιξεν τὴν καρτούλλαν της τζι' ἔκατσην μουλλωμένη.
 Μὰ ἐνευριάσασιν οἱ θεοὶ ποῦ ἐκάθονταν στὸ δῶμα
 τζι' ὁ κωμοδρόμος ὁ Ἥφαιστος ἄρτζιεψεν τζιαὶ μιᾶ τους
 γιὰτὶ ἀγαποῦσεν τὴν πολλὰ τὴμ μάναν του τὴν Ἥρα.
 «Ὅϊ, ἐν πολλὴν τὸ χάλι σας, τσακκῶνεστε τζι' οἱ δκυό σας
 γιὰ τοὺς πελλοὺς, τζιαὶ κάμνετε τόσον καρκασιαλίκιον
 τζι' ἐχάσαμεν τὴν ὄρεξιν γιὰ τὰ μασκαραλλίκια.
 Τζ' ἐγὼ τῆς μάνας μου λαλῶ τζιαὶ νὰ τὸ καταλάβῃ
 τοδ Διὰ νὰ πκιάῃ μὲ τὸ καλὸν μὲν τζιαὶ θυμῶσει πάλε
 τζιαὶ ποκουππίσει τὰ φαγιά τζιαὶ πκιάει μας ἕναν-ἕναν
 στὴν γῆν νὰ μᾶς συντροβολᾶ σγιὰν παλληκᾶρι πῶνει.

Μὰ ἔλα, καλόπκιαστον τζι' εὐτύς ἀρονούιν ἐν νὰ γίνῃ». Εἶπεν τζιαὶ κούππαν ἔκπιασεν τζιαὶ βάλλει την στοῦ σ'έρι τῆς μάννας του τζιαὶ λέει της: «Βάστα, μανά μου, λλιο μὲ οὐλλον σου τὸ μαράζι σου, μέμπα τζιαὶ δῶ σε ἀλήθεια ἔτσι πὸν σ' ἀγαπῶ πολλὰ στοῦ ξύλο σατσιασμένη γιὰτὶ τζι' ἀθ' θέλω, ἔθ' θὰ μπορῶ τίποτε νὰ σοῦ κάμω μὲν τζιαὶ βαρυφανεῖ τοῦ Δικῆ. Τζιαμπροοῦ ἀθθυμοῦμαι πὸν ἐπῆα νὰ σοῦ τανήσω τζιαὶ πκιάννει με πὸν τὸ πόν τζιαὶ πὸν τὸ φρούδιν τ' οὐρανοῦ ἐσυντροβόλησέ με. Τζι' οὐλλην ἡμέρα ἐγύριζα, τζιαὶ βούττημαν τοῦ ἤλιου ἴσ'ια στήλ Ἀἴμιον ἔππεσα μὲ τὴν ψυσ'ιὴν στοῦ στόμα τζι' οἱ Σίντιες ἐκπιάσαν με νὰ γιάνουν τῆφ φατσιάν μου». Τζι' ἀκούει ἔτσι τζιαὶ γελᾷ ἢ ἀσπροσ'ιέρα Ἦρα τζιαὶ πὸν τὸν γιόν της ἔκπιασεν ὀλόγελη τὴν κούππαν. Τζιαὶ τζιεῖνος ἔβκαλεν γλυτζ'ὺν κρασὶν πὸν τὸ πιθάρι τζι' οὐλλους ἐτζιέροναν τζι' οἱ θεοὶ στοῦ γέλιον ἐσπουροτοῦσαν σὰν εἶαν τὸν Ἦφαιστον τζεῖ δά, γλήορα νὰ κουτσέβκη.

Ἐπίδοση ΓΙΑΝΝΗ Κ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΚΟΜΑ ΠΕΡΙΜΕΝΩ

Τὴν ὥρα πὸν μισεῖ οἱ ἤλιος
 στῆς νοσταλγίας τοὺς κόσμους
 κ' ἡ μέρα κατηφῆς μαῦρο μαντήλι σείει,
 τὴν ὥρα πὸν ἀλητεύει ἡ ἀνία
 στῆς πολιτείας τοὺς δρόμους
 κ' οἱ πόθοι γυμνοπόδαροι
 πὰ στὰ μουράγια τῆς καρδιᾶς προσμένουν
 τῆς λύτρωσης τὸ πλοῖο,
 τὴν ὥρα αὐτὴ προσμένω...!
 Τ' ἀμάξι της ἀργὰ τὸ σέρνουν οἱ ὄρες
 στοῦ πεζοδρόμιου τῆς ζωῆς.
 Ἐνα σκυλλὶ ἀλυκτᾶ τῆς νύκτας τὸ διαβάτη.
 Ἐνα καντῆλι συντροφεύει τὴν ἀγρύπνια κόρης,
 Τὸ ἄλογο χλιμιντρᾶ τῶν λογισμῶν
 προσμένοντας τὸν ἀναβάτη.
 Μὰ νὰ φανῆς ἀκόμα, ἐδῶ!
 Μαῦρα κοράκια, δύο,
 στοῦ οὐρανοῦ τῆς θλίψης μου ζυγιάζουνε.
 Ρημάζει ὁ πόνος τὴν καρδιά μου.
 Ἡ ὑπομονὴ ξεφαίνει κάθε προσδοκία
 κ' ἔσπασε τὸ φτεροῦ πιά τῆς ἐλπίδας
 στὴν τελευταία σελίδα τῆς καρδιᾶς μου.
 Κι' ὅμως ἀκόμα περιμένω...!

ΑΥΤΗ ΡΟΔΙΝΗ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΛΥΣΗΣ

B' (Τελευταίον)

1860.

Χρόνος καλός. Τὸ σιτάριν γρόσια 40 τὸ καφίζιν.

1861.

Ἄστοχια ἐξ αἰτίας τῆς ἀκριδος. Τὸ ἄχυρον γρόσια 20 τὸ σατσί. Ἐπουλήσαν πολλὰ βούδια στὸ μαχαίριν.

1862.

Χρόνος καλός. Τὸ βαμβάκιν γρόσια 20 ἡ ὀκά.

1863.

Χρόνος καλός. Ἦλθεν ἡ Ἁγία Εἰκόνα τοῦ Κόκκου εἰς τὸ Μετόχιον. Ἐγινεν καὶ τὸ τέμπλος τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐπικιάσαν καὶ τοὺς Τούρκους εἰς τὸν κουρράν.

1864.

Ἄστοχια. Τὸ βαμβάκιν 60 γρόσια τὴν λίτραν. Τὰ σπερμένα ἔφαν τα ἡ ἀκριδα. 26 Σεπτεμβρίου ἦσαν οἱ Τσερκέζηδες καὶ ἀπέθαναν πολλοὶ ἀπὸ αὐτοῦς. Ἐδώκαν καὶ τὰ μηνιά εἰς τοὺς ρεσπέριδες.

1865.

Χρόνος καλός. Βροχὲς πολλές. Ἦλθεν ἡ χολέρα καὶ ἀπέθαναν πολλοὶ.

1866.

Χρόνος καλός. 26 Μαΐου βροχὲς πολλές, ἕως 10 Ἰουνίου. Ἐπῆραν τὰ βαμβακερὰ χωράφια. Ἐγιναν σκάνδαλα στὴν Δευκωσίαν καὶ ἐπῆραν τὴν Εἰκόνα εἰς τὸ Μοναστήριον τῆς. Οἱ βροχὲς ἐξακολούθησαν ἕως 27 μέρες καὶ ἔγιναν ζημιές. Θάνατος ἀπὸ τὸ ρουσούδι. Ἐγινεν ὁ Σωφρόνιος Ἀρχιεπίσκοπος.

1867.

Χρόνος καλός. Βροχὲς πολλές. Πρώτην Μαρτίου ἔκαμεν χαλάζιν καὶ ἐπαταλέψαν πολλὰ σπερμένα εἰς τὴν Βατυλὴν, Ἄχναν καὶ εἰς τὴν Ἁγίαν. 15 Ὀκτωβρίου πάλιν βροχὲς καὶ ἐπῆραν τὰ καρῦδια (τοῦ βαμβακιοῦ) οἱ ποταμοὶ καὶ ἔγινεν τὸ βαμβάκιν γρόσια 5 ἡ ὀκά, τὸ σιτάριν γρόσια 30 καὶ τὸ κριθάριν γρόσια 15.

1868.

Χρόνος δίσεκτος. Τὰ σιτάρα ἐκρούσαν πὸν τὸν ἀέρα καὶ δὲν ἐκάμαν μέσα. Φεβρουαρίου 15 ἔκαμεν ἄνεμον καὶ 15 τοῦ Ἀπριλίου καὶ ἐξέβην ἕναν ψάριν μέγαν εἰς τὴν Σκάλαν καὶ ἐξύγησαν τὸ φλαντζίν του 135 ὀκάδες. Ἦλθεν ὁ Βαλῆ Πασᾶς καὶ ἔστησεν καϊμακάμηδες εἰς κάθε Κάστρον καὶ ἐσκότωσεν πολλὴν ἀκριδαν. Τὸ σιτάριν γρόσια 25 τὸ καφίζιν καὶ τὸ κριθάριν 10. Τὸ λάδι 26 τὴν λίτραν, τὸ κρασί 2.

1869.

Χρόνος καλός. Τὸ σιτάριν γρόσια 20, τὸ κριθάριν 10, τὸ λάδι 13, τὸ κρασί γρόσια 1, τὸ βαμβάκιν γρόσια 27. Σεπτεμβρίου 14 ἔβρεξεν καὶ πλέον δὲν ἔβρεξεν καὶ ἐπουληθῆκαν πολλὰ βούδια εἰς τὸ καρῶν (γιὰ ἐξαγωγήν) ἐπειδὴ ἤτουν δυστυχία. Ἐμετρήσαν μας καὶ τὰ χωράφια μὲ τὸ σχοινὶν καὶ ἐξετιμήσαν μας καὶ τὰ χωράφια καὶ τὰ σπίτια.

1870.

Ἰανουαρίου 3 ἀρχινήσαν βροχὲς καὶ ἀρχίνησεν ὁ κόσμος καὶ ἔσπερνε, ἀλλὰ δὲν ἐχόρτασεν ἡ γῆ καὶ δὲν ἔγιναν τὰ σπερμένα. Κάτι ὀλίγα μόνον ἔγιναν καὶ τὰ ἐσύναν μαθιστά. Ἦ ἀκριδα ἐχάθη τελείως. Μέσα στὸν Μάρτην ἐπουλήσαν τὰ βούδια εἰς τὸ μαχαίριν καὶ ἦλθεν ἕνας Πασᾶς καὶ ἀγόρασεν πολλὰ καὶ τὰ ἐπῆρεν μαζί του εἰς τὸ Μισίριν. 24 Μαΐου ἐπῆγεν ὁ Σωφρόνιος Ἀρχιεπίσκοπος εἰς τὴν Πόλιν. 5 Αὐγούστου ἦλθεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ὁ προουσιάνος καὶ ἐπολέμησεν μὲ τὸν Φραντζέζον καὶ τὸν ἔπιασεν αἰχμάλωτον. 13 Ὀκτωβρίου ἐφάνην εἰς τὸ μέρος τοῦ Βορῆ ἕναν σημεῖον καθὼς οἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου. Δύο νύκτες ἐφάνετον. Εἰς τὸν ἐρχόμενον Νοέμβριον ἔβρεξεν καὶ ἐχόρτασεν ἡ γῆ καὶ πλέον δὲν ἔβρεξεν. Μέσα εἰς τὸν Δεκέμβριον ἔδωσεν ὁ Βασιλέας σπύρον καὶ ἔσπειραν, ἀλλὰ δὲν ἔκαμεν ὁ κόσμος τίποτε, ἀλλὰ ὁ Βασιλέας ἐποθάρεσεν τὸ πειλίτικον ὡς 3 χροῖνα. Τὸ σιτάριν τὸ καφίζιν γρόσια 40, τὸ κριθάριν 20 καὶ τὸ ἄχυρον 20 μαῖδια τὴν ὀκάν.

1871.

Φεβρουαρίου 4 ἀρχινήσαν οἱ βροχὲς. Ὁλος ὁ Φεβρουάριος ἔβρεχε. Ἐξ αἰτίας τῆς δυστυχίας ἄλλος ἐποῦλεν τὰ ἀσημικά του καὶ ἄλλοι ὅ,τι εἶχαν γιὰ νὰ ζήσουν. Οἱ Ἀχινῶτες καὶ οἱ Βατυλιῶτες ἐπουλήσαν τὰ ἀσημικά τους εἰς τὸ χωρίον μας. Ἀπριλίου 12 ἔπρεσεν μεγάλη βροχὴ εἰς τὸ μέρος μας καὶ μᾶς ἐλούθησεν τὰ σπέρματα καὶ ἐγεμώσαν καὶ πολλὰ σπίτια νερόν. Ἐπῆρεν καὶ δύο μελισσιῶνες καὶ πολλὰ σάρακα καὶ ἀμάξια καὶ ἔβγαλεν τα ἔξω ἀπὸ τὸ χωρίον καὶ ἐξ αἰτίας τῆς βροχῆς ἐτσιφλιάσαν καὶ τὰ καρῦδια καὶ δὲν ἐπιάσαμεν τίποτε.

1872.

Μαΐου 25 ἐπῆγεν ὁ Δεσπότης εἰς τὴν Πόλιν, διὰ τὸ μάλιν τῶν Ἐκκλησιῶν. 4 Αὐγούστου ἦλθεν. Τὰ βαμβάκια πολλὰ ὀλίγα.

1873.

Ἰανουάριος, Φεβρουάριος καὶ Μάρτιος δὲν ἔβρεξαν τίποτες. Δὲν ἔκαμαν καρπὸν τὰ βαμβάκια. Τὸ σιτάρι 40 γρόσια τὸ καφίρι 20 γρόσια. Ἐδώσαν μας πεύλιτικον ἀπὸ τὴν Κερύνειαν, τοὺς δὲ Κερυνιώτες ἀπὸ τὴν Ἀμμόχωστον Μέσα στὸν Δεκέμβριον βροχὴ μεγάλη καὶ ἐχάλασεν τοὺς μύλους τῆς Κυθραίας καὶ κτηνὰ καὶ γομάρα καὶ τρία αὐλοτόπια εἰς τὸ Πραστειὸν ἐπῆρεν τοὺς ζυοὺς τοῦ Χατζημάρου ὁ ποταμός.

Σημ. Φαίνεται ὅτι ἐσυνηθίζετο νὰ διατηροῦν τὰ θαμβασκόφυτα καὶ τὸ δεύτερον ἔτος μετὰ τὴν φύτεϊαν ταν.

1874.

17 Ἰανουαρίου ἀρχίνησαν βροχὲς καὶ ἔβρεχεν ὅλος ὁ Φεβρουάριος καὶ χιόνια πολλὰ καὶ ἐσκέπασεν ὅλον τὸ ὄρος τῆς Κυθραίας. 9 Μαρτίου ἐξέβην ἕναν ψάριν εἰς τὴν Σκάλαν καὶ τὸ ἀγόρασεν ἕνας Φράγκος διὰ 4 Λουδοβίτζια καὶ τὸ ἐπόκοψαν διὰ 66.000 ὀκάδες. Τὸ βλαντσίιν του μόνον 600 ὀκάδ. Τὸ σιτάρι 60 γρόσια τὸ καφίρι, τὸ κριθάρι 35.

1875.

Χρόνος μεσαῖος. 23 Ὀκτωβρίου ἔγινεν μεγάλη βροχὴ εἰς τὴν Πάφον καὶ ἐπῆρεν σπῖτια καὶ ἀνθρώπους καὶ τρεῖς μύλους.

1876.

17 Ἀπριλίου μεγάλη βροχὴ ἔγινεν καὶ εἰς τὸ Πραστειὸν, ἔλπεσεν στραπολέκιν καὶ ἔκρουσεν ἕναν ζευγάρι. Μαυροβοῦνιν καὶ Σερβία ἐπανάστασι.

1877.

Χρόνος μεσαῖος. Πόλεμος τῆς Ρωσίας μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ δοσίματα πολλὰ εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ πείνα μεγάλη. Τὸ σιτάρι γρόσια 60 τὸ κοιλόν, βρεσειὲν 80. Τὸ κριθάρι 30 ἄλλα βρεσειὲν 50. Ἀνοῖξαν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου μας.

Σημ. Ἀξιοπρόσεκτος ἡ σημαντικωτάτη διαφορὰ μεταξὺ τιμῆς πωλήσεως τοῖς μετρητοῖς καὶ ἐπὶ πιστώσει.

1878.

Χρόνος καλός. Ἀπὸ Ὀκτώβριον ἕως Ἰανουάριον βροχὲς πολλές. Ἐξέβην καὶ τὸ νερὸν τοῦ Ἁγίου Εὐφημίου. 1ην Ἰουλίου ἦλθεν ἡ Ἀγγλία εἰς τὴν Κύπρον καὶ ἡσυχάσαν οἱ κλέπται. Ἐκτίσθη καὶ τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου μας.

1879.

13 Δεκεμβρίου ἔκαμεν ὀλίγα νερὰ καὶ ἀρχίνησεν ὁ κόσμος καὶ ἔσπερνε. Ἐκαμεν καὶ ὀλίγα νερὰ ὁ Ἰανουάριος ἀλλὰ δὲν ἐχόρτασεν. Ὁ Φεβρουάριος διόλου δὲν ἔβρεξεν ἀλλὰ ἐσυνάξαμεν ὀλίγον σπῆρον. Τὸ σιτάρι γρόσια 60, τὸ κριθάρι 30, τὸ ἄχερον 30 τὸ σακκί. Θάνατος εἰς τὰ μικρὰ παιδιὰ.

1880.

Χρόνος μεσαῖος. 8 Φεβρουαρίου ἀνοῖξαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους οἱ κλέπται.

1881.

Χρόνος καλός. Βροχὲς καλές. Τὰ σπέρματα ἔγιναν καλὰ ἀλλὰ ἐμροτοήκαν.

1882.

Χρόνος καλός. Τὸ σιτάρι γρόσια 40 τὸ κοιλόν, τὸ κριθάρι 20, τὸ βαμβάκι 12 γρόσια τὴν ὀκά.

1883.

Χρόνος καλός. Ἐγινεν ἡ κλεισιὰ εἰς τὰ χωρία τῆς Κυβέρνησης. Εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον διὰ μίαν ὑπογραφήν μᾶς ὑποθέσεως, ἕνας ἱερεὺς τοῦ εἶπε νὰ τὸν ὑπογράψῃ καὶ ἔπειτα ἀρνήθηκε μεθ' ὄρκου ὅτι δὲν τοῦ εἶπεν καὶ κατεδικάσθη ἕνα ἔτος φυλάκισιν ὁ Πρωτοπαπᾶς τοῦ χωρίου Λύσης.

1884.

Χρόνος καλός καὶ ἡσυχία εἰς τὸν τόπον.

1885.

Χρόνος καλός. Ἐγινεν ἡ καταστροφὴ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀπὸ τὸν Ἀραπὴν. Εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον ἦλθεν καὶ τὸ νερὸν τοῦ Ἁγίου Εὐφημίου εἰς τὸ χωρίον μας καὶ ἐβάλαν τὸ χωράφι τῆς Ἐκκλησίας βαμβάκιν.

1886.

Αὐτὸν τὸν χρόνον ἦλθεν τὸ σχολεῖον τῆς Ἀδελφότητος εἰς τὸ χωρίον μας. Αὐτὸν τὸν χρόνον ἔγινεν καὶ πόλεμος μεταξὺ Ἑλλάδας καὶ Τουρκίας ἀλλὰ ἐπαῦσαν. 5 Ἰουνίου ἐπνίγην ὁ Ἰωάννης Πελεκάνου εἰς τὴν θάλασσαν θεληματικῶς του. ἦλθεν ἡ Ἁγία Εἰκόνα τοῦ Κύκκου εἰς Ἅγιον Δομέτιον. Εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον ἀπέθανεν καὶ ὁ Δεσπότης Κιταῖος ἀπὸ Λάρνακα.

1887.

Χρόνος μεσαίος. Τὸ σιτάριν πολλὰ ὀλίγον, τὸ κριθάριν τὸ κοιλὸν γρόσια 15, τὸ σιτάριν 35 γρόσια, τὸ ρόβιν 40. Μαΐου 13 ἔπεσεν ὁ Χαράλαμπος Τσίτσα ἀπὸ τὸ ἀμάξι, δηλ. ἐτσακίστην καὶ τὸν ἐθανάτωσεν. Εἰς τὰς 21 Ἰουλίου ἐθανατώσασεν τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὸ «πιστάταιν» ἀλλὰ ἄγνωστος ὁ φωνηῆς.

1888.

Χρόνος καλός. Εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον ἐχαλάσαμεν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ χωριοῦ μας καὶ ἀρχινήστην ἢ σημερινή.

1889.

Χρόνος καλός.

1890.

Ἐπῆγεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος εἰς τὸ Λονδῖνον διὰ παρακάλεσιν τοῦ τόπου. Ἐχαρίσθη καὶ ἡ δεκατία τοῦ βαμβακοῦ. 26 Δεκεμβρίου ἔκρουσεν ὁ κεραυνὸς τὰ βώδια τοῦ Χριστοῦ Χ' Πίτσιλλου.

1891.

Χρόνος καλός. 12 Ἰανουαρίου ἐσκέπασεν τὸ χιόνιν ὅλην τὴν νῆσον.

1892.

Χρόνος καλὸς καὶ ἡσυχία εἰς τὸν τόπον. Τὸ σιτάριν γρόσια 25 τὸ κοιλὸν, τὸ κριθάριν 15 γρόσια τὸ κοιλὸν.

1893.

Χρόνος καλός. Τὸ σιτάριν εἰς τὰ τέλη τοῦ χρόνου 15 γρόσια τὸ κοιλὸν, καὶ τὸ κριθάριν 9 γρόσια.

1894.

Χρόνος μεσαίος. Τὸ σιτάριν γρόσια 12, τὸ κριθάριν 8 γρόσια. Εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον ἔκαμαν καὶ τὸ ἀλακῆτιν τῆς ἐκκλησίας μας. Εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον ἔγιναν σεισμοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐθανατώθησαν πολλοί.

1895.

Χρόνος καλός. Μαρτίου 15 ἔκαμε μεγάλην βροχὴν εἰς τὴν Λεμεσὸν καὶ ἐχάλασαν πολλὰ σπῖτια. Αὐγούστου 25 ἐσκοτώθη καὶ ὁ Λοῖζῆς Βόρτου. Τὸ σιτάριν 11 γρόσια, τὸ κριθάρι 7.

1896.

Ὁ χρόνος καλὸς καὶ ἡσυχία εἰς τὸν τόπον. Τὸ σιτάριν 18 γρόσια τὸ κοιλὸν.

1897.

Ὁ χρόνος καλός. Οἱ ποταμοὶ δὲν ἤλθαν καὶ ἡ γεωργία ἦτο κατὰ τὰ μέρη. Εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον ἔγινεν καὶ ὁ Τουρκο-κρητικὸς πόλεμος. Ἡ Ἑλλάδα ἐβοήθησεν τῆς Κρήτης καὶ οἱ ἄλλες δυνάμεις, τῆς Τουρκίας. Καὶ πάλιν ἡ Κρήτη ἐλευθερώθη ἀπὸ τὸν ζυγὸν τὸν Τουρκικὸν καὶ διοικεῖτο ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Βασιλόπουδος. Τὸ σιτάριν εἰς τὰ τέλη τοῦ χρόνου ἔγινεν 35 γρόσια, τὸ κριθάρι 18 καὶ τὸ ρόβιν 27. Τὸ βαμβάκι 15 τὴν λίτρα, τὸ λάδι 25 γρόσια τὴν λίτρα, τὸ κρασί 2 γρόσια ἢ ὀκά. Θάνατοι εἰς τὰ μικρὰ παιδιά. Ἦλθεν ἡ εὐλογία εἰς τὸν τόπον μας καὶ ἀπέθαναν ὀλίγοι. Εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον ἐχαρίσθησαν καὶ τὰ προϊόντα.

Σημ. Κατηργήθη ἡ ἀφόρητος φορολογία τοῦ «τρίτου κ.λ.» ἐπὶ τῶν διαφόρων γεωργικῶν προϊόντων, πλὴν τῆς «δεκάτης» τῶν σιτηρῶν.

1898.

Εἰς αὐτὸν τὸν χρόνον ἐπειδὴ τὰ ἐγκλήματα εἰς τὸν τόπον ἐπλήθυναν ἀναγκάσθη ἡ Ἀγρική Κυβέρνησις νὰ διατάξῃ τὸ ξύλον ἐπὶ τόπου.

1899.

Χρόνος καλὸς καὶ ἡσυχία εἰς τὸν τόπον. Τὸ βαμβάκιν 15 γρόσια τὴν λίτρα, τὸ λάδι 25 γρόσια, τὸ σιτάριν 27, τὸ ρόβιν βερεσιέ 60, μετρητὰ 30.

Σημ. Διαφορὰ μεταξὺ τιμῆς ἐπὶ πιστώσει καὶ μετρητοῖς ἀσήμαντη!! Ἄλλα δὲν εἶναι μόνον αὕτη ἡ 100% διαφορὰ στὴν τιμὴν, εἶναι καὶ οἱ τόκοι, τὰ ἐπιτόκια καὶ ἡ ληστρική ἐκμετάλλευσις τοῦ γεωργοῦ ἀπὸ τὰ «ἀφεντικά» τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

1900.

Χρόνος μεσαίος. Ἀπέθανεν καὶ ὁ Σωφρόνιος Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κύπρου. Ἀρχισεν λοιπὸν ψηφοφορίαν ὁ τόπος διὰ νὰ ἐκλέξουν Ἀρχιεπίσκοπον.

1901.

Αὐστηρία εἰς τὸν τόπον καὶ ἔρχονταν ἀλεύρια ἀπὸ τὸ ἔξωτερικόν. Μετρητὰ σελίνια 16, βερεσιέ 25. Ἐπειδὴ Δεσπότην Κιτιέων τὸν ἐκατηγόρησαν διὰ μασόνον, τὸν δὲ Κερυνεῖας τὸν ἐκατηγόρησαν διὰ μακρakisτήν καὶ ὁ λαὸς ἐσανδαλίσθη, δι' αὐτὰ ὅλα δὲν ἐσυμφώνησαν νὰ κάμουν Ἀρχιεπίσκοπον καὶ ἐτηλεγράφησαν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα νὰ συνεβάσουν τὰ πράγματα. Ἐτελείωσεν καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ Λύσης.

1902.

Μεγάλη άστοχιά εις τόν τόπον. Τό άλεύριον γρόσια 2 και ρούπι ($\frac{1}{4}$) ή όκά, τό σιτάριν 36 τό καφίζιν, τό κριθάρι 18 τό καφίζιν, τό λάδι η όντζιά 3, τό κρασίν 100 παράδες ή όκά, τό άχρον 15 γρόσια τό σακκίν.

1903.

Χρόνος καλός, εύτυχία μεγάλη. Τό σιτάριν 20 γρόσια τό καφίζιν, τό κριθάρι γρόσια 10, τό λάδι 2 και ρούπιν ή όντζιά, τά πρόβατα 10 σελίνια τό ένα. Άγροτικοί άγώνες έν Λύση.

1904.

Χρόνος καλός. Άνησυχία πολλάί ένεκα του Άρχιεπισκοπικού ζητήματος. Πλειονοψηφία καταπληκτική υπέρ του Άγίου Κιτίου. Άλυτον εισέτι τό Άρχιεπισκοπικόν ζήτημα. Ένεκα έπεμβάσεως Άγγλικής ό λαός έμμένει σταθερός υπέρ του Άγίου Κιτίου, άποδίδει ένθικην σημασίαν.

Έγιναν και οι Χαούζες εις την Κύπρον και οι σιδηρόδρομοι.

Τό σιτάρι γρόσια 27, τό κριθάρι 15, τό λάδι $2\frac{1}{2}$ ή όντζιά, τό βαμβάκιν 25, τό κρασί γρόσια 2.

Σημ. Χαούζαι: τεχνητά λιμένα δι' άποθήκευσιν άμφρίων υδάτων. Είχαν γίνη τότε μία εις Βατυλήν, μία εις Κούκλια, μία εις Άχερίτου και μία εις Σύγκρασιν. Άπό αυτές όλαι άχρηστεύθησαν για διάφορους λόγους, πλην της των Κουκλιών.

1905.

Χρόνος καλός. Έκκλησιαστική και πολιτική ή αυτή κατάστασις.

1906.

Χρόνος καλός. Αί τιμαί των δημητριακών είναι αί ίδιαι. Παρεχωρήθη υπό της Άγγλικής Κυβερνήσεως διά των ενεργειών των νομοθετών μας και του Μεγάλου Άρμοστου Κίγν Χάφμαν τό ποσόν 50.000 λιρών κατ' έτος. Όλυμπιακοί άγώνες έν Άθήναις.

1907.

Χρόνος καλός. Και πάλιν άνησυχία εις τόν τόπον μας ένεκα των Άρχιεπισκοπικών ζητημάτων. Αυτόν τόν χρόνον έκτίσθη και τό Παρθεναγωγείον του χωριού Λύσης.

1908.

Χρόνος καλός.

1909.

Χρόνος καλός, αλλά έγιναν μεγάλαί επαναστάσεις εις τό Παρασάμιν, Άδανα, Μερσί- ναν και τά περίχωρα, μεγάλαι σφαγαί και καταστροφαι. Τό σιτάριν γρόσια 45, τό κριθάρι 20, τό λάδιν γρόσια 13 ή όκά, τό βαμβάκιν 22 την λίτραν, τά πρόβατα 18 σελίνια τό ένα. Αυτόν τόν χρόνον έφάνη ένας μεγάλος κομήτης με μίαν μεγάλην ουράν, ό δε κόσμος κατελήφθη υπό φόβου. Αυτόν τόν χρόνον έγινεν και τό τέμπλος της Έκκλησίας.

1912.

Βροχές πολλές. Διάρκεσαν 20 ήμερας και έπεσαν πολλά σίπια και τά σπέρματα ένπνιγησαν πολλά. Αυτόν τόν χρόνον ήτο και τό κύριον Πάσχα. Αυτόν τόν χρόνον, 20 Μαρτίου, έναν παιδιν Χριστιανόν 10 ετών τό συνέλαβαν οι Τουρκοι κατά τό 1890 και τό έπούρωσαν και τό έκαμαν Χότζαν. Έπί 20 έτη και αυτόν τόν χρόνον ξερχετον εις την Κύπρον και εύρέθη με την μητέρα του και ένγνωρισθήκασιν και άσπάσθη πάλιν την θρησκείαν του διά θαύματος του Άποστόλου Άνδρέα.

Αυτόν τόν χρόνον οι βουλευται έπαυσαν από την Βουλήν και έγιναν συλλαλητήρια εις όλην την νήσον διά ζητήματα του τόπου. Μέγας πόλεμος μεταξύ Ιταλίας και Τουρκίας όπου της κατέστρεψε τόν στόλον της και έφάνησαν και τά άεροπλάνα.

Αυτόν τόν χρόνον ήλθεν και τό νερόν του Άγίου Εύφημιανού εις τό χωριόν μας. Τό σιτάριν 63 γρόσια τό κοιλόν, τό κριθάρι 25.

1913.

Ό χρόνος καλός. Σίτος 36 γρόσια τό κοιλόν, κριθάρι 18 γρόσια τό κοιλόν. Τό νερόν του Άγίου Εύφημιανού διήρκεσεν και αυτό τό έτος και έκαμαν βαμβάκια. Έγινεν ό Βουλγαροτουρκικός πόλεμος. Ένικήθη η Τουρκία και έμεγάλωσεν ή Έλλάς, μετά δε επειδή δεν ήλθαν εις συμφωνίαν Έλλάς και Βουλγαρία έγινε και μεταξύ τους πόλεμος και ένίκησεν ή Έλλάς και έδοξάσθησαν τά Έλληνικά όπλα εις όλον τόν κόσμον. Έπήγαν και πολλοί Κύπριοι έθειλονται εις τόν πόλεμον προς υπεράσπισιν του Έθνους, έφονεύθη δε και ό Σώζος από την Λεμεσόν. Εις τόν πόλεμον αυτόν έφόνευσαν και τόν βασιλέα μας Γεώργιον εις την Θεσσαλονίκην και έστέφη ό υίός του Κωνσταντίνος.

Αί βροχαί ήρχισαν από τόν Οκτώβριον. Έπλημύθησαν οι ποταμοί και κατεστράφησαν και τά βαμβάκια. Έγινεν και νέα καταμέτρησις και επανεκτίμησις όλων των κτημάτων της Κύπρου.

ΜΕΡΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Κατὰ τὸ Χρονικὸν αὐτὸ τοῦ ἔτους 1800 μέχρι τοῦ 1900, δηλ. μέσα σὲ 100 χρόνια, δύο μόνον ὑπῆρξαν οἱ καλῆς γεωργικῆς χρονιᾶς, τὸ 1814 καὶ τὸ 1821, 53 χρονιᾶς ὑπῆρξαν σχετικῶς καλῆς, 22 μέτριες καὶ 23 πολὺ ἄσχημες, «ἀστόχια καὶ πείνα μεγάλη», ὅπως ἀναφέρουν οἱ Χρονογράφοι.

Ἀπὸ ὅσα τὸ Χρονικὸν ἀναφέρει δικαίως διερωτᾶται ἕνας πῶς κατόρθωσαν οἱ πρόγονοί μας νὰ ἐπιζήσουν ὕστερα ἀπὸ τὰ τόσα πολλὰ κτυπήματα, τόσον ἀπὸ τὴν Φύσιν, ὡς ἀνομβρίες, χαλάσι, πλῆμμυρες κ.τ.λ., ὅσον καὶ ἀπὸ ἐπιδημίες, ἀκρίδες, φορολογίες ἀβάστακτες καὶ ληστείες τόσον ἀπὸ τοὺς ζορπάδες, ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς ἐμπορευομένους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἡ φορολογία ἢ ὁποία ἐπεβάλλετο ἐπὶ ὅλων τῶν γεωργικῶν προϊόντων καὶ ἢ ὁποία ἦτο τὸ

33% τῆς παραγωγῆς, τὸ λεγόμενον «Τρίτον», ἢ εἰσπραξίς τῆς ὁποίας ἀνετίθετο ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, ἔναντι καθορισμένου ποσοῦ γιὰ τὸ κάθε προϊόν σὲ φοροεισπρακτορες, δὲν ἦτο μόνον δυσβάστακτος, ὑπερβολικὴ καὶ ἄδικος, ὅσον ἀφορᾷ τὸ ποσοστὸν τῆς ἀλλὰ καὶ καταθλιπτικὸς ὁ τρόπος τῆς εἰσπραξέως τῆς.

Ὅ,τι ἀπέμενε στὸν γεωργὸν μετὰ τὴν εἰσπραξίν τῆς φορολογίας, τὸ κατέκλεπταν πλὴν τῶν ζορπάδων κ.λ., οἱ δανειστὲς καὶ οἱ ἐμπορευόμενοι, ἀφοῦ κατὰ τὸ Χρονικὸν ἀναφέρονται περιπτώσεις ποὺ ἡ τιμὴ πωλήσεως ἐπὶ πιστώσει (βερεσιῆ) ἦτο κάποτε κατὰ 100% μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν τιμὴν πωλήσεως τοῖς μετρητοῖς καὶ μὲ τόκον, ποῖος γνωρίζει, πάντως ὄχι μικρότερον τῶν 25%!

Α. ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ

Φ Τ Λ Α Ξ Ο Υ

Κι ἡ φωνή τῆς ἀκούστη: Τὸ καλοκαίρι πυρέσσει στὴν καρδιά μου, τὰ μάτια σου ἴδιος ἥλιος τοῦ καταμεσήμερου νὰ στραγγίξῃ τὸ βαθὺ πηγάδι στὴ γωνιά τῆς αὐλῆς μου, τὰ χέρια σου

— χλωμά, κοκκάλινα δάκτυλα μετέωρα κι ἡ ἀγάπη μου μετέωρη —
φατιά κάτω ἀπὸ τᾶσπρο φουστάνι τῶν εἰκοσιτριῶν χρόνων μου τὰ χέρια σου ὀμως

μὴ

στάσου

κι ἄλλο ἄς μὴν τὸ μπορῶ.

Δὲν εἶμαι ὁ ἥλιος, ἀκτίνες χρυσῆς δὲν ἔχω δὲν ἔχω
κἂν τὴ βεβαιότητα τῆς ἴδιας πορείας τὴν κάθε μέρα
νὰ φωτίσω ἕναν ὀρίζοντα ἀδύνατο νὰ τὸ ὑποσχεθῶ.

Εἶμαι ὁ σπουργίτης μὴν βροχερῇ
μέρα τοῦ χειμῶνα, δὲν κοντεύω κανενός, φοβοῦμαι, δὲν
ἐμπιστεύομαι τὴν γεμάτη φούγκα μὲ σπόρους ποὺ μοῦ ἀπλώνουν
ἀμφιβάλω

ξεθαρρεῦω γιὰ λίγο

μὰ καὶ πάλιν

ἀπομακρύνομαι.

Σοῦ τὸ γράφω, πρόσεχε, μὴν ἀνηφορίσης κατὰ τὸ κονάκι μου,
μὴ. Μὴ σὲ ξεγελάσῃ τὸ τραγοῦδι μου, ἀπ' αὐτὸ προπαντὸς φυλάξου. Δὲν εἶμαι
(τὸ λιθάρι

στὸν κάμπο ἴδιο πάντα στὸν ἥλιο καὶ στὴ βροχὴ
καὶ στὸν ξέφρενο ἄνεμο ἴδιο πάντα. Δυὸ σταγόνες νεροῦ
θαλασσινοῦ σὲ λακκούβα βότσαλου εἶμαι. Τὸ χρῶμα καὶ τὸ
σχῆμα του συνεχῶς παίρνω. Αὐτὸ
σκέψου πρὶν μὲ μιλήσης.

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ

ΕΝΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

Στὸν τόμο τῶν ποιημάτων τοῦ ἀξέχαστου φίλου Ἡπειρώτη ποιητῆ Γιώργου Κοτζιούλα, ποὺ ἐξέδωκεν ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατό του ὁ «Δίφρος» στὴν Ἀθήνα (1956) δὲν βλέπω νὰ περιέχεται τὸ πιὸ κάτω ποίημά του, ποὺ μοῦ χάρισε τὸ 1947 ἕνα βράδυ τοῦ Ἀπριλίου σὲ χειρόγραφο.

Τὸ βρήκα τελευταία στὰ χαρτιά μου καὶ τὸ δίνω στὴ δημοσιότητα γιὰ τὴ μνήμη τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ στάθηκε μετέωρο καὶ πρότυπο ἀρετῆς στὰ Ἑλληνικά γράμματα. Δὲν θέλω νὰ τὸν βιογραφήσω ἐδῶ, παραπέμνω στὰ εἰσαγωγικά τοῦ πιὸ πάνω τόμου ὅποιον ἐνδιαφέρεται. Μὰ θάταν χρήσιμο νὰ σημειώσω πρόχειρα ἐδῶ γιὰ τοὺς Κυπρίους ἀναγνώστες ὅτι ὁ Ἡπειρώτης αὐτὸς νέος Κρυστάλλης εἶχε ἀρετὲς καὶ στενὲς φιλίες μὲ Κυπρίους φιλόλογους, λογοτέχνες, φοιτητὲς κ.ἄ. Φιλολόγος ὁ ἴδιος, ποὺ ζούσε ὡς διορθωτὴς στοῦ Δημητράκου γιὰ χρόνια, εἶχε μέσα του τόση καλωσύνη καὶ φιλία γιὰ ὄλους καὶ ἰδιαίτερα ἐνωθε τὴν ἔλξη γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες τοῦ ἀνατολικότερου ἄκρου τῆς Μεσογείου — ἀντίποδα στὴν δική του καταγωγή — ποὺ λὲς καὶ ἐπέδιωσε φιλίες μὲ δικούς μας γιὰ νὰ ικανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμία του αὐτὴ καὶ νὰ γνωρίσῃ συνθετικὰ τοὺς ἀντίποδες τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Στὰ φιλολογικά βράδια στοῦ Μαυρίδη, ὅπου Ἡπειρώτες, Κύπριοι καὶ ἄλλοι Ἕλληνες φοιτηταὶ ἀμέσως μετὰ τὰ φοβερά χρόνια τῆς κατοχῆς μαζεύομασταν γιὰ νὰ συζητήσουμε καὶ νὰ καταλήξουμε σὲ κάποια ταβέρνα, ὁ Γ. Κοτζιούλας ἐρχόταν κάποτε καὶ μᾶς κουβέντιαζε, μᾶς ἐνθάρρυνε στὸ δρόμο τῆς Ποίησης, τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Ἑρεῦνης, ἀν καὶ βαρειά χτυπημένος ὁ ἴδιος ἀπ' τὴ «μοῖρα τοῦ ποιητῆ» ποὺ τὸν κατάρρεχε χρόνια. Μὲ τὴ χαμηλὴ, ντροπαλὴ φωνή του, γιομάτος πίστη σὰν ἄνθρωπος καὶ στὴν πολιτιστικὴ δημιουργία του, μᾶς συμβούλευε ὄφρες καὶ διάβαζε τὰ πρωτόλειά μας, μᾶς ἔκανε ἀόστηρὸ μὰ δίκαιο

ἐλεγχο, μᾶς ξεχώριζε τ' ἄξια καὶ βιώσιμα καὶ ἀπέριπτε μὲ κόκκινο μολύβι τὰ περιττά... Θυμοῦμαι πόσο ἐνδιαφέρον ἔδειξε γιὰ μὴ μελέτη μου περὶ Ἀροδαφνούσας, καὶ πόσο μ' ἐνεθάρρυνε νὰ τὴν τελειοποιήσω καὶ νὰ τὴν τυπώσω.

Ἐνα τέτοιο βράδυ, ποὺ μιλούσαμε γιὰ τὴν Κύπρο, γιὰ τὴν συμβολὴ τῆς Κύπρου στὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μὲσω τῶν Κυπρίων στρατιωτῶν ποὺ πολέμησαν στὰ πιὸ πολλὰ μέτωπα, καὶ γιὰ τὴν Ἀγγλοσαξωνικὴ γενικὰ στάση ἐναντι τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὁ Κοτζιούλας μοῦ λέει παρὰμερα:

— Ἐχω γράψῃ ἕνα ποίημα γιὰ τοὺς Ἀυστραλοὺς ποὺ πέθαναν γιὰ τὴν Ἑλλάδα στὸ Καλαμάκι. Θάθελα νὰ τὸ πάρῃς καὶ νὰ τὸ μεταφράσῃς Ἀγγλικά, ἴσως τὸ δημοσιεύσουμε πούθενά στὴν Ἀγγλία.

Τὸ δέχτηκα μὲ δέος, πολὺ περισσότερο γιὰτὶ μοῦ δήλωσε ὅτι δὲν εἶχε ἀντίγραφο! Δυστυχῶς ἢ μετάφραση δὲν ἔγινε ποτὲ μὲ ὄσσην ἐπιτυχία τὸ ἐπιθυμοῦσα, καὶ τελικὰ τὴν ἐγκατέλειπα πεσιμένος ἀπὸ σειρὰ ἄλλη ἐργασία. Τὸ χειρόγραφο ὅμως τοῦ ποιήματος ἔμεινε ἀπὸ τότε κοντά μου. Δὲν ξέρω ἂν οἱ ἐκδότες τῶν ποιημάτων τοῦ Κοτζιούλα θὰ χρησιμοποιήσαν ἂν τὸ ἤξεραν, ἐφ' ὅσον δὲν βλέπω πολὺ νεώτερα ποιήματα τοῦ ποιητῆ σ' αὐτὰ τὸν τόμο. Πάντως τὸ ποίημα ἀξίζει ὡς μνημεῖο τῆς στάσεως ἑνὸς πονεμένου ποιητῆ ἐναντι στοὺς ξένους σταυροφόρους.

Στὴν τελευταία στροφή ὁ δεῦτερος στίχος δὲν διαβάζεται εὐκόλα στὸ χειρόγραφο, καὶ τὸν ἀντέγραφα κατ' εἰκασίαν ὡς πρὸς τὴν δευτέρη καὶ τὴν πέμπτη λέξη (: γάντι, χερσάκι), τὴν ἕκτη, ἑβδομη καὶ ὄγδοη (: ναί, κί' ἦ). Ἐπίσης πρόσθεσα στὸν τέταρτο στίχο τῆς τέταρτης στροφῆς σὲ ἀγκύλες τὴν λέξη [πικρά], ὅπου ὁ ποιητὴς ἀφῆκε κενὸ γιὰ νὰ προσθέσῃ ἔπειτα κάτι.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΚΥΡΡΗΣ

ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ ΤΩΝ ΑΥΣΤΡΑΛΩΝ ΣΤΟ ΚΑΛΑΜΑΚΙ ΑΝΗΜΕΡΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΓΙΟΡΤΗ

Ποῦθε ξεφύτρωσαν ἐδῶ σὲ ἄδροσο περιγιάλι
τόσ' ἄνθια μ' ἴδιο πλέξιμο καὶ σάμπως ἀπὸ γύψο;
Ἐέκοπα ἀπ' τὸ σεργιάνισμα κι' ἦρθα σ' εἰσὰς νὰ σκύψω
ποὺ ἦ πάχνη κι' ὄλας θάμπωσε τῆς μνήμης τὸ κρουστάλλι.

Ἄν-νόουν, ἄγνωστοι κι' ἐδῶ κι' ἐκεῖ καὶ παραπέρα:
τί ξένοι ἀλλόκοτοι ἄφησαν σ' ἐμᾶς τὰ κόκκαλά τους
κι' οὐδὲ τὸ λιγοςύλλαβο δὲν ξέρομε ὄνομά τους
πρῶτα ἀναστήματα ποὺ ἐδῶ τὰ ξαναβλέπει ἡμέρα.

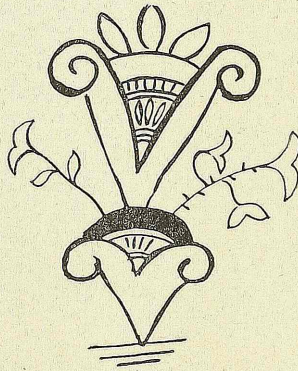
Κι' οὔτε οἱ μανάδες, ἀκριβοὺς ὅπου τοὺς εἶχαν, οὔτε
 ροῦσες ἀραβωνιαστικὲς μοίρα τους πιά νὰ δοῦνε
 Κάτι γιὰ τ' ἄστρα ἀπὸ τῆς γῆς τὰ βάρη τραγουδοῦνε
 καὶ μόνο ἐσεῖς ἀκοίμητα τριζόνια τοὺς ἀκοῦτε.

Μοίρα ζηλέπαν ἡρωϊκὴ τοῦ αἰθέρα αὐτοὶ οἱ κουρσάροι
 πὸν Σαλαμίνα πλευρίσαν καὶ πιάσαν Μαραθάνα.
 Καλοκαιριὰ παντοτινὴ τοὺς διώχνει τὸ χειμῶνα
 καὶ φέρνουν ἀπ' τὰ πέλαγα (πικρά;) μαντάτα οἱ γλάροι.

Πολεμιστὲς ἀλλόφερτοι, βρήκατε δῶ τὰ Ἠλύσια,
 Μὰ γάντι, ἀλήθεια τὸ χεράκι, ναὶ κι' ἡ ἀντρίκια γνώμη, —
 ὦ, ἐσεῖς οἱ θαλασσόλυκοι κι' ἐσεῖς οἱ οὐρανοδρόμοι,
 πὼς φέρνατε ἀπὸ τότε, λέει, στὸν τόπο μας τ' ἄλύσια;

27)3)47

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

Η ΕΡΕΤΝΑ ΤΗΣ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»

ΓΙΑΤΙ ΓΡΑΦΕΤΕ;

Θά ήταν ασφαλώς μιὰ συμπλήρωση τῆς ἔρευνας ἂν ἀκούαμε τὴ φωνὴ τῶν πολλῶν νέων, αὐτῶν ποὺ πρωτοξεκινοῦν μιὰ θητεία στὰ λογοτεχνικά (ἀνεξαρτήτως τελικῆς ἐπιβολῆς ἢ ἐπιτυχίας). Ὑπάρχει μιὰ δυσκολία: ποιούς νὰ ρωτήσης καὶ ποὺ τοὺς ξέρεις, ἰδίως ἐκείνους τοὺς σεμνοὺς, ποὺ πιθανὸ νά'ναι κ' οἱ πρῶτοι δυναμικοί, αὐτοὶ ποὺ θάχουν κάποιο μέλλον; Συνεπῶς μένει ἡ αὐτόβουλη προσφορὰ τους.

Μιὰ αὐτόβουλη προσφορὰ ποὺ ἰδιαίτερος τὴν ἔχουμε ἐκτιμήσει, κ' ἴσως αὐτὸ μᾶς ἔχει κάνει νὰ σκεφτοῦμε τὸ τί λένε κ' οἱ νέοι (τὸ ξεκίνημα καὶ μέλλον μας) εἶναι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ κ. Μιχ. Ι. Μιχαηλίδη — ἔστω κ' ἂν ὁ ἴδιος δὲν εἶναι πολὺ νέος ἢ πρωτοφανέρωτος στὰ γράμματα — ποὺ δημοσίεψαμε στὴ στήλῃ τῶν «ἐπιστολῶν» στὸ προηγούμενο μας τεῦχος (ἀρ. 15, Δεκέμβριος 1961).

Θά μπορούσε νὰ συνεχισθῇ ἡ ἔρευνα μὲ τὸν τύπο τῆς αὐτόβουλης ἐπιστολῆς. Κι' ὅμως ἔχω ἀντιληφθῆ ἀπὸ μιὰ ἰδιαίτερη συζήτηση μὲ νέο κάποιον ἀντίδραση στὸν τύπο αὐτὸ ἀπαντήσεως. Πιθανὸ νά'χει δίκαιο. Μπορεῖ ὅμως ἄλλοι νὰ δέχονται τὸν τύπο ἐπιστολῆς ὅπως π.χ. ὁ κ. Μιχαηλίδης.

Ν' ἀνοίξουμε μιὰ στήλη... νέων; Δὲν τὸ θεωρῶ σωστό. Ἀποκλείουμε μιὰ ομάδα ἀνθρώπων ποὺ ἐνῶ δὲν εἶναι νέοι, ἔχουν ἀραία καὶ χωρὶς φιλοδοξίες ἀσχοληθῆ μὲ τὰ γράμματα (καὶ ποὺ εἶναι πολὺ ἀξιέπαινοι), ποὺ πιθανὸ νὰ θέλουν νὰ ποῦν τὴ γνώμη τους στὸν τύπο τῆς ἐπιστολῆς. Ἐπίσης μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν νέοι, ποὺ ν' ἀντιδρῶν στὸν χαρακτηρισμὸ «νέοι»

θεωρῶντας τὸν ὑποτιμητικὸ (δικαιολογημένα ἢ ὄχι).

Νὰ συνεχίσουμε τὴν ἴδια στήλη τὴν τωρινή; Δὲν εἶναι ζήτημα ἐπιλογῆς σὲ ποιούς ἔχει σταλῆ ἀπὸ μέρους τοῦ περιοδικοῦ ἢ ἐρώτηση τῆς ἔρευνας (αὐτὸ εἶναι δικαίωμα ἀσυζητήτου τοῦ περιοδικοῦ ποὺ φέρει τὴν εὐθύνη τῆς ἔρευνας). Εἶναι ζήτημα νέας παρεξηγήσεως ἀπὸ ἄλλους νέους ποὺ πιθανὸ νὰ μὴ θέλουν ν' ἀπαντήσουν, γιατί κυρίως δὲν ἔχουν σαφῶς στὴν σκέψη τους τὸν ἄλλα ἢ βήτα λόγο τῆς ἀπασχολήσεώς των μὲ τὴ συγγραφικὴ καὶ ποὺ θὰ προβάλλουν πᾶς ὡς δικαιολογία πῶς δὲν τοὺς ἔχει ἀποσταλῆ ἔγγραφο ἀπὸ μέρους τοῦ περιοδικοῦ πρόσκληση συμμετοχῆς. Ἄλλα καὶ ποιά ἢ ἀπόδειξη πῶς οἱ παλαιότεροι, οἱ «πιασμένοι», ποὺ συμμετέχουν στὴν ἔρευνα δὲ θὰ θεωροῦσαν, ὄχι ὑποτιμητικὸ, ἀλλὰ μάλλον ἰσοπέδωση τῆς προσφορᾶς τους σὲ τόσους τομείς μὲ τὴν ἄπλως γεμάτη ὑποσχέσεις πρωτοφανέρωτη δουλειὰ τῶν νέων, ὅταν μποῦν σὲ μιὰ ἴση μοῖρα στὴν ἔρευνα;

Γι' αὐτὸ ἀφήνουμε τὰ πράγματα νὰ πάρουν τὸ δρόμο τους. Στὴν στήλη αὐτὴ θὰ συνεχίσουμε τίς ἀπαντήσεις ὅσων εἶχαν τὴν καλωσύνη ν' ἀνταποκριθοῦν στὴν ἐρώτησή μας «γιατὶ γράφετε;». Ἄν πάρουμε προσφορὰ νέων («προσφορὰ» τὴν ὀνομάζω) καὶ ἀναλόγως τῆς ἐπιθυμίας των, τοῦ ποσοῦ ἢ δευτέρων σκέψεων ἢ εἰσηγήσεων θὰ ἀποφασίσουμε τὸ πῶς θὰ τὴν παρουσιάσουμε.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

—Γιατὶ γράφω; Ἴσως εἶναι ἡ πρώτη φορὰ, ποὺ τὸ στοχάζομαι. Φυσικά, γράφω γιατί δὲν μπορῶ νὰ κάμω διαφορετικά, δὲν μπορῶ νὰ ὑπάρξω διαφορετικά. Νομίζω, πῶς βρέθηκα, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμῇ, ποὺ ἔνωσα τὸν ἑαυτό μου, μὲ τὴν πέννα στὸ χέρι. Τὸ πρῶτο μου ποίημα—ἂς μὴ μοῦ τὸ λογαριάσουν πολὺ βαριά οἱ θεοί! — τόγραφα μαθητῆς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Ἀπὸ τότε τὰ πάντα γίνονται μέσα μου ἀνάγκη γιὰ ἔκφραση. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι κατέχουν κάποιο τρόπο νὰ ὑπάρχουν. Ὁ δικός μου ὁ τρόπος εἶναι τὸ γράψιμο. Κάθε φορὰ ἀναζητῶ μιὰ νέα διατύπωση. Ὁ κόσμος συνωστίζεται, συνθλίβεται μέσα μου, ἡ ἔκφραση εἶναι μιὰ λύση σιωπῆς, ἕνας καρπὸς σιωπῆς, μιὰ διέξοδος. Πολλές φορές, ἀποκαρδιωμένος ἀπὸ τὰ ὀλόγυρά μου πρόσωπα, περιστατικά καὶ φαινόμενα, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ὅλη ὑφή καὶ ροὴ τοῦ νεοελληνικοῦ πνευματικοῦ βίου, συλλογίστηκα, πῶς δὲν ἀξίζει τὸν κόπο νὰ γράφει κανεὶς σὲ τοῦτον τὸν τόπο. Ἄλλὰ δὲν μπόρεσα ν' ἀλλάξω τίποτε. Ἡ ἔκφραση εἶναι τὸ περρωμένο μου. Σκληρὸ καὶ μεθυστικό. Ἀνήκω σ' ἐκείνους, ποὺ, κατὰ τὴν ἔξοχη φράση τοῦ Ρίλκε, αἰσθάνονται, πῶς, ἂν δὲ γράψουν, δὲν μποροῦν νὰ ἐπιζήσουν. Δὲν ἀποβλέπω σὲ καμιά ὑστεροφημία. Δὲν ἔχω καμιά προσδοκία, καμιά ἐλπίδα, καμιά ἀξίωση. Ἄλλὰ γράφω ἀσταμάτητα, μὲ πάθος καὶ μὲ ἀπόγνωση.

ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΥΛΗΣ

Γιατὶ γράφουμε; Βέβαια γράφουμε γιατί ἔξερουμε γραφῆ! Μὰ τὸ θέμα πιστεῶ πῶς εἶναι: γιατί γράφουμε λογοτεχνικά, γιατί κάνουμε τέχνη μὲ τὸ γράψιμό μας, ἀφοῦ αὐτὸ δὲν τὸ κάνουμε γιὰ οἰκονομικὸ κέρδος; Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ συλλογίζονται μὲ βάση μονάχα

τὸ οικονομικὸ κέρδος, βέβαια αὐτὸ πὸν κάνουμε μεις εἶναι τρελλαμάρα! Ἐγώ, πὸν λέγομαι λογοτέχνης καὶ λόγιος, ζῶ ὅλη μου τὴ ζωὴ ὡς δημοσιογράφος. Γράφω ποίηση καὶ λογοτεχνία γενικά, ἐνῶ ἀπ' αὐτὰ τὰ γραφικά μου δὲν ἔχω οικονομικὸ κέρδος. Κερδίζω μονάχα ὡς δημοσιογράφος. Μὰ ἡ δημοσιογραφία δὲν εἶναι λογοτεχνία. Ἡ λογοτεχνία εἶναι Τέχνη. Κ' ἐπειδὴ εἶναι Τέχνη γίνεται ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη καὶ ὄχι γιὰ ὑλικὸ κέρδος. Ἄν δὲν δουλέψωμε τὴν Τέχνη μας, μᾶς φαίνεται πὼς πεθαίνουμε. Ὁ σκοπὸς νὰ παρουσιάσουμε Τέχνη, νὰ εὐχαριστήσουμε τοὺς ἄλλους μὲ τὴν Τέχνη μας, αὐτὸς ὁ σκοπὸς μᾶς σπρώχνει. Δὲν ξέρω ἂν αὐτὸ εἶναι φιλοδοξία ἢ ματαιοδοξία. Μπορεῖ νάναί κάτι τέτοιο. Μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι τίποτ' ἀπ' αὐτὰ. Ὡστόσο πρέπει νὰ σημειώσουμε πὼς, μπαίνοντας στὸ χορδὸ τῆς Τέχνης μας, βρισκόμαστε τὸ δρόμο καὶ ὑποστηρίζουμε μ' αὐτὴ τὴν Τέχνη μας, μὲ τὴ λογοτεχνία μας δηλαδή, καὶ ἄλλους σκοποὺς. Σκοποὺς κοινωνικοὺς καὶ προοδευτικοὺς. Ἐξάφνα οἱ κυριώτεροι τέτοιοι σκοποί, πὸν βάλαμε στὴν Τέχνη μας, παράλληλα μὲ τὴν καθαρὴ Τέχνη, εἶναι δύο: ὁ δημοτικισμὸς κ' ὁ σοσιαλισμὸς. Βαδίσαμε πενήντα χρόνια κρατώντας αὐτὴ τὴ διπλὴ σημαία. Καὶ βέβαια προχωρήσαμε. Ὡστόσο βρισκόμαστε ἀκόμα στὴ μέση τοῦ δρόμου μας!

ΗΛΙΑΣ Π. ΚΑΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Γιατὶ γράφετε;

Νὰ μιὰ ἐρώτηση πὸν μὲ φέρνει σὲ δύσκολη θέση.

Ἀλήθεια... γιατί γράφω; Πολλές φορές κ' ἀπὸ μόνος μου, ἔθεσα στὸν ἑαυτὸ μου τὸ ἴδιο ἐρώτημα, χωρὶς νὰ μπορέσω νὰ πάρω μιὰ συγκεκριμένη ἀπάντηση. Τὸ μόνο πὸν πέτυχα ἦτο νὰ γράψω ἕνα ποίημα, πὸν νόμισα πὼς ικανοποιούσε κάπως τὸ ἐρώτημά μου. Σᾶς μεταδίδω ἐδῶ ἕνα τετράστιχό του.

.....
 Τ' ἀηδόνι πὸν γλυκολαλεῖ στὶς φυλλωσιές στὰ ρέματα
 τὴ νύχτα καὶ τὴ χαραυγὴ μακρὰ ἀπ' τὸν κόσμο μόνο του,
 χωρὶς νὰ συλλογίζεται τὸν ψόγο ἢ τὰ παϊνέματα,
 στ' ἀστέρια τὰ τρεμάμενα μπιστεύεται τὸν πόνο του.

Ἔτσι κ' ἐγώ, χωρὶς κανέναν ὑπολογισμὸ, μὲ μόνη τὴν ἐπιθυμία νὰ ἐκφρασθῶ καὶ μὲ τὴν πρόθεση νὰ ποικίλω τὴ μονοτονία τῆς καθημερινῆς ρουτίνας τῆς ζωῆς, ἀρπάζουμε ἀπ' τὸ γράψιμο καὶ δὲ διστάζω νὰ μολογήσω πὼς μὲ ἀνακουφίζει καὶ μοῦ δίνει μιὰ ἀνεκτίμητη ψυχικὴ ξεκούραση.

ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ

Χρόνια τώρα, ὅσα κρατᾶει ἡ ταπεινὴ μὰ πιστὴ θητεία στὰ Γράμματα, ποτὲ δὲν ἔβαλα αὐτὸ τὸ ἐρώτημα ἀπέναντι στὸν ἑαυτὸ μου. Ἀναβλύζει βέβαια μέσ' ἀπὸ κάθε σελίδα κ' ἔρχεται συχνὰ νὰ πάρει τὴν ἀπάντησή του, μὰ λὲς κ' ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος νὰ τὸ τρομάξει καὶ νὰ τὸ ἀποφεύγει. Ἴσως καὶ νὰ τὸ θεωρεῖ ἕνα μυστικὸ ἀπαράβιαστο, κάτι τὸ τέλεια κ' ἀποκλειστικὰ δικό του κ' ἡ πιὸ μικρὴ, ἢ ἀναγκαῖα διεισδύση θὰ τοῦ ταράξει τὰ νερά.

Ἀλήθεια: Γιατὶ γράφουμε;

Ἄν συλλογιστοῦμε ἀπ' τὴ μιὰ μεριά τὸ κλίμα τῆς μοναξιάς κ' ἀπ' τὴν ἄλλη τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης πὸν νιώθει ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος ἀντίκρου στὸς ἄλλους καὶ στὴν ἐποχὴ του, νομίζω ὅτι μποροῦμε νὰ δόσουμε στὸ φαινόμενο μιὰ πρώτη ἐξήγηση. Γιατὶ ἡ Τέχνη ἔχει δύο αἷτια καὶ δύο σκοποὺς: Ἐνῶ στὴν ἀρχὴ ξεκινᾶει γιὰ νὰ προσφέρει στὸ δημιουργὸ του μιὰ προσωπικὴ λύτρωση ἀπ' τὰ προβλήματα πὸν τὸν δυναστεύουν, στὸ τέλος ἀγωνίζεται ν' ἀπλώσει τὰ χέρια τῆς καὶ ν' ἀγκαλιάσει τὸ πλῆθος εἴτε γιὰ νὰ τὸ κατευθύνει εἴτε γιὰ νὰ τὸ παραγορήσει, πάντως γιὰ νὰ τὸ διδάξει.

Δὲν ξέρω ἂν μπορεῖ νὰ εὐσταθήσει ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι αὐτὴ ἡ ἀνάγκη γιὰ ἔκφραση ἀποτελεῖ κράμα ἀπὸ ἐγωϊσμὸ κ' αὐταπάρνηση. Μὰ στὸ βάθος αὐτὸ εἶναι. Γράφουμε ἀπὸ τὴ μοναδικὴ ἀγάπη στὸν ἑαυτὸ μας, ἀπὸ κείνη τὴν ἐξαισία συμπόνα γιὰ τὴ θλίψη πὸν μᾶς ταλαιπωρεῖ ἢ γιὰ τὴν ἀγωνία πὸν μᾶς ἀναστατώνει, κ' ἔπειτα αὐτὸ τὸ ὑποκειμενικὸ πάθος μεταμορφώνεται σὲ ἐξομολογητικὴ ἔφεση. Κάθε χειρόγραφο περικεῖται τὸ ἴδιο μὲ τὸ αἷμα πὸν ξεπλένει τὰ ὄνειρα, τὶς ἀνησυχίες καὶ τὶς πίκρες μας μὲ τὸν ἐξιλασμὸ, κ' αὐτὸ τὸ αἷμα τὸ προσφέρουμε στὴν κοινὴ βουλμία γιὰ ν' ἀνακουφίσουμε τὶς φλέβες τοῦ συναθρώπου μας ἀδιαφορώντας ἂν τοῦ παραδίνουμε τὰ «ιερά καὶ τὰ ὅσια» ἢ ἂν θὰ βροῦμε στὴ συνειδήσή του τὴν ἀνάλογη ἀνταπόκριση.

Ἡ γνήσια πνευματικὴ καλλιέργεια εἶναι μιὰ αὐθόρμητη ἐκδήλωση πὸν ἔχει τὴ δική της δημοφιλία, μὰ ποτὲ τὴ σκοπιμότητα τοῦ ὑλικοῦ κέρδους. Φυσικά, οἱ ἄξιοι ἀμείβονται καὶ βραβεύονται μὲ τὴ φήμη. Μὰ ἡ φήμη δὲν ἀποτελεῖ στὴν ὥρα τῆς δημοθυρίας ὄραματισμὸ καὶ στόχο. Ἡ ὄψη πὸν προκαλεῖ ἕνας ἐσωτερικὸς συγκλονισμὸς ἢ μιὰ ἐξωτερικὴ ἐντύπωση, γίνεται σιγὰ - σιγὰ μιὰ συγκεκριμένη ἀνάγκη πὸν ὁδηγεῖ τὸ δημιουργὸ ἀπ' τὸ ἔγκλειστο ἐρη-

μητήριό του στόν ανοιχτό χῶρο τοῦ κοινωνικοῦ ἀποστόλου.

Γιατί γράφω, λοιπόν;

Μὰ χωρίς ἀμφιβολία, πρώτα - πρώτα γιά τόν ἴδιο μου τόν ἑαυτό. Νά τόν συντροφέω συνομιλώντας μαζί του γιά ὅ,τι βαθύτερα τόν ἀπασχολεῖ, νά τόν ἀκούσω νά μοῦ κουβεντιάζει κι' αὐτός σέ κάποια δεινή ἀποκάλυψη πού τελικά θά χαράξει καί στοὺς δύο μας τὸ δρόμο γιά τὴ διέξοδο. Εἶναι ἀκατανίητο νά ὑποφέρεis τὴν καταπίεση τῆς Ὁμορφίας, ἀνεξάρτητα ἂν τὸ πέλμα τῆς εἶναι βαρὺ ἀπ' τὴν δδύνη ἢ ἀνάλαφο ἀπ' τὴν εὐδαιμονία. Κι' ἀφοῦ τὸ μπορεῖς, ἀφοῦ δηλ. ἔχεις ἀπ' τὸ Θεὸ τὴν εὐλογία ἢ τὴν κατάρα νά τὸ μπορεῖς, τί θά κάμεις; Θά γράφεις! Κι' ὅταν ἀποτελειώσεις μὲ τὸν ἑαυτό σου, ὅταν τοῦ δώσεις τὴν προσωρινὴ ἔστω κείνη ἱκανοποίηση πού σφραγίζει τὴν ἐξομολόγηση, ξυπνάει μέσα σου ἕνα ἄλλο αἶτημα μὲ θαυμαστὲς τῶ ὄντι διαστάσεις: Τὸ αἶτημα τῆς πνευματικῆς ὑπηρεσίας στὸ σύνολο πού εἶναι μὰ σεβαστὴ μεγέθυνση τοῦ ἴδιου σου τοῦ κόσμου.

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

Γιατί γράφω;

Διαπίστωση ζωϊκῆς ἀνάγκης. Ἐπιταγὴ βίωσης. Σκοπός; Μαρτυροῦν οἱ στίχοι μου:

—«Εἶναι γραμμέν' ἡ δυστυχία τοῦ καθενὸς ἀνθρώπου,
σὲ μιά οὐτίδα τοῦ αὐστηροῦ, μεγάλου μου, μετώπου...»
Καί... «πάντα ἕνα μέλημα εἶχα, τοῦ νά ἐντάξω
τὴ μουσικὴ σὲ ἀνάταση ἀγαλμάτων!»

Ἐπιθέτω, ἀπαντῶ σαφέστατα. Ἡ συντομία; Μὴν ξεχνάτε: Ὁ λακωνισμὸς εἶναι προγονικὴ μας ἀρετὴ!

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΟΤΖΙΑΣ

Σὲ ὅλα τὰ μεγάλα καὶ τὰ δύσκολα τῆς ζωῆς ὑπάρχει πάντα μιά σοφὴ ἀπάντηση πού τὰ «ἐξηγεῖ» καὶ πού κατὰ κανόνα ἀναιρεῖται ἀπὸ μιά ἐξ ἴσου σοφὴ ἀνταπάντηση. Ἐπάρχει διμῶς καὶ μιά ἄλλη — ἔστω ἀπλοϊκὴ, ἂν τὸ θέλετε — πού, βέβαια, τίποτα δὲν ἐξηγεῖ, μὰ δείχνει ὅμως γι' ἄλλη μιά φορὰ καὶ μὲ τρόπο εὔστοχο, πὼς τὰ πράγματα «ἔτσι εἶναι».

Πρὶν ἀπὸ μερικὰ χρόνια, ὁ Ἄγγλος μυθιστοριογράφος Joyce Cary κατάλαβε πὼς τὸ τέλος του εἶναι πολὺ κοντά. Εἶχε προσβληθεῖ ἀπὸ παράλυση πού προχωροῦσε ραγδαία. Ἐγραφε τότε δύο βιβλία καὶ ὅταν πείσθηκε πὼς οἱ μέρες του εἶναι μετρημένες καὶ δὲν τοῦ ἐπαρκοῦν γιὰ νὰ τὰ τελειώσει, περιορίστηκε στὸ ἕνα, καὶ σ' αὐτὸ ἔριξε τίς ὑστατες δυνάμεις του. Ὅταν δὲν μπορούσε πιά νὰ κρατήσῃ τὴν πέννα, ἔβαλε καὶ τοῦ τὴν ἔδεναν στὰ δάχτυλα· καὶ ὅταν παρέλυσε τὸ χέρι του, συνέχισε ὑπαγορεύοντας, ὅπου παρέλυσε καὶ τὸ πτόμα του. Πέθανε ἀφήνοντας μόνο μερικὰ κεφάλαια ἀσυμπλήρωτα. Κυριολεκτικὰ πέθανε γράφοντας. Γιατί;

Ἐσφαλῶς τὸ παράδειγμα εἶναι ἀκαῖο. Ἀλλὰ ρίχνει κάποιο δραματικὸ καὶ συνάμα παρήγορο φῶς πάνω στὴ φύση αὐτοῦ τοῦ «δαίμονα» πού εἶναι ἱκανὸς νά κάνει ἐπίορκο καὶ τὸν γερο-Λέοντα Τολστόη.

«... Ὅμως μὲς σ' ὅλη του τὴν ταραχὴ καὶ τὸ κακὸ,
ἐπιμονα κ' ἡ ποιητικὴ ἰδέα πάει κ' ἔρχεται —
τὸ πιθανότερο εἶναι, βέβαια, ὑπεροψίαν καὶ μέθην·
ὑπεροψίαν καὶ μέθην θά εἶχεν ὁ Δαρειὸς».

Αὐτὸς ὁ λιγόστιχος «Δαρειὸς» τοῦ Καβάφη, λέει, νομίζω, γιὰ τὸ πρόβλημά μας, ὅσα δὲν ἔχουνε πεῖ μέχρι σήμερα ὅλα τὰ σοφὰ κίττια τῆς Αἰσθητικῆς, τῆς Κοινωνιολογίας, τῆς Ψυχανάλυσης, καὶ δὲν ἔξω ποιας ἄλλης τρανῆς ἐπιστήμης.

ΖΩΗ ΚΑΡΕΛΛΗ

Γιατί γράφω;

Νομίζω πὼς δὲν εἶναι λίγοι οἱ συγγραφεῖς πού ἔφτασαν στὸ σημεῖο νά διερωτηθοῦν, κάποτε, γιατί γράφουν; (ἀπὸ αἰτίες διαφορετικῆς καὶ σὲ στιγμὲς ἀδυναμίας).

Ἐς θυμηθῶμε πάνω σ' αὐτό, τὸν Καζαντζάκη πού ἔλεγε ὅτι ὁ λογοτέχνης, στὴν Ἑλλάδα, πρέπει νά εἶναι ἢ τρελλὸς ἢ ἅγιος. Ἐν τούτοις ὁ Ρίλκε, στὰ «Γράμματα πρὸς ἕναν νέον Ποιητὴν», λέει: «Ἄν δὲν αἰσθάνεται κανεὶς, πὼς τὸ νά πάψῃ νά γράφει, θά εἶναι σὰ νά πεθαίνει, καλλίτερα νὰ μὴν ἀσχολεῖται μὲ τὴν ποίηση».

Λοιπὸν, τούτῃ τῇ δοκιμασίᾳ δὲν μπορεῖ νά μὴν τὴν περάσει, ἰδίως ὁ ποιητὴς, στὴν ἐποχή μας καὶ ἰδιαίτερα στόν τόπο μας. Ὅμως, τότε, σὴν ἀπάντηση σὲ τούτῃ τὴν καίρια ἀμφι-

βολία, ασφαλώς, θά αισθανθεί — ή πρέπει νά αισθανθεί — κι' εκείνη τήν αγωνιώδη λαχτάρα, κάτι σάν ὀδυνηρό ἐνθουσιασμό γιά τήν τέχνη τοῦ λόγου καί θά καταλάβει ὅτι τούτη ἡ διάθεση, (ὡς πάρομοι τῆ λέξι κυριολεκτικά), εἶναι ἡ μοῖρα του, δηλ. τὸ μερτικό κι' ὁ δρισμός τῆς ζωῆς του.

Τί εἶναι ὅμως τοῦτο τὸ μερτικό στήν οὐσία του; Κάτι φυσικό; Κατ' ἀρχήν, ναι. Εἶναι μιά ἰκανότητα καί μιά διάκριση ὅπως ἡ δύναμη στὸν ἄνθρωπο κι' ὅπως ἡ ὁμορφιά του, πού, ὅταν τὴν ἔχει, κατέχεται ἀπ' αὐτὴ καί ζεῖ ἀνάλογα μ' αὐτὴ.

Εἶναι ὅμως κι' ἕνα μυστήριο. Καί σάν μυστήριο ὑπόκειται στὸ αὐθόρμητο, τὸ ἀναπάντεχο, καί σ' ἕνα εἶδος αὐτοματισμοῦ πού, βασικά, διέπει τὴ ζωὴ τὴν ἴδια. Ἔτσι, φτάνουμε στὸ σημεῖο ἐκεῖνο, ἀκριβῶς, ὅπου, ὅταν μάθουμε καί γνωρίσουμε — ὅσο τοῦτο εἶναι δυνατόν — τὸ τί κάνουμε καί γιατί τὸ κάνουμε, ἀντιλαμβανόμαστε, ἔξωφρα καί τὴν ἀγνοία μας. Πράγμα πού μαρτυρεῖ ἀπ' ἐνὸς τὸν μέγαν πλούτον τῆς ζωῆς κι' ἀπ' ἑτέρου τὸ βαθὺ αἶσθημα τοῦ πλούτου αὐτοῦ πού μᾶς ὀρίζει νά δημιουργήσουμε πνευματικά.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΙΑΚΟΣ

Ἡ σωστότερη θέση τοῦ ἐρωτήματος νομίζω πὼς θάταν ὄχι «γιατί γράφετε;», ἀλλὰ «πὼς πρωτοχίσατε νά γράφετε;» — πὼς δηλαδή σᾶς πρωτοῆθε ἡ σκέψη νά γράφετε.

Ἡ τέτοια θέση τοῦ ἐρωτήματος θ' ἀνάγκαζε τὸ δημιουργὸ ν' ἀνατρέξει στὶς πρώτες, στὶς ὑποχθόνιες «ρίζες ἐκβλάστησης» αὐτοῦ τοῦ χαστικοῦ καί τοῦ ἀκαθόριστου πού κόχλαζε μέσα του καί πού ζητοῦσε ἐπίμονα νά σπάσει τὸ θαμπὸ καί μυστηριώδες κέλυφος του, γιά νᾶρθει στὸ φῶς, νά πάρει συγκεκριμένη μορφή κι' ἔκφραση, νά ζήσει τὴ δική του ζωὴ, τὴν πλασματική καί τὴν ἰδιότυπη, μὰ τόσο πρὸ οὐσιαστικῆ ἀπὸ τὴν ἀληθινή. Σὲ τέτοια περιπτώση, ὁ δημιουργὸς θά μπορούσε ν' ἀντικρουσεῖ κατάφατα, ἐνώπιος ἐνωπίω, μὲ τὸ δυσεπίλυτο πρόβλημα τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας καί θάνιωθε βαθύτερα ἰσως τὸν ἀφορισμὸ τοῦ Ρίλκε, πὼς ἂν δὲν ἔγραφε ὅ,τι τὸν πίεζε ἐσωτερικά, δὲν θά μπορούσε νά ἐπιζήσει — αὐτοῦ, βέβαια, πού τὸν πίεζε, κι' ὄχι τῆς ματαιόδοξης ὑστεροφημίας ἢ φήμης. Σκεφθῆτε τώρα ἕνα παιδί, ἕναν ἔφηβο γυμνασιακῆς ἡλικίας. Μένει μακριά, στήν ἐπαρχιακὴ πολιτεία του, μέσα σ' ἕνα φτωχόσπιτο. Οἱ μικρές του οικονομίες μεταμορφώνονται σὲ ποικίλα βιβλία καί σὲ λαϊκὰ περιοδικά, πού τὰ σωρεῖ ἐκεῖ, σ' ἕνα κιβώτιο ξύλινο, θαμμένο κίολας, γιά νά τ' ὁμορφίγει. Κάποτε — κάποτε, στέκει μπροστὰ στὸ ἰσόγειο τὸ παράθυρο του καί ὀνειροπολεῖ. Ἔστερα προσπαθεῖ ν' ἀραδιάσει στὸ χαρτί ὅ,τι συγκεκριμένο ἡ ἀόριστο, ὅ,τι βαθὺ κι' ἄμορφο ἔρχεται ἀπὸ μέσα του. Μιά κοπελίτσα περνᾷ, ἀκουμπάει τὸ λεπτὸ ποδαράκι τῆς στὸ ἀπέξω πεζούλι, ἰσιάζει τὴν κάλτσα τῆς μὲ φιλαρέσκεια, καθρεφτίζεται μέσα στὸ τζάμι — κι' ὕστερα φεύγει, χάνεται στὸ βάθος τοῦ δρόμου, σάν ὄπτασια. Ὁ νέος νιώθει πὼς στοὺς ἥρωες ἢ στὰ αἰσθήματα πού κινοῦνε τὴ φαντασία του, πρέπει τώρα νά προστεθεῖ καί τὸ νέο αὐτὸ αἶσθημα. Ἔτσι, μπλάνει μὲς τὴ ζωὴ του κι' ἡ Ροζαμούνδη — αὐτὸ θά εἶναι τὸ ὄνομά τῆς, γιατί τὸ διάβα τῆς ἔχει πολλὴ δηλητήριο καί πολλὴν ἡδονή. Ἡ ὄπτασια τῆς ἐμφανίζεται συχνά στὰ χειρόγραφα του. Ὡσπου ὁ φίλος, ὁ πραχτικός καί γείτονας συμμαθητῆς, πρᾶξικοπεῖ στὰ χειρόγραφα του, ἐμπάζει. Καί τότε ὁ νέος ἀντικρούεται δραματικά μὲ τὸ πρόβλημά του, γαντζώνεται στὸ γλυκὸ του μαρτύριο. Γιατί γράφει; Γιατί δὲν εἶναι κι' αὐτός, ὁ πραχτικός καί γείτονας συμμαθητῆς;

Δὲ μπορεί ν' ἀπαντήσει. Καί βασανίζεται, λείει νά σκίσει πᾶ τὰ χειρόγραφα. Μὰ κάποιες μυστηριώδεις φωνές βοοῦν μέσα του καί τὸν ξεγελᾶνε: «Ἡ ζωὴ σου, τοῦ λένε, κανένα νόημα δὲν θά εἶχε, ἂν τόκανε, ἂν σταματοῦσε!». Μὲ τὸν καιρὸ, ἡ αὐταπάτη ἐκείνη γίνεται συνείδηση, αὐτοσυνείδηση, χρέος. Τὸ ἀρχικό τῆς παιγνίδι ἔγινε σκοπιμότητα, μορεῖ καί συνήθεια. Ἀντικρούει τὸ θαῦμα τοῦ κόσμου σὰ νά βλάττεισε μέσα του κάποια ἐπιταγή, πού τὸν καλεῖ νά τὸ ξαναφτιάξει, νά τὸ ἐξημενεύσει καί νά τὸ ξαναζήσει, νά δώσει καί στοὺς ἄλλους ἐτόυτη τὴ δυνατότητα — κι' ὄχι στοὺς τωρινούς, ἀλλὰ στοὺς μελλούμενους, πού θά διαωνίσουν τὸν ἑαυτό του. Ἡ ὑποκειμενικὴ του κατάσταση τείνει νά μεταβληθεῖ σὲ ἀντικειμενική, ὅταν διαπιστώνει πὼς ὁ ναρκισσισμὸς του μοιάζει μὲ λειτουργία κοινωνικῆ, ἀφοῦ δὲν δίνει μόνο στὸν ἑαυτό του φυγὴ, λύτρωση, ἀποκρίσεις ἢ ἐρωτήματα, μὰ καί στοὺς συνανθρώπους του. Τὸ παιδί τῆς αἰθορησίας ἔγινε τώρα παιδί σκοπιμότητας. Δὲν πιστεῖει πὼς γράφει γιά τὸν ἑαυτό του μόνο, ἀλλὰ καί γιά τοὺς ἄλλους. Ἄν ὅλα ἐτόυτα ἦταν γιά τὸ ἄτομό του μονάχα, τότε γιατί τὸ μεμονωμένο αὐτὸ ἄτομο νά ποθεῖ τόσο πολλὴ τὴν κοινωνία του μὲ τὸ ἄλλο; Γιατί νά τὸ καλεῖ σὲ συνεργασία; Γιατί νά τοῦ ἐμπιστεύεται τὸν κρυφότερο ἑαυτό του; Γιατί νά ζητᾷ προέκταση τῶν δικῶν του σκέψεων, δηλαδή προβολὴ πρὸς τὸ ἄλλο, πού μόνο ἢ ἀνάγνωση τὴν ἐξασφαλίζει; Ἀπὸ τὸν ἑαυτό του λοιπὸν ξεκινᾷ — καί πάει νά βρεῖ τὸν συνάνθρωπο. Ἔτσι, γίνεται κι' αὐτὸς ἕνας κοινωνικὸς λειτουργός, συνειδητοποιεῖ κάποιον βαθύτερο προορισμὸ, βοηθεῖ στὴ διαμόρφωση τοῦ κόσμου, ἀλλάζει — καθὼς ἢ πρωτόγονη τέχνη — τὴν ὑποκειμενικὴ στάση τοῦ κάθε ἀνθρώπου ἀντίκρου στὴ φύση, στήν κοινωνία καί στὴ ζωὴ, βαθαίνει τὴν αὐτογνωσία του, πολλαπλασιάζει τὸν ἐσωτερικὸ του ἐξοπλισμὸ, χαρίζει

τὸν «ἔρωτα» τοῦ Πλάτωνα, τὴν «κάθαρση» τοῦ Ἀριστοτέλη, τὴν «ἔκσταση» καὶ τὸ «θάμβος» τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἄπο ἔφηβος ψελλισμάτων γίνεται κομιστὴς μνημάτων, ἀκόμα καὶ λύσεων: Γίνεται ἄντρας, πολίτης συνειδητὸς τοῦ καιροῦ καὶ τῆς χώρας του. Νά, γιατί γράφει!

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΕΒΑΝΤΑΣ

«Τὸ ἐρώτημά σας, μολοντοῦ ἐκφράζει κάπως πὸ ἀπαιτητὰ, μὰ γενικώτερη ἀπορία, ἀπορρέουσα ἀπὸ τὴν πιεστικότητά τῶν συνθηκῶν, μέσα στις ὁποῖες παλεύει ὁ Ἕλληνας λογοτέχνης νὰ δικαιώσει τὸν δημιουργικὸ του προορισμὸ, νομίζω, ὅτι θὰ ἔπρεπε ἴσως ν' ἀντιστραφεί, γιὰ νὰ εἶναι συνεπέστερο μὲ τὴν ὑπάρχουσα στὸν τόπο μας πνευματικὴ πραγματικότητα. Νὰ ἔμεινε ἔτσι: «Γιατί... δὲν γράφετε;» Οἱ ἀπαντήσεις, θὰ φανέρονταν πλατύτερα σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσή αὐτὴ πὸν ξέροντε, τόσο ὀδυνηρὰ μόνο ἔμεινε. Ὅτι μετριοῦνται στὰ δάχτυλα, ὅσοι μποροῦν ἀπερίσπαστα νὰ γράφουν, κ' ἀκόμα περισσότερο νὰ προσφέρουν τὰ κείμενά τους τυπωμένα!... Κι' ὅτι οἱ πὸ πολλοί, λίγες εἶναι οἱ φορῆς, πὸν εὐτυχοῦν νὰ ἐκφράσουν ὅ,τι γόνιμο ἀναζημῶνεται μέσα τους.

Ὅλοσδήποτε προσωπικὰ, γράφω ἀπὸ δεκαπέντε χρονῶ παιδί. Δεκαεφτά χρονῶ (1921), δημοσιεύτηκαν σὲ μιὰ τοπικὴ (Πειραιώτικη) καθημερινὴ ἀπογευματινὴ ἐφημερίδα («Τὸ Θάρορος»), πὸν εἶχε καὶ φιλολογικὲς στήλες, μιὰ σειρὰ ἀπὸ μικρὲς πρόζες μου, μὲ τὸ γενικὸ τίτλο «Λόγια τῆς Καρδιάς μου». Δεκαεννιά χρονῶ (1923), βγήκαν σὲ μικρὸ τομίδιο τὰ πρῶτα σύντομα διηγήματά μου, μὲ τίτλο «Στὸ Μεθύσι τοῦ Πόνου». Εἶχα χάσει τοὺς γονιούς μου, σὰν εἶχα ἀρχίσει νὰ πρωτογράφο. Κι' ἀπὸ τότες, ἴσαμε σήμερα, οὔτε μιὰ στιγμὴ δὲ διερωτήθηκα γιατί γράφω. Οὔτε λογιάστηκα ποτὲ τὴν «ὑστεροφημία». Μοναδικὴ μου χαρὰ ὁ γόνιμος μόχθος, ἡ σύλληψη καὶ ἐπόαση τοῦ γραφοῦ μου. Ζῶ μαζί του, μέχρι πὸν θὰ τυπωθῆ. Ὅποτερα αἰστάνομαι τὸν ἑαυτό μου ν' ἀποξενῶνεται ὀλοτέλα ἀπ' αὐτό. Τ' ἀφήνω νὰ ζήσει τὴν ὅποια μοῖα του, μὲ ἥσυχη ὅμως τῆ συνειδηση, ὅτι εἶναι κάτι ἀληθινὸ, κάτι γνήσιο, ἔνα κομμάτι ἀπ' τὴ ψυχὴ μου. Ἴσως λοιπὸν ἡ ἀπάντησή στὸ ἐρώτημά σας νὰ βρίζεται στὸ γενικὸ τίτλο, πὸν εἶχαν οἱ πρόζες πὸν πρωτοδημοσίεψα παιδί!».

Γ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΠΙΕΡΙΔΗΣ

Χρειάζεται κάτι παραπάνω ἀπὸ αὐτοπεποίθηση, χρειάζεται νάχεις τὴν πεποίθηση ὅτι εἶναι σὲ θέση νὰ διατυπώσεις μιὰ σπουδαία καὶ πρωτότυπη ἀποψη γιὰ ν' ἀνέβεις στὸ βῆμα τῆς δημοσιότητος καὶ ν' ἀπαντήσεις σὲ μιὰν ἔρευνα πάνω σ' ἔνα θέμα τόσο πολυσυζητημένον καὶ ἀνεξάντλητο. Δὲν ἔχω αὐτὴ τὴν γνώμη γιὰ τὸν ἑαυτό μου. Ὅστόσο, ἀπὸ ἐκτίμησή πρὸς τὴν προσπάθεια πὸν καταβάλλεται καὶ ἀπὸ τὴν «Πνευματικὴ Κύπρο» καὶ ἀπὸ ἄλλες πλευρῆς γιὰ τὴν ἀποσαφήνισή καὶ τὴν ἐξυπηρέτησή κάποιου ἀνεμου πνευματικοῦ συναγερομοῦ πὸν φαίνεται νὰ ἔχει σηκωθεῖ στὸν τόπο μας, θὰ προσπαθῶ νὰ ἐκφράσω τίς σκέψεις μου πάνω στὸ θέμα.

Γιατί γράφουμε, ἔμεινε πὸν διαλέξαμε, ὁ καθένας στὸ μέτρο τῆς δυνάμει του, νὰ γράφουμε λογοτεχνία;

Δύσκολη ἡ ἀπάντησή, γιὰ κείνον μάλιστα πὸν ἔχει ἀφήσει πίσω του τὴ διαύγεια τῆς νεανικῆς πίστης στὴν παντοδυναμία τοῦ ἔντεχνου λόγου σὰν μέσον διακήρυξις μᾶς Ἀληθείας μοναδικῆς καὶ ἀόριστης. Προσγειῶνεσαι μὲ τὸν καιρὸ, προβληματίζεσαι μὲ περισσότερη μετριοφροσίνῃ, γίνεσαι ὄλο καὶ πὸν διστακτικὸς νὰ δώσεις μιὰν ἐξήγησή, τὴν ἐξήγησή, σ' ἔνα φαινόμενον πὸν εἶναι τόσο πολύπλοκο ὅσο καὶ ἡ ἀνθρώπινη κοινωνία ἀπὸ τὴν ὁποία πηγάζει.

Ἡ πρώτη παρόρμησή εἶναι νὰ προβάλλει κανεὶς τὴν «ἀνάγκη τῆς ἐκφρασεως». Ἐλα ὅμως πὸν ἡ Π. Κ., ἀνοίγοντας τὴν ἔρευνα, εἶχε τὴν ἐξυπνάδα νὰ τὴν τοποθετήσῃ σὰν αὐτονόμητῃ αὐτὴ τῆ βολικῆ — καὶ ἀληθινῆ — ἀπάντησή;

Τὶ ἄλλο μένει;

Ἄν δοκιμάσουμε νὰ ξεκαθαρίσουμε τὸ νόημα τῆς ἐρώτησεως, θὰ βροῦμε ὅτι ἐπιδέχεται διὸ γενικὲς ἐρμηνείες.

Γιατί γράφετε; μὲ τὴν ἔννοια: γιὰ ποῖο σκοπὸ γράφετε.

Τὴν ἀπάντησή τῆνε δίνει κάποτε τὸ ἔργο τοῦ λογοτέχνη, ὅταν εἶναι ἄξιο. Πολὺ σπάνια ὅμως ὁ ἴδιος ὁ λογοτέχνης γιατί — ἂν κρίνουμε ἀπὸ παραδείγματα μεγάλων δημιουργῶν — πολλῆς φορῆς δὲν τὴν ὑποτεύεται ἢ τῆνε δίνει λανθασμένα. (Παίρων, φυσικά, τὴν λέξη σκοπός, στόχος, μ' ἔνα νόημα εὐρύτερο ἀπὸ κείνον τῆς προκαθορισμένης σκοπιμότητος, πὸν δὲν εἶναι ποτὲ ἀρεκτὴ βάση λογοτεχνικῆς δημιουργίας).

Τὴν ἀπάντησή «φιλοδοξία ἢ ματαιοδοξία» κἀνατε πολὺ καλὰ νὰ τὴν παραμερίσετε ἐκ τῶν προτέρων σὰν ἀνάξια προσοχῆς. Πῶς εἶναι δυνατό νὰ κάμει κανεὶς τέχνη, πὸν νάχει κάποια γνησιότητα, ψευδόμενος;

Ἡ ἐλπίδα νὰ προσπορισθεῖ κείνος πού γράφει μιά δίκαια ἀμοιβή γιὰ τὴν ἐργασία του (πού, κατὰ τὴ γνώμη μου, καὶ νόμιμη εἶναι καί, ἂν ἐπραγματοποιούνταν, θ' ἀνέβαζε τὸ ἐπίπεδο τῆς λογοτεχνίας μας, γιατί ὅπως σ' ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἐργασίας ἔτσι καὶ στὴ λογοτεχνία μόνον ἕνας ικανοποιητικὰ ἀμοιβόμενος ἐργάτης εἶναι σὲ θέση ν' ἀφοσιωθεῖ καὶ νὰ δώσει καλῆς ποιότητας δουλειά) εἶναι, δυστυχῶς, πολὺ δύσκολα ἐπικτῆ γιὰ τὸν Ἕλληνα καὶ ἀπόλυτα ἀνέπικτη γιὰ τὸν Κύπριον Ἕλληνα λογοτέχνη. Ἄν, συνεπῶς, δοῦμε κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ πρῆσμα τὴν ἐρώτησή σας, δὲ μπορεῖ νὰ δοθεῖ ἄλλη ἀπάντηση ἀπὸ τούτην ἐδῶ τὴ θλιβερή: γράφω ἀπὸ ἀφέλεια (γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω τὴν πιὸ ἀνόδυνη ἐκφραση). Κι' ἂν δὲν τήνε λέμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, τήνε λὲν γιὰ λογαριασμό μας πολλοὶ «ἔξυπνοι» ἄνθρωποι γύρω μας.

Νὰ συμπεραίνει λοιπὸν κανεὶς ὅτι τὸ ἐρώτημα δὲν ἐπιδέχεται μίαν ἀπάντηση μοναδικὴ καὶ σαφῆ; Ἐγὼ προσωπικὰ ἔτσι νομίζω.

Ἡ ἄλλη ἐρμηνεία. Γιατί γράφετε; μὲ τὴν ἔννοια: τί σᾶς σπρώχνει νὰ γράφετε.

Εἶναι, στὴ βάση, ἡ δίψα τοῦ ἀνθρώπου νὰ βάλει τάξη, νὰ δώσει μιά μορφή στὶς ἐντυπώσεις πού πολιορκοῦν τὸ θυμικὸ του καὶ στὶς διαθέσεις μὲ τίς ὁποῖες ἀνταποκρίνεται στὶς ἐντυπώσεις αὐτῆς ἢ δικῆ του πνευματικῆ συγκρότηση. Μᾶς βασανίζει αὐτὴ ἡ ἀντιπαράθεση ρευμάτων, πού γεννᾶ μέσα μας μιά δίψη, κι ἀποζητᾶμε νὰ λυτρωθοῦμε ἐκμυστηρευόμενοι στὸ συνάνθρωπό μας. Γιὰ νὰ τὸ πετύχουμε ὅμως αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη πρῶτα νὰ τήνε δαμάσουμε, τὴ δίψη, κλείνοντάς τὴν μέσα σὲ κάποιο νοητὸ σχῆμα. Δὲν εἶναι βολετὸ νὰ ἐκμυστηρευθεῖς ἀναρθρα. Νομίζω πὼς αὐτὸ εἶναι τὸ θεμελιώδες κίνητρο: ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου νὰ πεῖ στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τίς περιπέτειες, τίς ἀπαντοχῆς τῆς δικῆς του καρδιάς, μιά μαστურία, ἕνα μήνυμα.

Ὅμως δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον θ' ἀντιδράσεις, τὸ σχῆμα πού θὰ δώσειτε τελικὰ στὸ νεφέλωμα, οἱ ἐρμηνεῖες κι οἱ προεκτάσεις πού πηγάζουν ἀπὸ τὸ λογοτεχνικὸ ἔργο,, ἔχουνε τίς ρίζες τους μέσα σὲ μιά συγκεκριμένη πραγματικότητα καὶ θὰ ἐξυπηρετήσουν ὀρισμένες πλευρὲς αὐτῆς τῆς πραγματικότητος. Στὴν οὐσία, δηλαδή, κείνος πού γράφει δὲν κάνει μιά πρόξη αὐθαίρετη ἀλλὰ ὑπακούει σὲ κάποιο «γιατί;». Ὅμως κατὰ τὴ γνώμη μου, αὐτὸ τὸ «γιατί» εἶναι τόσο βαθὺ καὶ πολύπλοκο, πού δὲν ἐπιδέχεται μιά σχηματικὴ καὶ κλειστά προσωπικῆ ἀπάντηση, πού νάνα ταυτόχρονα καὶ εἰλικρινῆς.

Σ' ἕνα σημεῖο τῆς ἔρυνας σας δὲ συμφωνῶ. Λέτε ὅτι οἱ νέοι ζητοῦν ἐξηγήσεις. Ἐγὼ νομίζω ὅτι δὲ ζητοῦν καμιὰν ἐξήγηση ἀπὸ τοὺς πρεσβύτερους, μόνο τραβᾶν ὀμπρὸς μὲ τὴν ἴδια σιγουριά πού εἶχαν κι οἱ τωρινοὶ πρεσβύτεροι ὅταν ἦταν νέοι. Εὐτυχῶς. Ἄν εἶναι ἄξιοι, θὰ δώσουν μὲ τὸ ἔργο τους τὴν ἀπόκριση σὲ πολλὰ «γιατί». Μὰ πάνω ἀπ' ὅλα θὰ πετύχουν αὐτὸ τὸ πρωταρχικὸ: τὴ δικαίωση τῆς προσπάθειάς τους.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

Τὸ ἐρώτημα πού μᾶς ὑποβάλλει τὸ λαμπρὸ περιοδικὸ τῆς Λευκωσίας «Πνευματικὴ Κύπρος» εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ πρωτότυπο. Ὅσο ἀπλὸ τόσο καὶ δύσκολο. Μᾶς κάνει νὰ στραφοῦμε πρὸς τὸν ἑσωτερικὸ ἐαυτοῦ μας, νὰ τὸν ρωτήσουμε — μὲ τὸ χέρι στὴν καρδιά — κι' ἔπειτα μᾶς καλεῖ σὲ μιά ἐξομολόγηση.

«Γιατί γράφετε;» Ἴδου, ὁ καθένας ἐνώπιος ἐνωπίω.

Οἱ ἔρυνες τῶν λογοτεχνικῶν περιοδικῶν συνήθως, στρέφονται σὲ γενικώτερα κι' ἀντικειμενικώτερα θέματα, γύρω ἀπὸ τὰ ζητήματα τῆς τέχνης. Λόγου χάριν «Τὶ γνώμη ἔχετε γιὰ τὴ νέα ποίηση;» «Ποιῆς εἶναι οἱ ἀπόψεις σας γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ πεζογραφία;» ἢ «ποιοὺς κριτικούς ἀναγνωρίζετε;» — Ἐκείνους πού γράφουν καλὰ γιὰ μᾶς κατὰ πρό- τίμηση. —

Πάντως οἱ ἀπαντήσεις σ' ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐπαγωγικῆς — ὅσο κι' ἂν πολλῆς φορὲς μεροληπτοῦν — ὀφέλιμες, διαφωτιστικῆς, γιατί διατυπώνονται βαρυσήμαντες γνώμες ἀπὸ φρασμένους καὶ μὴ κι' ὁ ἀναγνώστης κατατοπίζεται καὶ διαφωτίζεται ἢ καὶ σκοτίζεται περισσότερο, ἀναλόγως. Ἐδῶ ἀλλάξει τὸ πρᾶγμα.

Τοῦτο τὸ ρῶτημα, φέρνει τὸν καθέναν ἀπέναντι στὸ ἀτομικὸ του πρόβλημα, στὴν ἑσωτερικὴ του ἀγωνία, γιὰ τὴν ἀνεξήγητη αὐτὴ τάση τῆς ψυχῆς του, νὰ ζητᾶ νὰ ἐκφρα- στῆ μὲ τὸ στίχο, ἢ τὸ λόγο. Κι' ὄχι κι' αὐτὸ ξεκομμένα, ἀλλὰ σὲ συνάρτηση μὲ τὸ αἷτημα τῆς τέχνης, τῆς ζωῆς, τῆς ἐποχῆς του, τῆς εὐθύνῃς του. «Εἶναι τάχα τόσο ἀπλὸ τὸ πρᾶγμα πού νὰ ἐξηγηθεῖται μὲ μιά μονοκοντυλιά;»

Ἀσφαλῶς ὄχι. Ὅμως αὐτὸ ἂς ἀναλάβουν νὰ τὸ ἐξηγήσουν καὶ ἀναλύσουν ἄλλοι πιὸ εἰδικοί στὰ ζητήματα τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς τέχνης.

Ἐγὼ, μὰ πού μοῦ ἔκαναν τὴν τιμὴ, νὰ ρωτήσουν καὶ τὴν ταπεινότητά μου «γιατί γράφω» θὰ περιοριστῶ ν' ἀπαντήσω μόνον γιὰ τὸν ἑαυτό μου.

Ἀλήθεια γιατί γράφω;

Νὰ ἔνα ρῶτημα πού ποτὲ δὲν ἤρθε στὴ σκέψη μου. Τὸ «τί γράφω» κι' ἂν αὐτὸ

πού ανταποκρίνεται στις αξιώσεις της αληθινής τέχνης και στις απαιτήσεις της ανικανοποίητης πάντοτε δικής μου έγνοιας, πολλές φορές με βασάνισε. Της τέχνης το έφτασφράγιστο μυστικό μπόρεσα ποτέ μου να το ανοίξω;

Την υπερούσια στιγμή την ανέγγιχτη «... πούναι από φῶς γεμάτη κι' είναι πλασμένη απ' ὄνειρο σάν ὄπτασία φευγάτη» μπόρεσα ποτέ μου να την πιάσω;

Τὸ «γιατί γράφω» ὅμως δὲν τὸν στοχάστηκα ποτέ μου. Αὐτὸ ἔρχεται ἀπὸ μόνο του ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη, σάν λύτρωση τῆς ψυχῆς σάν πλήρωση τῆς ζωῆς ἢ σάν ξεχείλισμα τῶν λογῆς λογῆς συγκινήσεων, στοχασμῶν, συναισθημάτων. Κάποτε ἔγραφα ἕνα τετράστιχο καὶ τὸ θυμήθηκα τώρα, ξεχασμένο ἀπὸ χρόνια. Ἦρθε ἡ ὥρα του. «Κάθε στροφὴ καὶ μιὰ πληγὴ, λέξη καὶ μιὰ ἀγωνία. Κλείνει δὲν κλείνει ὁ στίχος μου τὴν πούθελα ἀρμονία. Κι' ὅμως ζητάει νὰ βγῆ στοὺς φῶς — χαρὰ μου καὶ καὶ μὲ μου — Γιὰ κείνα πὺν δὲν ἔγραφα δὲν ντράπηκα ποτέ μου». Συμπέρασμα. Ὁ στίχος «κλείνει δὲν κλείνει...» θέλει σώνει καὶ καλὰ — χαρὰ καὶ καὶ μὲ — νὰ βγῆ στοὺς φῶς κι' ἄς εἶναι κάποτε νὰ τὸν ἀπαρνηθῆς ἢ καὶ νὰ ντραπῆς γι' αὐτόν. Ἄσχετο. Ὁ στίχος ἔρχεται καὶ σὲ διατάζει νὰ τὸν γράφεις.

Αὐτὸ δὲ γίνεται, οὔτε ἀπὸ φιλοδοξία, οὔτε γιὰ κέρδος — γιὰ ζημία ναί — οὔτε γιὰ ἐπάγγελμα. Τέτοιο ἐπάγγελμα δὲν ἀκούστηκε, ποιητῆς! Κι' ἂν τῶλεγες, θὰ μειδιοῦσαν, συγκαταβατικά. Οὔτε κι' ἀπὸ πλάνα φαντασίωση, πὼς θὰ φωτίσης τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν τοὺς φώτισαν κὰν καὶ κὰν ὀνόματα...

Εἶναι λοιπὸν — ἄς ποῦμε — πάθος, θρησκεία, ἰδανικό. Κι' ἀπ' αὐτὸ τὸ πάθος καὶ τὸ ἰδανικό ὀδηγημένη, γράφω πάντοτε κι' ὅταν μοῦ εἶναι εὐκολο, τυπῶν τὴν ἐργασία μου καὶ σὲ βιβλία. Ἐφτάσα ὡς σήμερον τὰ 15. Ὅσο γιὰ τὶς τεχντροπίες δὲν σκοτίστηκα ποτέ μου. Φτάνει νᾶχει κανεὶς νὰ πῆ κάτι καὶ τὸ πὼς θὰ τὸ πῆ, θὰ βρῆ τὸν τρόπο.

Οἱ τεχντροπίες εἶναι πολλές, ἀλλὰ ἡ τέχνη εἶναι μία.

Κι' ἐπειδὴ ὅλη ἡ ζωὴ μου εἶναι δεμένη μετὰ τὴν ποίηση, τελειώνοντας χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιώκω ἕνας στίχος πάλι φτάνει στὰ χεῖλιά μου, σάν ρῶτημα καὶ σάν ἀπάντηση, πρὸς τὴν Πνευματικὴν Κύπρο, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸ μου.

«Ἄγιο ριθμὲ πὺν τύλιξες σάν δίχτυ τῆς ζωῆς μου κι' ἔγινες μοῖρα καὶ σκοπὸς κι' ἔγνοια μου καὶ πνοὴ μου νὰ ξεδουλεύω προσηπαθῶ μετὰ στῆς καρδιάς τὸ βάθος ἂν ἦταν χίμαιρα ἢ ζωὴ, τοῦ τραγουδιοῦ τὸ πάθος».

ΜΗΤΣΟΣ ΛΥΓΙΖΟΣ

Γιατί γράφω;

Γράφω γιὰ νὰ ξεθυμᾶνω, νὰ ξεσπάσω.

Ἐμεῖς δὲν γνωρίσαμε ἄλλη ἀτιμόσφαιρα ἀπ' τὴν ἀτιμόσφαιρα τῆς ἀσφυξίας.

Ὅλη ἡ νεότερη ἱστορία μας εἶναι γιομάτη ἀποστήματα ἀπὸ σάπιο αἷμα.

Τὸ αἶσθημα τῆς ἀξιοπρέπειας ἔχει διαγραφεῖ ἀπ' τὶς σελίδες αὐτῆς τῆς ἱστορίας.

Ἄλλες πράξεις γιομάτες ραγιαδισμό ἔχουν βουρκώσει τὶς μέρες μας.

Πολλοὶ Νενέκοι, πολλοί, πολλοί.

Κάθε μέρα πὺν ξεμερώνει εἶναι γιομάτη κραυγὲς πὺν ἄλλες ἀκούγοντας κι' οἱ περισσότερες πνίγοντας.

Ἡ ψυχικὴ καταπίεση ἀπὸ πολλὰ καὶ διάφορες αἰτίες εἶναι τὸ ἡμερησίον συσσίτιο.

Τὸ μυαλὸ ἔχει σαστίσει γιατί ὅταν ἀνατέλλει ὁ ἥλιος σοῦ λένε πὼς βασιλεύει κι' ὅταν δύει λένε πὼς ἀνατέλλει.

Παντοῦ διδάσκεται ἡ Βίβλος τῆς ἀπιστίας.

Ἄν δὲν βγάλεις κραυγὴ θὰ πνιγεῖς. Ἄλλὰ κι' ἂν κραυγάζεις ποῖος σ' ἀκούει; Τ' αὐτιά ἔχουν φραχτεῖ ἀπὸ παλαιὰ λάσπη. Δὲν εἶμαι ἐγὼ, δὲν εἶναι ἄλλος, εἶναι πολλοί, οἱ περισσότεροι πὺν βγάλουν κραυγὲς καὶ πνίγονται σάν ἐκφυροσοροτήσεις σὲ ὑπόγεια στέγνα.

Ἐδῦγχως πὺν περισεύει τὸ ἰώδιο τῆς θάλασσας, οἱ βουνοκορφὲς τοῦ ὄξυγόνου κι' οἱ καρποὶ πὺν σαπίζουν κάτω ἀπ' τὰ δέντρα γιατί δὲν βρίσκουν παζάρια νὰ πωληθοῦνε.

Ἡ ἀγκούσα γίνηκε ἡ καθημερινὴ ἀνάσα.

Νὰ γιατί γράφω, γιὰ νὰ μὴν πνιγῶ ἀπ' τὶς ἀναθυμιάσεις τοῦ βάλτου πὺν δημούργησαν γύρω μας.

Μέσα στοὺς βάλτο εἶναι δεκάδες χιλιάδες πτώματα πὺν σέπονται.

Εἶναι μαχαιρωμένες οἱ ὠραιότερες ἐλπίδες αὐτοῦ τοῦ τόπου.

Ὅποιος πηγαίνει μετὰ τὴν ἐλπίδα εἶναι ἐχθρὸς.

Μονάχα οἱ ἀπελπισμένοι πὺν κάνουν ζητωκραυγὴ τὴν κακομοιριά τους μοροῦν νὰ κοιμῶνται.

Αὐτοὺς ἔπαψε νὰ τοὺς βασανίζει ἡ ἐλπίδα καὶ χειροχοροτοῦν χαϊρέκακα τὴ ντροπὴ τοὺς. Αὐτά.

Ἴσως σ' ἄλλες χῶρες ἢ σ' ἄλλους καιροὺς τὸ ἴδιο ἐρώτημά σας ν' ἄφερνε ἀπαντήσεις πὺν νὰ κολάκευαν τὴν αἰσθητικὴ. Τὶ νὰ γίνεϊ;

Τ. Γ. Εἶχα ἓνα φίλο ἀριστοκράτη ποῦ γράφε ποιήματα καὶ ἔλεγε κάθε τόσο. Ὅταν γράφω ἓνα ποίημα γίνουμαι πλουσιότερος, καὶ αὐτὸν τὸν πλοῦτο αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ τὸν μοιράσω. Τὸν χαράζω στὸ χαρτί γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ κυκλοφορήσει, νὰ κάνει καὶ ἄλλους νὰ χαροῦν τὴ γεύση τοῦ πλοῦτου. Ὁ πλοῦτος αὐτὸς μετριέται μὲ συγκινήσεις ἀβλαβες. Δὲν κόπιασαν ἄλλοι νὰ γίνεϊ, δὲν σωφρέτηκε μ' ἀδικίες.

Τὰ ποιήματά του ἦταν ὠραία γραμμένα, δουλεμένα μὲ πολὺ γούστο στὸ ὕφος μιᾶς προηγμένης τεχνικῆς. Μιλοῦσαν γιὰ προσφιλῆ του θέματα, γιὰ τὴ μοναξιά του, τὸ ψυχικὸ του κενό, τὰ ταξίδια πὺν δὲν ἔκανε καὶ ὅ,τι πολῦτιμο ἀγγιζε τὴν ψυχὴ του. Οἱ συγκινήσεις του εἰσχωροῦσαν στὴν μεταφυσικὴ καὶ τὸ ὕφος του ἦταν τόσο αἰνιγματικὸ πὺν δὲν ἤξερες ἂν ἐννοοῦσε ἄλλα ἀπὸ κείνα πὺν διαβάθαις. Ὅποσδήποτε ὅμως ἔγραφε ὠραία κ' ἡ ἀσάφειά του γοῦτενε μερικὰς διαβασμένους.

Δὲν ξέρω ἂν οἱ συγκινήσεις του μπόρεσαν νὰ χαρίσουν στοὺς ἄλλους τὸν πλοῦτο πὺν προσδοκοῦσε. Ἦταν ὅμως ἀπὸ κείνα τὰ ποιήματα πὺν κάνουν ἀρετοὺς αἰσθητικὸς νὰ χαίρονται τὴν «ἀνεξαρητσία» τῆς τέχνης.

Ὁ ἴδιος.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΓΙΑ ΤΟΝ GONGORA

(IV ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ)

GONGORA
(1561 — 1625)

ΣΟΝΝΕΤΟ

Ἦ λαμπερὴ τιμὴ τοῦ ὕγρου στοιχείου,
ποτάμι τοῦ τρεχάμενου ἀσημοῦ,
πὺν τὰ νερὰ κυλάς μ' ἀχούς ἀργοῦ
βημάτου στὸ γρασίδι τοῦ τοπίου!

Ἡ Ἀγάπη ἀφότου καθρεφτίζει αὐτοῦ
στὸ ρέμμα σου χιόνι προσώπου θείου
καὶ ρίγος μὲ κρατάει ὡς ρίγος κρούου,
σάν τὴν κοιτῶ στὸ κύμα τοῦ νεροῦ.

Κύλα μὲ τὸ καλό! γκεμιῶν τὴ χάρη,
τὸ κρυσταλλένιο κείνο χαλινάρι
τὸ ρέμμα πὺν ὀδηγεῖ, μὴ χαλαρώνεις.

Λάθος μιὰ τέτοια δμορφιά νὰ χάνεις
θολὴ μὲ συγχυσμένο ἀβέβαιο ἦθος
στοῦ μὲ τὴν τρίαينا βασιλιᾶ τὸ στήθος.

Μετ.: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

«ΚΑΙ ΕΠΙ ΓΗΣ ΕΙΡΗΝΗ ΕΝ ΑΝΘΡΩΠΟΙΣ ΕΥΔΟΚΙΑ»

Δέν γράφουμε πανηγυρικό ούτε κάνουμε καν λογοτεχνία.

Ο τίτλος αυτού του σημειώματος ξυπνάει σε κάθε άνθρωπο αυτή την παράξενη ζεστή γοητεία που όλοι μας νιώθουμε τις μέρες αυτές των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς. Ξυπνάει όμορφες εικόνες, καθαρά ζεστά σπύτια γιορτινά στολισμένα, τους δικούς που μαζεύονται για να γιορτάσουν μαζί την θεία γέννηση. Καμπάνες που κτυπούν γλυκά μυστηριακά μέσα στην νύκτα, ψαλμοδίες, κεριά αναμμένα που ανεβαίνουν προς την εκκλησιά του χωριού.

Παραμονές των Χριστουγέννων... Πόση γοητεία κι' όμορφιά για τα παιδάκια, για τους μεγάλους αναμνήσεις των παιδικών μας χρόνων. Κι' όλοι οι Χριστιανοί του κόσμου γιορτάζουν την γέννηση αυτού που έκανε την αγάπη βίωμα και είπε το «αγαπήσης τον πλησίον σου ως σεαυτόν».

Στις εκκλησιές εκφωνούνται φλογεροί θρησκευτικοί λόγοι, οι έφημεοίδες δημοσιεύουν εικόνες της γέννησης με ποιητικές λεξάντες.

Πορτή παντού. Είναι όμορφα όλ' αυτά: Οί καμπάνες που κτυπούν μυστηριακά τὸ βράδυ, οί εκκλησιές όπου λάμπει τὸ ἄσμη λάμπει τὸ χρυσάφι» ὅπως λέει ὁ ποιητής, ἡ συναδέλφωση, ἡ χαρά, οί ψαλμοδίες «Καὶ Ἐπὶ Γῆς Εἰρήνη ἐν Ἀνθρώποις Εὐδοκία».

Ὅμως ποῦ εἶν' ἡ εἰρήνη ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, ποῦ εἶναι τὸ ἀγαπήσης τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν ἀνάμεσα στὰ ἑκατομμύρια ποὺ λέγονται Χριστιανοί; Μήπως οἱ ἔξοπλισμοὶ καὶ τὰ ἑκατομμύρια ποὺ ξοδεύονται γι' αὐτοὺς θυμίζον εἰρήνη ἢ μήπως οἱ ἀπειλὲς ποὺ ἐκτοξεύονται ἀπ' τοὺς ἰσχυροὺς τῆς Γῆς μιλοῦν γιὰ εὐδοκία ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους;

Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἡ εἰρήνη; Μήπως στὴν Ἀλγερία ὅπου τὸ αἷμα χίνεται σὰν ποτάμι ἀπ' τοὺς Χριστιανοὺς Ἀποικιοκράτες Γάλλους ἢ στὴν Ἀγκόλα ὅπου οἱ Μαῦροι συνθλίβονται κάτω ἀπ' τὴν μπότα τοῦ Χριστιανοῦ Πορτογάλου Δυνάστη; Στὸ Κογκὸ μήπως ὅπου σκοτώνονται χιλιάδες χάριν τῶν συγχροουμένων συμφερόντων τῶν συνεταίρων τοῦ Ο.Η.Ε. ἢ στίς τόσες ἄλλες χώρες ποὺ στενάξουν κάτω ἀπ' τὸ ζυγὸ τῆς ἀποικιοκρατίας;

Ὅμορφος ὁ ἦχος τῶν καμπάνων, οἱ γιορτασμοί, οἱ Χριστουγεννιάτικες κάρτες, οἱ ψαλ-

μοδίες· ὅμως ἔξω ἀπ' αὐτὰ ὑπάρχει καὶ ἡ ἄλλη ὄψη τοῦ κόσμου: Παιδάκια ξυπόλυτα καὶ πεινασμένα, γοιές καμπουριασμένες ποὺ περιφέρουν τὴν δυστυχία τους στοὺς δρόμους, λαοὶ δλόκληροι τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικής καὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικής ποὺ ὑποσιτίζονται, χιλιάδες ποὺ πεθαίνουν ἀπ' τὴν πείνα κάθε χρό- νο, ἐνῶ οἱ Πολεμικὲς δαπάνες θάξκαναν τὸν κόσμο δλόκληρο εὐτυχισμένο, ὅταν ἐμεῖς ποὺ ψαλμοδοῦμε, ἐμεῖς ποὺ εἴμαστε ντυμένοι στὰ γιορτινά, ὑποκριτικὰ χοροῦμε ἀπ' τὴν μὴ τὸν σταυρὸ κι' ἀπ' τὴν ἄλλη τὸ μαχαίρι ἔτοιμοι νὰ αἰματοκυλιστοῦμε, ἔτοιμοι νὰ φαγοθῶμε, ἔτοιμοι νὰ πατήση ὁ ἓνας στὸ πτόμα τοῦ ἄλλου γιὰ νὰ μοροῦμε νὰ ντυνομαστε ποὺ γιορτινά, νὰ τρώμε πὺδ χορταστικά, νὰ διασχεδιάζουμε πὺδ πρωτότυπα.

Τὰ ἐξήγντα ἑκατομμύρια περίπου τῶν σκοτωμένων τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου δὲν μᾶς δίνουν μὴ εἰκόνα τῆς φρίκης τοῦ πολέμου πρὸς τὸν ὁποῖον οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς ὀδεύουν καὶ πάλιν ἔτοιμοι νὰ θάψουν κάτω ἀπ' τὴν ἀτομικὴ τέφρα ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος ἔκτισε καὶ δημιούργησε μὲ ἰδρώτα, αἷμα καὶ δάκρυα ἐπὶ χιλιάδες χρόνια;

«Καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία».

Οἱ καμπάνες μαζί μὲ τὶς ψαλμοδίες τους ἄς ἠχήσουν καὶ γιὰ τὸν Πυρηνικὸ κίνδυνο ποὺ ἀπειλεῖ τὴν ἀνθρωπότητα μὲ ἔξαφάνιση. Ἄς ἠχήσουν ἀκόμα καὶ γιὰ τοὺς ἀγναστους, τοὺς μακρυνοὺς ἀδελφοὺς μας στίς χώρες τῆς Ἀφρικής, τῆς Ἀσίας, καὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικής ποὺ ποδοπατοῦνται ἢ σφάζονται ἀπὸ Χριστιανοὺς ἢ πεθαίνουν ἀπ' τὴν πείνα καὶ τὴν δυστυχία.

ΤΑΚΗΣ Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΤΑΞΙΔΙΩΤΕΣ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ

Κάθε καινούργιος χρόνος φέρνει τούτο στὸν ἄνθρωπο: τὴν ἐλπίδα ὅσο καὶ τὴν προσο- νή γιὰ μὴ ζωὴ καλλίτερη. Μιὰ αἰσιοδοξία διαγράφεται στὴ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ, καλλίτερα, τὴν ἀναμένει ὁ ἄνθρωπο τούτη τὴν αἰσιοδοξία. Γιατὶ τὰ μελλούμενα βρίσκονται ἀκόμα στὴ σφαῖρα τοῦ νεφελώματος, τοῦ ἀδιαφοροποίητου. Δὲν ἔχουν πάρει ἀκόμα τὴν κα- τερῆ παρουσία καὶ τὴν ἐνάργεια τῆς πραγμα- τικότητας.

Στὴν ἐποχὴ μας ὅμως ὅπου τὰ πάντα μὲ γοργὸ ρυθμὸ ἀλλάζουν, τούτο γίνεται γιὰ τὸν ἄνθρωπο πὺδ ἐπιτακτικὸ. Ἡ προσομένη του δὲν βρίσκεται σὲ γεγονότα ἀόριστα κι' ἐλπί-

δες μάταιες, αλλά θεμελιούνται πάνω σε πραγματικά δεδομένα. Βρίσκεται πάνω στην αξία και την σημασία της Έπιστήμης. Θα μπορούσε, λοιπόν, έτσι να διατυπωθεί το ερώτημα: Ποιά θάνατο, έραγε, στο άπωτερο μέλλον ή σκοπιά από την όποια ο άνθρωπος θα βλέπει τον κόσμο; Και το δεύτερο: Ποιές δυνατότητες για καλλιτέρευση ήθικη του ανθρώπου προσφέρει ή επιστήμη σήμερα;

Μην το ξεχνούμε: Ζούμε στο αιώνα της γοργής αλλαγής ή της ταχύτητας, αν δεν ήχει άσχημα ή λέξη, μιὰ που λέγεται τόσο συχνά. Και στην εποχή αυτή η θέση του είδους μας παίρνει κάποιο διαφορετικό χαρακτήρα. Θα λέγαμε δραματικό. Έγκαταλείπει ο άνθρωπος τους παλιούς τρόπους ζωής και τους παλιούς κανόνες και νέοι ορίζοντες ανοίγονται μπροστά του. Είναι μιὰ συνείδηση σ' όλους τους ανθρώπους πώς ή Έπιστήμη επιτυγχάνει άλματα και προόδους. Σ' όλους τους τομείς της ανθρώπινης γνώσεως καινούργιοι ορίζοντες ανοίγονται και πότερο φως χύνεται. Ο άνθρωπος πορεύεται. Η φοβερή δύναμη της βαρύτητας, που ως τὰ τώρα μᾶς κρατούσε δεμένους στον πλανήτη μας νικήθηκε, κι' ο άνθρωπος ελεύθερος χύθηκε στο διάστημα. Έτσι ή παρουσία μας παίρνει διαστάσεις μεγαλύτερες μέσα στον άστρικό χώρο. Τò ζωάκι τò ταπεινό που κάθε ένας από μᾶς αντιπροσωπεύει παίρνει έξωγήνη διάσταση. Η άστρική περιπλάνηση αρχίζει να γίνεται πραγματικότητα.

Μην τò ξεχνούμε: Ός τὰ σήμερα ή πορεία της άνθρωπότητας είχε κάτι απ' τόν ρυθμό της πορείας του σημειωτού. Ο άνθρωπος πάλευε να βρει τόν πραγματικό του δρόμο μέσα σε καταστάσεις και κανόνες ζωής που είχαν δημιουργηθῆ στο παρελθόν μέσα απ' τόν σκοτάδι της άγνοιας και του φόβου. Βάδιζε μέσα σε μονοπάτια τόσο επικίνδυνα που ή πορεία τούτη μάτωνε την ψυχή των ανθρώπων και τους κρατούσε άγκιστρομένους μέσα στα φοβερά δίχτυα της άγνοιας. Φόβος κι' αγωνία που είχαν τις πηγές τους όχι μόνο στην άγνοια της ερμηνείας των φυσικών φαινομένων, αλλά και στην άγνοια ν' αντικρύσει ο ίδιος ο άνθρωπος με μάτι πονετικό τόν ίδιο τόν έναντι του και να δει τόν πραγματικό μέσα του άνθρωπο. Τούτη ή ενδοσκόπηση ήταν κι' είναι άκομη, μιὰ δύσκολη δουλειά. Χρειάζεται τόλμη, θάρρος και καλλιτέρα ήρωϊσμός. Τέτοιους ήρωϊσμούς σπάνια βρίσκεται στους ανθρώπους κι' είναι ήρωϊσμός που φωτίζονταν με μεγαλοπρέπεια κι' ιερότητα.

Η άξιολόγηση των ανθρώπων γινότανε, και γίνεται δυστυχώς τις πότερες φορές ακόμα και σήμερα, με κριτήρια όχι ανθρώπινα άλλ' έντελώς τυχαία κι' επιφανειακά. Η κοινωνία στηριζότανε σε ήθικους κώδικας κι' ήθικους νόμους, βασισμένους πάνω σε σαφές βάσεις, κτισμένες με προχειρότητα. Αποτέλεσμα τούτου του τρόπου της άξιολογήσεως ήταν να φαίνεται πώς ο άνθρωπος ζούσε σε μιὰ άρμονικό-

τητα μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Όμως ο άμειλικτος νόμος της κοινωνίας έστελλε στον έξαφανισμό, στον ήθικό εκμηδενισμό τò άτομο εκείνο, που παρά τη θέλησή του τις πότερες φορές, έρχότανε σ' αντίθεση ή σύγκρουση με τις επικρατούσες συνθήκες. Έτσι «βολικά» είχε πετύχει ο άνθρωπος να φθάσει ως εδώ. Μιὰ κατάσταση πραγμάτων όμως τόσο επιπόλαια που άληθινό της αποτέλεσμα ήταν τ' αντίθετο. Οί άτομικές νευρώσεις και κατ' επέκταση οί συλλογικές είχαν ως αποτέλεσμα τήν δημιουργία ανθρώπων ουχι ύγειών, αλλά ανθρώπων που βρισκότουσαν σε πλήρη σύγκρουση με τò περιβάλλον και τις κοινωνικές συνθήκες.

Τò ψεύδος κι' ή ύποκρισία είναι αποτέλεσμα της πολύ αυστηρᾶς ήθικολογίας. Οί άνθρωποι των περασμένων εποχών είχαν ζήσει μέσα σε τούτο τò κλίμα κι' είχαν ποτιστεί από τις επιδράσεις τους. Η άξιολόγηση των ανθρώπων κι' ή κοινωνική τους τοποθέτηση γινόταν με βάση τόν βαθμό ύποκρισίας και τις δυνατότητες προσαρμογῆς τους στο κοινωνικό κλίμα που επικρατούσε. Η επίπλευση κι' ή προβολή των ανθρώπων μέσα στην κοινωνία δεν ήταν τò αποτέλεσμα άγνων σκληρών αλλά αποτέλεσμα ώρισμένων ικανοτήτων που έπρεπε να διαθέτει τò άτομο. Κι' οί ικανότητες αυτές βρισκότουσαν όχι στην αξία του ανθρώπου τήν άληθινή, αλλά στις δυνατότητες που είχε τò άτομο να έλίσσεται μέσα στους δαιδάλους της συλλογικής ζωής, και στη δύναμη της προώθησε προς σκοπούς ταπεινούς, ως ότου φθάσει τò πολυπόθητο τέρας της άνόδου και της επιτυχίας. Άνοδος που δεν στηριζόταν στη πραγματική αξία του ανθρώπου αλλά σε ικανότητες άροβατικές. Η ζωή του ανθρώπου στηριζόταν στο ψεύδος, στην ήθικη άνααιθησία.

Τὰ βασικά ερωτήματα που βασάνιζαν τις ψυχές των πότερων γενιών ανθρώπων μεννε χωρίς απάντηση. Ο άνθρωπος ο άλληθινός που μέσα στις φοβερές νύχτες της άγωνίας του πάσχιζε να βρει λύσεις για μιὰ ζωή που άνετη και πò άρθρωπική, έρχότανε αντιμετώπος σε μιὰ πραγματικότητα τόσο άπάνθρωπη. Μιὰ απάντηση έρχότανε πάντα μέσα και τόν δονούσε: ή προσαρμοζότανε στην «πραγματικότητα» ή κινδυνεύει ν' αφανισθεί απ' τόν στίβο της ζωής, να παραγνωρισθεί και να γίνει άποψη της κοινωνίας. Η απάντηση δηλαδή ήταν έξ ίσου πρωτόγονη κι' άπάνθρωπη όσο κι' ή πραγματικότητα. Η συγκρατική προς τις επικρατούσες καταστάσεις ή εκμηδένιζεσαι. Έκμηδένιση ήθικη κι' οικονομική.

Ο Θεός έπαιρνε τήν θέση μέσα στην συνείδηση του ανθρώπου, σαν άνθρωπος που σκοπός του ήταν να τιμωρή και να δικαιώνει τους ανθρώπους ανάλογα με τις πράξεις τους. Πολιτική κούτοποίηση, ανθρώπινο κατασκευάσμα που στη φωτεινή ψυχή των άληθινών ανθρώπων ταπεινώνε αυτή τήν ίδια τήν έννοια

του Θεού.

Κι' ἔρχεται ἡ δύναμις τῆς Ἐπιστήμης σήμερα. Ἡ παρουσία της ἀλλάζει τὴν ὄψη τοῦ κόσμου. Οἱ δυνατότητές της γιὰ περαιτέρω πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μεγάλες. Τὸ περιεχόμενο της εἶναι εὐρύτατο. Ἐπιφέρει ὄχι μόνον ἀλλαγές στὶς ἀντιλήψεις τοῦ ἀνθρώπου περὶ κόσμου, ἀλλὰ καὶ ραγδαῖες κοινωνικὲς μεταβολές. Ἐδῶ πιστεύουμε πὺς βρίσκεται ἡ σύγχυση ποὺ ἐπικρατεῖ στοὺς πότερους ἀνθρώπους σήμερα. Στὸ ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀνάπτυξη τῆς Ἐπιστήμης καὶ δὴ τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ καλλιτερεύσῃ ἠθικὰ τὸν ἄνθρωπο. Ἐδῶ μιὰ μικρὴ παρένθεση: δὲν βλέπουμε τὸ λόγο γιὰτὶ νὰ γίνεται διάκριση τῶν ἐπιστημῶν, μιὰ κι' ἡ Ἐπιστήμη εἶναι μιὰ, ἀφοῦ κι' ὁ κόσμος ποὺ ἐξετάζει εἶναι ἕνας:— Κλείνουμε τὴν παρένθεση γιὰ νὰ ποῦμε πὺς εἶναι πλάνη πὺς ἡ Ἐπιστήμη δὲν μπορεῖ νὰ καλλιτερεύσῃ τὸν ἄνθρωπο. Ἄν σήμερα τοῦτο δὲν γίνεται ἀντιληπτὸ ἀπ' τοὺς πολλούς, τοῦτο ὀφείλεται στὸ γεγονός πὺς ὁ χαρακτήρας ποὺ παίρνει σήμερα ἡ κοινωνία ἀπ' τὶς ἀλλεπάλληλες προόδους τῆς Ἐπιστήμης εἶναι μεταβατικὸς. Ἐπέρχεται σύγκρουση τῶν παλιῶν ἀντιλήψεων μὲ τὶς νέες. Μιὰ κατάσταση ποὺ δὲν μᾶς ἐπιτρέπει ἀκόμα ν' ἀπαγιστροῦμε ἀπ' τοὺς παλιούς τρόπους ζωῆς. Ἄλλωστε ἔτσι εἶναι πάντα ὁ κανονικὸς οὐθμός. Πάντα τὸ καινούργιο ἐνέχει κάποιο ἀδιόρατο φόβο, δὲν πείθει, ὅσο κι' ἂν κρύβει μέσα του τὴν ἀλήθεια. Ὁ χρόνος εἶναι κείνος ποὺ ἐπιβάλλει τὴν ἀξία του.

Ὡς τὰ τώρα, μὴν ξεχνῶμε, θέλανε τὴν Ἐπιστήμη πὺς δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ καλλιτερεύσῃ τὸν ἄνθρωπο. Ἡ ποιοτικὴ καλλιτέρευση τοῦ ἀνθρώπου πστευαν πὺς δὲν ἦταν ἔργο τῆς Ἐπιστήμης. Κείνης σκοπὸς της ἦταν ἡ ἔρμηνεα τῶν νόμων τῆς φύσης. Πλάνη. Ἡ Ἐπιστήμη θὰ σῶσῃ τὸν ἄνθρωπο. Ἐχει πολὺ πὺς βαθὺ περιεχόμενο. Πῶς ἀπ' τὴν ἔρμηνεα τῶν νόμων τῆς φύσεως βρίσκει καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς. Καὶ μέσα ἀπ' αὐτὸ τὸ μεγαλεῖο βρίσκει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἀληθινὴ οὐσία καὶ τὸν σκοπὸ τῆς ζωῆς. Κι' ἡ ἀνέγερση τῆς οὐσίας καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς ποιοτικὰ καλλιτερεύει τὸν ἄνθρωπο.

Φαίνεται πὺς μᾶς ξεφεύγει τοῦτο: ἡ καλλιτέρευση τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι κάτι ποὺ μπορεῖ νὰ γίνει μὲ συνταγές κι' ἀφορισμούς. Τοῦτες εἶναι μέθοδοι ποὺ δοκιμάστηκαν στὸ παρελθόν, δὲν πείθουν πιά. Ἡ ἠθικὴ καλλιτέρευση εἶναι ζήτημα καθαρὰ ἀτομικὸ, βαθύτερο γιὰ τὸν κάθε ἕνα μας. Ἀπὸ μέσα θάρδει ἡ τελειοποίηση τοῦ ἑαυτοῦ μας. Μιὰ τελειοποίηση ποὺ θάβει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς δικῆς μας προσπάθειας γιὰ τὴν ἀνέγερση τῶν ἀληθινῶν νόμων τῆς ζωῆς. Τὸ κίνητρο ὅμως θὰ τὸ δώσῃ ἡ Ἐπιστήμη ὄχι μὲ κανόνες ζωῆς, συνταγές τυποποιημένες, ἀλλὰ μ' αὐτὴ τὴν ἰδίαν τὴν ἀξία της.

Πὺς λοιπὸν προδιαγράφεται τὸ μέλλον τοῦ

ἀνθρώπου; Μήπως ὅπως συνηθίσαμε νὰ λέμε, χωρὶς νὰ σκεφτόμαστε, ὅτι ἡ ἀναζήτηση νέων κόσμων κι' ἡ ἀστροκὴ μας περιπλάνηση θάχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ξεχάσει ὁ ἄνθρωπος τὸν ἄνθρωπο, κι' ἐπιμέρους ἀπὸ τὶς ἐπιτυχίες του νὰ ἐπιφέρει τὴν καταστροφὴ του; Ἀνατίρηται ὄχι. Αὐτὴ ἡ νίκη τοῦ ἀνθρώπου ἐναντι τῶν φυσικῶν νόμων, καλλιτερεύει τὸν ἄνθρωπο. Τοῦ δίδει ἕνα αἶσθημα μοναδικὸ ἴσως μέχρι τώρα. Μιὰ εἰκόνα τῆς ὑπάρξεώς του μεγαλοπρεπὴ ὅσο καὶ τραγικὴ: τὴ θέση του μέσα στὸν κόσμο, ὄχι μόνον τὸν γνωστὸ ὡς τὰ τώρα. Ἀλλὰ τὴ θέση του μέσα σ' ὅλη τὴ Δημιουργία. Τὸ μικροσκοπικὸ τοῦτο ζῶο σαλεύει τὴν γαλήνη τῶν ἄστρων. Ἄπ' αὐτὴ ὅμως τὴν ταραχὴ θὰ ἐπέλθει ἡ ἀνοδος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πολυπλοκότης. Ἄνοδος ὄχι μόνον ὕλικῆ ἀλλὰ καὶ ἠθικῆ πρὸς σφαίρες ζωῆς ἀνώτερες.

Γ. ΖΑΦΕΙΡΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

ΠΩΣ ΔΥΝΑΝΤΑΙ ΝΑ ΠΡΟΑΧΘΩΣΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΝ ΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ *

Τὸ ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον περὶ τὴν Κύπρον ἀνάγεται εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Μοῦ ἐδόθη ἄλλοτε ἐπὶ τῷ ἐορτασμῷ τῆς δεκαετηρίδος τῆς Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν ἡ εὐκαιρία νὰ ἀναπτύξω τὸ θέμα καὶ δὲν ἐπιθυμῶ σήμερον νὰ ἐπαναλάβω ὅσα τότε εἶπον. Ἐχουν ἄλλως τε ταῦτα δημοσιευθῆ εἰς τὸν πανηγυρικὸν ἐπὶ τῇ δεκαετηρίδι τῆς Ἐταιρείας ταύτης τόμον. Ἴνα ἀντιληφθῶμεν, ποῖαν σημασίαν εἶχον αἱ μελέται περὶ τὴν Κύπρον εἰς τὴν ἀρχαιότητα, εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἐνηθμηθῶμεν ὅτι μεγάλοι συγγραφεῖς, ὡς οἱ φιλόσοφοι Ἀριστοτέλης καὶ Θεόφραστος καὶ οἱ ἱστορικοὶ Θεόπομπος καὶ Ἐφρορας, ἠσχολήθησαν εἰς εἰδικὰ αὐτῶν ἔργα ἐπὶ Κυπριακῶν θεμάτων.

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο περὶ τὴν Κύπρον ἐνετάθη ἰδίαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, εἰς μεγαλύτερον δὲ βαθμὴν ἀπὸ τῆς κατοχῆς τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Ἀγγλων καὶ δὴ ἀπὸ 30 καὶ πλέον ἐτῶν μετὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Σουηδικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἀποστολῆς. Τοῦτο συνεχίζεται ἀμείωτον καὶ σήμερον, ὑπάρχει δὲ πᾶσα ἔνδειξις ὅτι θὰ ἐπιταθῇ ἐν τῷ προσεχῆ μέλλοντι.

Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο ἐπεδείχθη ὑπὸ πλείστον ξένων ἐπιστημόνων, ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων καὶ ἀποστολῶν. Ἐκ τῆς σαφείας τῶν ἐπιστημόνων καὶ ἰδρυμάτων τούτων ἔλειπε δυστυχῶς μέχρι σήμερον τὸ ἐπίσημον ἐνδιαφέρον τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους καὶ τῶν ἐν αὐτῷ

* Τὸ παρὸν ἄρθρον ἐγράφη ἀρχικῶς πρὸ ἐνδὸς ἔτους καὶ προωρίζετο νὰ μεταδοθῆ εἰς σειρὰν ὁμιλιῶν ἐπὶ Κυπριακῶν θεμάτων.

ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων. Εἰς μερικὰς μόνον σημαντικὰς περιπτώσεις ἐπεδείχθη τοῦτο, ὡς διὰ τῆς καθόδου πρὸ ἐπὶ εἰς Κύπρον προσκλήσει τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Σωτηρίου, τῆς ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐκδόσεως ἑνὸς τόμου πινάκων τοῦ περὶ τῶν Βυζαντινῶν μνημείων τῆς Κύπρου ἔργου αὐτοῦ, τῆς ἐκδόσεως τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Κύπρου τῶν συλλεγέντων ὑπὸ τῆς γερμανίδος λογίας Λούντεκε καὶ τῆς προκηρῦξεως συγγραφῆς Ἱστορίας τῆς Κύπρου ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Τὸ σημαντικώτερον ἐξ ὧν εἶναι ἡ προσπάθεια δι' εἰδικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἀκαδημίας πέρουσι προσπάθεια πρὸς καταγραφοὺν τῆς μουσικῆς τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν. Πρὸν ἐνίσχυσιν τῆς ἀποστολῆς καὶ παροχῆς εἰς τούτην πάσης βοηθείας ὑπὸ τῶν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν, ἀνηυθύνθη ἤδη πέρουσι τὸ Γραφεῖον Ἑλληνικῆς Παιδείας δι' ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς τελευταίους.

Παραλλήλως ὅμως πρέπει νὰ ἐξάρω ὅτι πλην τῶν ἀνωτέρω καὶ τοῦ ἔργου τῶν ξένων ἐπιστημόνων, ἰδρυμάτων, καὶ ἀποστολῶν, κατεβλήθη καὶ ἐν Κύπρῳ συστηματικὴ προσπάθεια πρὸς τὴν τοιαύτην κατεύθυνσιν τόσον ὑπὸ Κυπρίων ἐπιστημόνων προξέροντος τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Σίμου Μενάρδου, ὅσον καὶ ὑπὸ περιοδικῶν ἐκδόσεων. Τινὲς τούτων πρέπει νὰ τύχωσιν ἰδιαιτέρας μνείας. Εἶναι ὁ «Ἐκκλησιαστικὸς Κήρυξ», τὸ «Φῶς» τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» καὶ κατ' ἐξοχίην τὰ «Κυπριακὰ Χρονικά».

Διὰ σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ εἰς τὰς τοιαύτας μελέτας ἡ γενόμενὴ διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου καὶ τῆς Ἐταιρείας τῶν Κυπριακῶν Σπουδῶν. Εἰς τὸ πρῶτον εἰργάσθησαν κορυφαῖοι Κύπριοι ἐπιστήμονες, οἵτινες ἐτίμησαν καὶ τιμῶσι τὸ Κυπριακὸν ὄνομα οὐχὶ μόνον ἐν Κύπρῳ ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι καὶ διεθνῶς. Ἡ Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν ἰδρυθεῖσα πρὸ 25 ἐτῶν προσέφερε σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν τομέα τούτων ἀποτελέσασα ἀξιόλογον εἰσφοράν ἐπιτεύξεως ἰκανοποιητικῶν ἀποτελεσμάτων διὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιστημονικῆς πρωτοβουλίας. Ἡδὴ ἐγκυκλοπρόησαν 24 τόμοι τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτῆς Δελτίου κυκλοφορεῖ δὲ ἐντός τῶν προσεχῶν ἡμερῶν καὶ ὁ 25, πανηγυρικὸς ἐπὶ τῇ 25ετηρίδι τῆς Ἐταιρείας.

Ἡ συστηματικὴ ἐργασία ἀμφοτέρων τῶν ἰδρυμάτων τούτων, ἀναμφιβόλως ἰθὺς συνεχισθῆ καὶ θὰ ἀναπτυχθῆ εἰς ἀκόμη μεγαλύτερον βαθμὸν ὑπὸ τὴν ἀνεξάρτητον Κυπριακὴν Δημοκρατίαν. Διὰ τῆς Κοινοτικῆς Βουλῆς ἡ θεωρητικὴ αὐτῆ ἐλπίς δύναται νὰ μεταβληθῆ εἰς πραγματικὴν, τοῦλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας δι' εἰδικῶν ὁργανισμῶν. Τὸ Κυπριακὸν Μοσεῖον θὰ συνεχίσῃ θεβαίως τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ δράσιν ὡς Τμήμα τοῦ Ἐργασίου Συγκοινωνιῶν καὶ Δημοσίων Ἐργῶν διατελοῦν ὑπὸ τὸν κυβερνητικῶν ἔλεγχον. Ἀλλὰ πάντα τὰ λοιπὰ ἰδρύματα ἀναλόγου ἐ-

πιστημονικῆς φύσεως θὰ ὑπάγωνται ὑπὸ τὴν Κοινοτικὴν Βουλὴν ἢ Συνέλευσιν, ὅπως ἐπισήμως αὕτη ἐν τῷ Συντάγματι ἀποκαλεῖται.

Εὐθὺς ὡς αἱ ἐργασίαι τοῦ Σώματος τούτου ἐπιτρέψουν, θὰ μελετήσῃ τοῦτο τὰ μορφωτικὰ ζητήματα, ἅτινα ἐμπάπτουν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ. Προκαταβολικῶς δύναται νὰ εἴπω ὅτι τοῦ θέματος τούτου θὰ ἐπιληφθῆ τὸ ἴδρυθὲν ἐν τῷ Γραφεῖῳ Παιδείας Τμήμα Πνευματικῆς καὶ Πολιτιστικῆς Ἀναπτύξεως. Τοῦτο καταρτίζει ἤδη σχέδια ὁργανώσεως πρὸς τὴν τοιαύτην κατεύθυνσιν, ἅτινα θὰ συζητηθῶσιν ὑπὸ τῆς Κοινοτικῆς Συνελεύσεως (Βουλῆς). Ἀλλὰ τὸ ζήτημα δὲν εἶναι μόνον ζήτημα ὁργανώσεως εἶναι καὶ ζήτημα ἰκονομικῆς ἐνσχύσεως. Μέχρι σήμερον τοιαῦτα ἰδρύματα ἐστηρίζοντο εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἰθὺς συνεχισθῆ, ἔστω καὶ μερικῇ. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα εἶναι σήμερον περισσώτερον ζήτημα κρατικῆς εὐθύνης, τὴν δὲ εὐθύνην ὑπέχει ἡ Κοινοτικὴ Συνέλευσις (Βουλὴ). Ἐν τούτοις ἡ ἴδρυσις ἑνὸς ἀξιολόγου Βυζαντινοῦ Μουσείου πρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ εἶναι ζήτημα τῆς εὐθύνης τῆς Ἐκκλησίας.

Παραλλήλως πρὸς ταῦτα νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐνθαρρυνθῶσι νέοι, ἵνα μεταβῶσιν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἀφοῦ τύχωσιν εἰδικῆς μορφώσεως εἰς Πανεπιστήμια καὶ Ἰνστιτοῦτα νὰ ἀναλάβωσι κατόπιν τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν εἰς εἰδικὰς θέσεις τοποθετούμενοι. Ἡ ἴδρυσις, ὁργάνωσις καὶ ἐπ'ἀνδρῶσις τοιούτων ἐπιστημονικῶν κέντρων εἶναι ἀπαραίτητος. Θὰ ἔλεγα ὅτι, ἂν θέλωμεν σοβαρὰ νὰ ἀναλάβωμεν τοιαύτην ἐργασίαν, πρέπει νὰ ἰδρύσωμεν Ἰνστιτοῦτον ἐπιστημονικῶν Κυπριακῶν ἐρευνῶν. Τοῦτο σὺν τῷ χρόνῳ δύναται νὸ προσλάβῃ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἐπιστημονικοῦ κέντρου διὰ μελέτας ἀναφερομένας εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον. Ἀναγκαῖον προσάρτημα τοῦ Ἰνστιτοῦτου τούτου θὰ εἶναι μία ἐπιστημονικὴ βιβλιοθήκη ἐκτάσεως διὰ τὸς εἰδικὸς σκοποῦς τοῦ Ἰνστιτοῦτου. Ἐπ'ἀρχῶν θεβαίως σήμερον αἱ βιβλιοθήκαι τῆς Φανερωμένης, τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου καὶ τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, αἵτινες δύναται νὰ βοηθήσωσι μέχρως ἑνὸς σημείου τὸς μελετητὰς, ἀλλὰ δὲν δύναται αὐτὰ νὰ ἀνταποκριθῶσιν ἀπολύτως εἰς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς ἀνάγκας ἑνὸς ἐπιστημονικοῦ Ἰνστιτοῦτου ἐρευνῶν.

Ἀηλαδὴ ἡ προσπάθεια ἥδων πρέπει νὰ στραφῆ ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο εἰς τέσσαρα σημεία: 1) Τὴν εἰδικὴν σπουδὴν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ Κυπρίων ἐπιστημόνων δυναμένων νὰ ἐργασθῶσιν εἰς τὸν τομέα τῶν ἐρευνῶν περὶ τὴν Κύπρον. 2) Τὴν ἴδρυσιν Ἰνστιτοῦτου ἐπιστημονικῶν Κυπριακῶν ἐρευνῶν, ὅπερ θὰ ἔχη τὸν χαρακτήρα μᾶς Ἀκαδημίας ἐπιστημῶν μετὰ τὴν αὐτὴν ὁργάνωσιν, ἥτις θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοῦτο νὰ ἀναπτύξῃ δραστηριότητα πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν θὰ ἰδρυθῆ. 3) Τὴν ἴδρυσιν μιᾶς μεγάλης ἐπιστημονικῆς Βιβλιοθήκης προσηρτημένης εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον εἰδι-

κώς δια τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ 3) Τὴν ἐνίσχυ-
σιν ἰδιωτικῶν ὀργανισμῶν ὑπαρχόντων ἢ ἰδρυ-
θησομένων, ὡς ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν κ.ἄ.

Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια θὰ ἔξῃ ἐπίσημον κρατι-
κὸν χαρακτήρα. Ἄλλ' ἂν ἀναμένωμεν, νομίζω,
τὰ πάντα παρὰ τοῦ ἐπίσημου Σώματος καὶ τῶν
τοιούτων ὀργανισμῶν δὲν θὰ ἐπιτύχωμεν εἰς
τὸν βαθμὸν, ὅστις ἐπιβάλλεται. Πρέπει νὰ
ἐνθαρρυνθῇ ποικιλοτρόπως ἡ ἰδιωτικὴ πρωτο-
βουλία καὶ ἀκόμη περισσότερο νὰ γίνῃ κατα-
νοητὴ ἢ εὐθύνη ἐνὸς ἐκάστου πνευματικοῦ ἀν-
θρώπου τῆς νήσου διὰ τὸν τοιοῦτον τομέα.
Ἐννοῶ κατ' ἐξοχὴν διὰ τούτων τοὺς διδασκά-
λους καὶ τοὺς καθηγητάς. Μέχρι σήμερον ὑπῆρ-
ξε φιλότιμος καὶ ἀξιόλογος συνεισφορά ἀπὸ
μέρους αὐτῶν, ἀλλ' ἀπὸ μέρους δλίγων ἀτυ-
χῶς. Πρέπει σήμερον ὅλοι νὰ συνειδητοποιή-
σωμεν τὰς εὐθύναις ἡμῶν εἰς τὸν τομέα τοῦ-
τον. Ἡ συμβολὴ τῶν διδασκάλων καὶ καθηγη-
τῶν πρὸ παντὸς εἰς τὸν λαογραφικὸν καὶ τὸν
γλωσσικὸν τομέα δύναται νὰ εἶναι ἀνυπολόγι-
στος Οὔτοι κατ' ἐξοχὴν θὰ ἀφιερωθῶσιν εἰς
τὴν συλλογὴν τοῦ ὕλικου, διότι ἔχουν πρὸς
τοῦτο πᾶσαν δυνατότητα. Ἀλλὰ πρέπει νὰ κα-
ταστῶσιν ἱκανοὶ καὶ νὰ ἐπεξεργάζονται μέχρι
ἐνὸς σημείου τὸ ὕλικόν τοῦτο. Εἰς τὸ ση-
μεῖον τοῦτο δύναται τὸ Ἰνστιτοῦτον ἢ Κέντρον
ἐρευνᾶν νὰ ἐπιτελέσῃ καλὴν ἐργασίαν διὰ τῆς
ὀργανώσεως εἰδικῶν μαθημάτων καὶ καθοδη-
γήσεως τῶν ἐνδιαφερομένων εἰς φροντιστήρια.
Ἡ τοιαύτη ἐπιμόρφωσις εἶναι ἀναγκαία καὶ ἀ-
πὸ γενικωτέρας μορφωτικῆς ἀπόψεως. Πρέπει
τὸ ζήτημα τῆς ἐπιμορφώσεως νὰ λάβῃ γενικὴν
ἔκτασιν καὶ χαρακτῆρα. Ὅπως προκειμένου
περὶ διδακτικῶν μεθόδων, προὐδὸν τῆς ἐπι-
στήμης, παιδαγωγικῶν θεωριῶν κ.ο.κ. ὁ
διδάσκαλος καὶ ὁ καθηγητὴς χρειάζονται τὴν
συνεχῆ ἐπιμόρφωσιν, τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ
παντὸς πνευματικοῦ ζητήματος. Ἡ κατάρτισις
αὐτῶ ἐπιμορφωμένων διδασκάλων καὶ καθηγη-
τῶν εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον ἐρεύνης θὰ εἶναι εἰς
καλὸς τρόπος προωθήσεως τῶν σχετικῶν ἐν-
διαφερόντων διὰ τὰς περὶ τὴν Κύπρον σπου-
δάς.

Ἐπιμένω ὅμως νομίζω καὶ ἕτεροι τρόποι
προωθήσεως τοῦ ζητήματος τούτου. Ἐννοῶ
τὴν ἐπαφὴν πρὸς ἀνάλογα ἰδρύματα τοῦ ἐξω-
τερικοῦ ἢ ἔχοντα συναφὴ πρὸς τὰ ἰδικά μας
ἐνδιαφέροντα. Τὴν ἐπαφὴν ταύτην δὲν ἐννοῶ
μόνον διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς ἐκδόσεων βιβλίων
καὶ περιοδικῶν. Ἐννοῶ ταύτην περισσότερο
διὰ τῆς προσωπικῆς ἐπικοινωνίας καὶ ἀναπτύ-
ξεως ἀναλόγων σχέσεων. Πρέπει πολλοὶ ξένοι
ἐπιστήμονες νὰ ἔλθουν πρὸς ἡμᾶς, ὅπως καὶ
ἡμεῖς νὰ ἀπάγωμεν πρὸς ἐκεῖνους. Νὰ μελετή-
σωμεν ἐπὶ τόπου τὰ προβλήματα καὶ τὰς με-
θόδους αὐτῶν, ὅπως νὰ μελετήσωσι καὶ ἐκεῖ-
νοι τὰ ἰδικά μας.

Ἐν θετικῶν μέσων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον
εἶναι ἡ ὀργάνωσις παρ' ἡμῶν ἐπιστημονικῶν
συνεδριῶν ἐπὶ θεμάτων ἀναφερομένων εἰς τὰς

περὶ Κύπρου μελέτας. Τοιαῦτα συνέδρια ἀν-
τιλαμβάνομαι ἔχει ὑπ' ὄψιν τῆς ἢ Ἐταιρεία
Κυπριακῶν Σπουδῶν νὰ ὀργανώσῃ προσεχῶς
εἰς περιορισμένην ὅμως κλίμακα δι' οἰκονο-
μικοὺς λόγους. Ἡ ὀργάνωσις τοιούτων συνε-
δριῶν θὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν εὐκαιρίαν πρῶτον
νὰ ἔλθωμεν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τοὺς
ξένους ἐπιστήμονας τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν
Κύπρον, νὰ ἐκλύσωμεν καὶ ἄλλους, ἰδίως Ἑλ-
ληνας, οἵτινες θὰ δύνανται νὰ ἐνδιαφεροῦσι
περισσότερον δι' ἐπιστημονικὰ ζητήματα ἀνα-
φερόμενα εἰς τὴν Κύπρον. Τρίτον, δέ, τὸ καὶ
οὐσιωδέστερον, θὰ πείσωμεν εὐκολότερα τοὺς
ἰδικούς μας ἐπιστήμονας νὰ ἀσχοληθῶσι περὶ
τοιαῦτα θέματα. Τὰ συνέδρια τοῦτα θὰ ἀποτε-
λέσωσι τὸ κίνητρον πρὸς δημιουργίαν καὶ θε-
τικὴν ἐργασίαν ἀπὸ μέρους τῶν νέων ἐπιστη-
μόνων τῆς Κύπρου καὶ ταυτοχρόνως νὰ πα-
ρακινήσωσι καὶ ἄλλους νέους προπαιθήμενους
σπουδάζουσιν, ἵνα ἀσχοληθῶσι περὶ συναφῆ θέ-
ματα. Πρέπει διὰ παντὸς τρόπον νὰ ὀθήσω-
μεν τοὺς νέους μας εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῆς
ἀξίας τῆς νήσου ἡμῶν. Διότι ἂν δὲν ἐκτιμᾶ
εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ, τὰ δημιουργήματα αὐτοῦ
καὶ τὴν παράδοσιν αὐτοῦ, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ
ἐθνικὴν ὑπόστασιν καὶ τότε γίνεται δούλος τῶν
ἄλλων.

Ὅσα εἶπον ἀποτελοῦσιν ἀπλῶς σκέψεις
καὶ εἰσηγήσεις. Διὰ νὰ θεθῶσιν εἰς ἐφαρμογὴν
ἢ τοῦλάχιστον, διὰ νὰ λάβωσι τὴν πορείαν πρὸς
τὴν ἐφαρμογὴν, πρέπει νὰ ἀκουσθῶσιν προη-
γουμένως αἱ γνώμαι πάντων τῶν ἐνδιαφερο-
μένων καὶ τῶν δυναμένων νὰ συμβάλωσιν εἰς
τὴν πραγματοποιήσιν τούτων. Ἐλπίζω καὶ εὐ-
χομαί νὰ δώσωσι πρὸς τοῦτο ἀφορμὴν αἱ ἐκτε-
θεῖσαι ἀπόψεις.

δρ Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Η ΝΕΑ ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»

ΟΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος», μὲ τὴν καινούργια
ἔρευνα ποὺ ἐγκαινιάζει σήμερον μεταξὺ
τῶν δημοδιδασκάλων τοῦ τόπου, ἀποπειράται
νὰ προσεγγίσῃ τὸ θέμα τῆς ἐθνικῆς παράδοσης
καὶ νὰ τὸ συζητήσῃ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν
τεράστιων παιδευτικῶν δυνατοτήτων ποὺ τοῦτο
ἐγκλείει.

Φυσικᾶ, δὲν ἔχομε τὴν ἀξίωση νὰ πιστεύω-
με πῶς μὲ τὴν παρέμβαση αὐτῆ εἰσάγομεν
ὅ,τιδήποτε νέο στὸν κύκλο τῶν ἀντιλήψεων
γιὰ τὴ θεμελιακὴ σημασία τῆς παράδοσης
στὴν ὑπόθεση τῆς Παιδείας. Παιδεία ποὺ ἀπὸ
κουφότητα ἢ κοντοφθαλμοσύνη ἀγνοεῖ τὴν
παράδοση ἀπλούστατα οἰκοδομεῖ στὸ κενὸ καὶ
παρασκευάζει αὐτάρεσκους φιλοσταλούς δίχως
ἔρεισμα καὶ χωρὶς ρίζες. Ἐκτιμῶμεν, ὅμως,
ἀπὸ τὴν παραδεδεγμένη διαπίστωση πῶς τοῦ-
τες τὶς ὥρες, ὅσο καμὰ ἄλλη φορὰ, χρειάζε-
ται νὰ μελετήσωμεν τὰ δεδομένα τῆς ζωῆς

μας από την αρχή, στοχαστικά και υπό το φως των κάπως παράδοξων και χαλεπών καιρῶν μας. Ἡ παράδοση πρέπει να ζωντανέψη σε νέες πειστικές μορφές πού νά συγκινοῦν καί αὐτόματα νά προκαλοῦν σέ δημιουργική παιδευτική ἀναμέτρηση. Ἡ ἀπό συνήθεια ἀναφορά σέ ὀρισμένα πράγματα κ' ἡ τυπική ἐπανάληψη ἀποτελοῦν συχνά παγίδες πού μποροῦν νά ὀδηγήσουν σέ ἐπικίνδυνο ξεθώριασμα. Συνεπῶς ἕνα καινούργιο ξεκαθάρισμα καί μαζι μιά καινούργια προσπάθεια πνευματικῆς ἀνασύνταξης σ' ἕνα τόπο πού ζεῖ μίαν ἀπό τίς σημαντικώτερες καμπές τῆς ἱστορίας του εἶναι ἀπαραίτητα. Ἐπιτέλους εἶναι καιρός νά ξεαναϊδοῦμε πῶς τὸ ὅ,τι πιστεύουμε καί τὸ ὅ,τι συνιστᾷ τὴν παρουσία μας μέσα στήν ζωὴ θά μπορούμε νά τὸ ἐντάξουμε ὅσο πιὸ γόνιμα μπορούμε μέσα στήν προσπάθειά μας γιὰ τὴ μόρφωση καί τὴν ὅλη διαπαιδαγώγηση τῶν παιδιῶν μας καί τοῦ λαοῦ.

Μὰ εἶναι καί κάτι ἄλλο: Ἡ ἀνάγκη νά κοιτάξουμε ν' ἀξιοποιήσουμε, πράγμα πού ὡς τώρα ποτὲ δὲν φροντίσαμε στὰ σοβαρά, τὰ τυχόν παιδευτικά στοιχεία πού ζοῦν μέσα στήν ἰδιαιτέρη ἑλληνικὴ παράδοση τῆς Κύπρου κ' ἀκόμα, ἡ ἀνάγκη ν' ἀναζητήσουμε θετικούς τρόπους συστηματικῆς, μέσο τῶν σχολείων μας, προαγωγῆς τεχνούσης νεοελληνικῆς συνείδησης γιὰ τὴν ἀποκατάσταση πλήρους πνευματικῆς ἐνότητας μέσα στὰ εὐρύτερα πλαίσια τῶν ἐθνικῶν πολιτιστικῶν ἐπιδιώξεων.

Τὸ γιατί ἡ Ἔρευνα αὐτὴ ἀπευθύνεται, ἐπὶ τοῦ παρόντος τουλάχιστο, στοὺς λειτουργοὺς τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσεως εἶναι φανερό. Τὸ Δημοτικὸ εἶναι ἡ βάση τῆς παιδείας τοῦ λαοῦ κ' ὁ Δάσκαλος ἡ ψυχὴ τοῦ τόπου. Αὐτός ὁ Δάσκαλος, μετ' ἡ βαθύτατη ἐπίγνωση τῶν ἡγετικῶν πνευματικῶν εὐθυνῶν του, εἶναι κ' ὁ πιὸ ἀρμόδιος νά μιλήσῃ. Γιατὶ εἶναι, πρέπει νά εἶναι, κ' ὁ πιὸ συνειδητὸς καί φωτισμένος φορεὺς τῆς ἐθνικῆς μας παράδοσης.

Φιλοδοξία τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» εἶναι νά συγκεντρώσῃ ἀπόψεις τόσο ἀπὸ τοὺς παλαιούς ὅσο κ' ἀπὸ τοὺς νεώτερους δασκάλους. Νά διασαυρώσῃ στίς στήλες τῆς ὅσες μπορεῖ περισσότερες ἰδέες — ὅσο συντηρητικῆς ἢ ὅσο τολμηρῆς, κ' ἄς μὴ εἶναι ἀπαντήσεις σ' ὅλα τὰ ἐρωτήματα. Ἄς ἀνταποκριθῆ ὁ καθένας σ' ὅποια ἢ σ' ὅποιο ζεῖ βαθύτερα μέσα του. Ἡ ἔρευνα αὐτὴ, πού ἐπιθυμία εἶναι νά ἐπισφραγισθῆ μ' ἕνα εἰδικὸ συνέδριο, θά δώσῃ ἐπιπλέον ἀφορμὴ καί γιὰ μιά πλατεῖα καί πολὺ ἐνεργητικὴ ἀνακίνηση πνευματικῶν διαφερόντων, τόσο στίς πόλεις ὅσο καί στὰ χωριά μας. Καί θά εἶναι τοῦτο ἀληθινὴ εὐλογία, ὅπως εὐλογία εἶναι ἡ ζωντανὴ παρουσία τῶν δασκάλων μας σὲ κάθε γωνιά τοῦ νησιοῦ μας.

ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

1. Ποιὰ εἶναι κατὰ τὴ γνώμη σας τὰ πιὸ βίωσιμα στοιχεῖα τῆς ἰδιαίτερης Κυπριακῆς παράδοσης; Ποιὰ σημάσια χρειάζεται νά τοὺς δοθῆ στὸ πεδίο τῆς παιδευτικῆς προσπάθειας;

2. Πῶς νομίζετε ὅτι μπορεῖ τὸ μέγα ἑλληνικὸ Κυπριακὸ δεδομένο τοῦ 1955, ἀλλὰ καί τοῦ συνόλου τῶν ἐθνικῶν κυπριακῶν ἀγώνων, νά ἀξιοποιηθῆ σὰν πνευματικὸ καί παιδευτικὸ ὕλικό;

3. Μὲ ποῖον τρόπο μπορεῖ νά ἐντάσσεται ἀποτελεσματικώτερα ἡ εὐρύτερη πνευματικὴ παράδοση τοῦ ἔθνους στὸ ἔργο τοῦ δημοτικοῦ σχολείου;

4. Πῶς μπορεῖ νά χρησιμοποιηθῆ στὸ δημοτικὸ ἡ Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς συστηματικῆς καλλιέργειας νεοελληνικῆς συνείδησης;

ΦΡΙΞΟΣ Π. ΒΡΑΧΑΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΟΥΡΟΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΡΑΘΕΥΤΗΣ

«ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ»

Εἶναι πασίγνωστο πῶς τὸ θέατρο ἀποτελεῖ μιὰ ὑψηλὴ — πρῶτον μεγέθους — πολιτιστικὴν ἐκδήλωση. Ἄλλο τόσο εἶναι γνωστὴ κ' ἡ γενικὴ του (καλαισθητικὴ, ἠθικὴ κλπ.) ἐπίδραση πάνω τοῦ κοινῶ. Ἄλλὰ εἶναι ἴσως ἡ μοναδικὴ τόσο εὐρύτατης ἐκτάσεως ἐκδήλωση πού δὲ μπορεῖ νά σταθῆ (χωρὶς ἐμπορικῆς φύσεως ὑποχωρήσεις) ἂν δὲν τὴ συνδράμῃ ἐπισήμως τὸ κράτος ἢ συγγενικός τοῦ κράτους ὄργανισμός (ὅπως στὸν τόπο μας εἶναι ἡ Κοινοτικὴ Συνέλευση).

Συνεπῶς, πρέπει τὸ ἐπίσημο κράτος ἢ ὁ συγγενικός τοῦ ὄργανισμός (ὡς ἡ ΕΚΣ) νά συνδράμῃ τοὺς δυὸ στὸν τόπο μας θεατρικούς ὄργανισμούς, τὸ «Θέατρο Τέχνης» καί τὸν «Ο.Θ.Α.Κ.» σὲ ἴση μοῖρα καί νά τοὺς παρασταθῆ, γιατί (ἀνεξαρτήτως λαθῶν στήν συγκρότηση καί διοίκηση) εἶναι ἀπαραίτητὴ ἡ ὑπαρξὴ τους γιὰ ν' ἀνεβῆ ἡ στάθμη τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου. Ἀσφαλῶς θά'χῃ κάποιον ἔλεγχο (δὲν εἶμαι ὁ ἀρμόδιος γιὰ νά πῶ σὲ ποιὸ σημείο καί ὡς ποῖο σημείο) ἐφόσον θά χρηματοδοτῆ μ' ἕνα ποσὸν ὄχι μόνο ὀνομαστικά, ἀλλὰ πολὺ θετικὸ σύμφωνα βέβαια μετ' ἡ γνώμη τοῦ χορηγητῆ.

Νομίζω ὅμως πῶς ἡ Ἑλληνικὴ Κοινοτικὴ Συνέλευση πρέπει νά ἐπωμισθῆ ἕνα τύπο «Κοινοτικοῦ Θεάτρου» μετ' ἑτοιμὰ ἐπιχορήγηση καί μετ' ἑτοιμὰ πλήρη ἔλεγχο γιὰ νά δώσῃ στὸ λαὸ φρόντο καί καλὰ διαλεγμένο θέατρο. Εἶναι χρέος τῆς στὸν πολιτιστικὸ τομέα, ἀνεξαρτήτως τῶν σημερινῶν οικονομικῶν δυσκολιῶν. Τὸ «Κοινοτικὸ Θέατρο» θά πρέπει νά ναι λιγομελὲς (δέκα ἄτομα: 6 ἄντρες, 4 γυναῖκες). Ἄν χρειαστῆ γιὰ ὀρισμένα ἔργα ἐπιπλέον προσωπικὸ μπορεῖ νά ἐμισθῶσῃ τέτοιο ἀπὸ τὰ ἰδιωτικὰ θεάτρα. Ἕνας ἢ δυὸ ἐπίσημοι σκηνοθέτες κ' ἕνας σκηνογράφος (αὐτὸς μπορεῖ νά πληρώνεται γιὰ λόγους οικονομίας ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ σκηνηκῶν) καί ἕνας διευθυντῆς θά ἀποτελέσουν τὸν κύριο πυλῶνα. (Τὸ θέμα διεκπεραιώσεως ξεφεύγει ἀπὸ τὴ δική μου πρόταση, γιατί δὲν κατέχω καλὰ τὸ ζήτημα αὐτό.

ἐξάλλου ἡ ΕΚΣ διαθέτει εἰδικὸ τμήμα — λογιστήριο κλπ., πού μποροῦν νὰ ἐξετάσουν καὶ νὰ διευθετήσουν τὰ τοῦ κ-φαλαίου αὐτοῦ). Ἡ καλλιτεχνικὴ ἐπιτροπὴ (ρεπερτόριο, ἐμφανίσεις, συγγενικὴ κίνηση κλπ.) θὰ δορισθῆ ἀπὸ τὴν ὑπεύθυνη ΕΚΣ καὶ μὲ ὀρισμένη πρὸς τοῦτο ἐντολή.

Νευραλγικόν, ἀσφαλῶς, σημεῖο θὰ εἶναι ἡ ἐπιλογή τῶν ἠθοποιῶν. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο πρέπει νὰ ἐφαρμοστῆ κατὰ γράμμα αὐστηρότητα καὶ νὰ λείψῃ ἀπολύτως ἡ συμπάθεια, ἡ φιλία, ἡ... ὑποχρέωση. Ἐξάλλου οἱ ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις κι' οἱ συλλογικοὶ θεατρικοὶ ὀργανισμοὶ θὰ ὑπάρχουν καὶ μάλιστα θὰ ἐπιχορηγοῦνται. Ἀκόμα μπορεῖ γιὰ ὀρισμένα ἔργα τους νὰ ἐκμισθῶνται ἀπὸ τὴν ΕΚΣ ἢ τὸν ὀργανισμὸ «Κοινοτικῶν Θεάτρων» γιὰ ὀρισμένες λαϊκὲς παραστάσεις. (Ἐξω ὑπόψη μιὰ τέτοια δράση τοῦ Δημοτικῶν Θεάτρων τῆς Γαλλικῆς πόλεως Caen, πού ἐκμισθώνει θεατρικὰ συγκροτήματα τοῦ Παρισιῶ γιὰ μιὰ ἢ δυὸ λαϊκὲς παραστάσεις)

Θὰ ἐπανεέλθω. Τὸ θέμα αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ δοῦμε ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς καὶ ἰδιαίτερος ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν. Καὶ προπαντὸς δὲν ὑπάρχει βία στὸ νὰ προχωρήσουμε. Σιγά-σιγά καὶ μὲ περίσκεψη, καὶ πάντοτε ὄχι μὲ τὴν πείρα τῶν ἄλλων ἔξω ἀπὸ τὴν Κύπρο, ἀλλὰ μὲ βάση, ὅτι μᾶς δίνει ἡ σημερινὴ κυπριακὴ πραγματικότητα.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΥΛΙΚΟΝ ΓΙΑ ΤΟ «ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΓΩΝΟΣ»

Ἔχουμε πληροφωρηθῆ πὼς στὸ Τμήμα Πνευματικῆς — Πολιτιστικῆς Ἐναπύξεως καταβάλλεται συνεχῶς προσπάθεια νὰ συλλεγοῦν ὅλα ὅσα ἔχουν γραφθῆ γιὰ τὸν τετραετῆ μας ἀγῶνα 1955—59. Διαβάσαμε σχετικῶς ἐκκλήσεις, ἀκούσαμε προφορικὰς παρακλήσεις.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἡ περισυλλογὴ τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ ὑλικῶ ἀσφαλῶς ἀνήκει καθ' ὀλοκληρίαν στὶς δραστηριότητες τοῦ τμήματος αὐτοῦ. Ἐφόσον ἀνέλαβε νὰ δημιουργήσῃ ἕνα Μουσεῖο τοῦ Ἄγῶνος ἡ φιλολογία τοῦ Ἄγῶνα ἔχει τὴ θέση τῆς σ' αὐτὸ σὲ ἴση μοῖρα ὡς τὰ «ἐνθύμια» τῶν ἡρωϊκῶν μαχητῶν, ἢ τὰ ἄλλα ἀπτά δείγματα τῆς τεχνικῆς κλπ. τοῦ ἀξιοθαύμαστου αὐτοῦ ἀγῶνα.

Ἀλλὰ ὑπάρχει κι' ἕνας πὸ σοβαρὸς λόγος ἀπὸ τὴν ἀπλὴν περισυλλογὴν. Ἀπὸ τὸ Μουσεῖο οὐτὸ καὶ ἀπὸ τὸ προσαρτημένον σ' αὐτὸ φιλολογικόν (ὡς τὸ ποῦμε γιὰ λόγους διαχωρισμοῦ) ὑλικὸ ὁ μελλοντικὸς ἱστορικὸς θὰ βοηθῆ, ὅτι τοῦ χρειάζεται γιὰ μιὰ ἱστορία χωρὶς προκαταλήψεις καὶ συναισθηματισμὸς ὅπως κατὰ φυσικὸν λόγον συμβαίνει στοὺς σύγχρονους, ἔστω κι' ἂν αὐτοὶ οἱ σύγχρονοι δὲν ἔχουν λάβει μέρος στὸν ἀγῶνα οὐσιαστικῶς ἢ ἐποικιστικῶς.

Συνεπῶς πρέπει ὁ καθένας — συγγραφέας ἢ ὄχι, συλλέκτης ἢ ἀπλὸς φιλαναγνώστης — ν' ἀποστείλῃ, ὅτι ἔχει σχετικὸ ἢ ἀκόμα νὰ πλη-

ροφορήσῃ τοὺς ὑπεύθυνους γιὰ ἄγνωστὸν τους (πιθανὸ) ὑλικόν. Ἔτσι καὶ τὸ Τμήμα ἐξυπηρετεῖ, καὶ τὸ σύνολο ἐξυπηρετεῖ καὶ τὸν ἑαυτὸ του. Ὁ ἀγῶνας ἔγινε γιὰ ὅλους κι' ὅλοι ἔχουν κάτι προσφέρει στὸν ἀγῶνα αὐτὸ ἔστω καὶ σὰν ἀπλὴ ἀντίσταση.

ΤΟ ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ ΜΑΣ

Ὁ τύπος τοῦ προσαρτήματός μας τῆς νουβέλλας «Τὸ Ξεσήκωμα τῶν σκλάβων» δὲν εἶναι δικὸς μας νεωτερισμὸς. Εἶχε πρὶν καιρὸ χρησιμοποιηθῆ γιὰ ἐμπορικὸς λόγους (φτηνὸ βιβλίον μὲ ἀφορολόγητο δημοσιογραφικὸ χάρτη) ἀπὸ τὶς ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες γιὰ νὰ δώσουν λεξικά κι' ἄλλα ὀγκώδη βιβλία σὲ μικρὰς τιμὰς στὸ κοινόν τους.

Οἰκονομικὸς λόγος (κι' ὄχι ἐμπορικὸς) εἶναι καὶ τὸ δικὸν μας προσάρτημα, πού ἐγκαινιάζουμε μὲ τὸ νέο μας τόμο. Ἔχει σκοπὸ νὰ δώσῃ στὸ κοινόν τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» αὐτοτελὴ βιβλία τῶν συν-οργατῶν τῆς, χωρὶς καμμιὰ ἀπολύτως ἐπιβάριση. Οἱ πῖο νέοι, μάλιστα, συνδρομητῆς τῆς, θάχουν τὴν εὐκαιρία νὰ σχηματίσουν τὴν πρώτη κυπριακὴ βιβλιοθήκη μὲ μικρὰ τομῆδια ἂν συνενώσουν τὰ ὀκτασέλιδα φυλλάδια τῶν προσαρτημάτων μας.

Ποῦ θὰ καταλήξῃ ὁ νεωτερισμὸς μας αὐτὸς δὲν μποροῦμε νὰ προβλέψουμε. Στὴ συνείδησή μας τὸν τάζουμε πλάι στὸ περιοδικόν μας, τὴ «Φιλολογικὴ Κύπρος» τοῦ «Ἑλληνικοῦ Πνευματικοῦ Ὀμίλου Κύπρου», τὶς διημερσιῶς ἐκδόσεις τῆς «Λυρικῆς Κύπρου». Εἶναι μιὰ νεώτερον προσφορά μας στὴν πνευματικὴ κίνηση τοῦ τόπου μας. Κι' εὐχόμεσθε νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν σκοπὸν τῆς ὡς προσφορά.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ καινούργιου χρόνου 1962 εὐχεται στοὺς συνεργάτες, συνδρομητῆς καὶ ἀναγνώστες τῆς κάθε ὥραίο κι' ἀληθινόν. Τὸ φῶς κι' ἡ μεγάλη χαρὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος ἀς τοὺς συντροφεύουν μέρα καὶ νύχτα.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Γρ. Ξενοπούλου: «Οἱ Φοιτητῆς», «Θέατρο Τέχνης», σκην. Θ. Σακέτα.

Εἶναι ἀδιαμφισβήτητο πὼς ὁ Ξενοπούλος ὑπῆρξε ὁ πατέρας τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου κι' ἕνας μαστορας πραγματικὸς τῆς θεατρικῆς τεχνικῆς. Μπορεῖ τὸ θεατρὸν του νὰ μὴ ἔχει πλάτος καὶ πρωτοτυπία ἐπὶ διεθνούς ἐπιπέδου. Περιορίστηκε (ὡς ἦταν καὶ φυσικόν) στὴ στενὴ ἠθογραφία μὲ κάποια ὅμως παραπέρα πετάγματα, νεοελληνικῆς πάντοτε σημασίας. Ὡστόσο δὲν πᾶνει νᾶναι ἡ καλὴ καὶ ὑγιὴς ἀρχὴ στὸν τομέα τοῦ θεάτρου κι' ἀσυναγώνιστος ὡς τώρα στὸ καλὸ στήσιμο μᾶς ὑπόθεσης

πάνω στη σκηνή.

Μπορεί ένας να θεωρήσει το έργο του Ξενοπούλου σαν πολύ τετριμένο από πολλή χρήση. Πραγματικά κυριάρχησε. Οι επίσημες σκηνές τὸ ἔχουν πρῶτο στό ἐτήσιο ρεπερτορίο τους. Δὲν ὑπάρχει νεοέλληνας πού νά μὴν ἔχει παρακολουθήσει τὰ κυριώτερα του ἔργα. Ὁ νεοελληνικός κινηματογράφος τὰ ἔχει ἐκμεταλλευτῆ λίγο-πολύ, ἔστω καὶ μὴ δημιουργικά. Τὸ ραδιόφωνο (ὡς καὶ ἡ λιγότερη τηλεόραση) κάποια ἔχει δώσει στὸ πολὺ εὐρὺ κοινὸ καὶ στὸ πῶ ἀπληροφόρητο.

Τάχα αὐτὰ ὅλα δὲν ἀποτελοῦν διαπίστωση τῆς ἀξίας του; Οἱ «Φοιτητές» του (πού πολλοὶ τὸ θεωροῦν σαν ἀθηναϊκὴ ἠθογραφία γύρω στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ αἰῶνα μας) εἶναι ἕνα δρασερό, φοιτητικὸ ἔργο, μὲ στοιχεῖα τέτοια πού ν' ἀντέξει στὸν χρόνο. Πέρασε κι' ὅλας μισὸς αἰώνας καὶ συγκινεῖ. Μπορεῖ νάβῃ ἡ συγκίνηση νεανικὴ καὶ ρομαντικοῦ τύπου. Μὰ τάχα τοῦτο ὁ τύπος εἶναι κατώτερος σὲ ἀξία; Εἶναι τόσο βασικά στοιχεῖα στὴ ζωὴ μας τὸ ρομαντικὸ κι' ὁ δυναμισμὸς τῆς νιότης (μὲ τὴ μνήμη τῆς).

Θεωρῶ, λοιπόν, σωστὴ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀπὸ τὸ «Θέατρο Τέχνης». Νομίζω πὼς ἀθέλητα τοῦ συγκροτήματος στὴν ἐπιλογὴ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὑπῆρχε καὶ κάποιος συμβολισμὸς. Τὰ νέα αὐτὰ ταλέντα, γεμάτα ἐνθουσιασμὸ καὶ μὲ τ' ὄνειρο τῆς δημιουργίας κι' ἐπιτυχίας, βρίσκουν στὸ ἀντιπροσωπευτικὸ αὐτὸ τοῦ νεανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἔργο τὸ μεγαλύτερο κι' ὠραιότερο ἑαυτοῦ τους.

Ἡ προσαρμογὴ τοῦ ἔργου στὴν κυκλικὴ σκηνὴ ἔγινε μὲ τόσο ἀπλᾶ μέσα πού σχεδὸν δὲν τραβοῦσαν τὴν προσοχὴ σὰ νάταν τὸ καθετὶ φυσικὸ κι' ἴσως ὅλα γίνω διχῶς σημασία. Τὸ βάρος ἔπεσε ὅλο στὴν ἔρμηνεία. Ὁ Μουσικουντῆς στὸ ρόλο τοῦ φοιτητοῦ τῆς νομικῆς ἀπὸ τὸ ἀριστοκρατικὸ σπίτι ἔδωσε μιὰ δημιουργία, ὅπως κι' οἱ δυὸ ἄλλοι (Βραχᾶς καὶ Χαραλάμπους) στοὺς ρόλους τῶν φοιτητῶν. Ὁ Μουσουλιώτης σαν αἰωνόβιος φοιτητῆς Πλάτωνος εἶχε συχνὰ ὠραίες στιγμές, ὅπως κι' οἱ δυὸ ἀρσενκιδεῖς. Ἡ Πίτσα Ἀντωνιάδου ὡς Φανὴ πραγματικά εἶχε πολλὰς φορὲς ἀρετὰ ὠραίες στιγμές. Δὲ θάθελα νὰ υπερτιμῆσω τίς ἔρμηνευτικὰς δυνάμεις τῶν ἠθοποιῶν, ἀλλὰ στοὺς «Φοιτητές», ἔργο μέσα στὸ ἴδιό τους τωρινὸ κλίμα, ἀθηναϊκὸ ἔργο μὰ καὶ παγκόσμιον (στὴν ὁμοιότητα τῶν συναισθημάτων) ἔχουν δώσει ἀρκετὴ δροσιὰ στὴν παράστασή τους, ἀρκετὴ νεανικότητα, κείνο τὸ λεπτὸ ἄρωμα πού κρύβει τοῦτο τὸ ἔργο μέσα στὶς συνήθειες, μέσου ἐπιπέδου, ἐπιδιώξεις του.

Ἀνεξαρτήτως τῶν σκηνοθετικῶν λύσεων, στὸ ἔργο αὐτὸ ὁ σκηνοθέτης του κ. Θ. Σακέτας ἔχει χρησιμοποιήσει καὶ ἕνα... ἐνσταντανέ στὸ τέλος τῆς παραστάσεως. Ἀκριβῶς σ' αὐτὸ φάνηκε πόσο κλασσικὸ στὴ ἔκφραση μέτρο ἔχει δώσει στὴν παράσταση.

Τέλος δεῦρο νὰ ἐπισημάνω τὴ συμβολὴ τοῦ «Θεάτρου Τέχνης» στοὺς γιορτασμοὺς γιὰ τὴ δεκαετηρίδα ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου αὐτοῦ νεοέλληνα θεατρικοῦ συγγραφέα. Ὁ «Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὀμιλὸς Κύπρου» τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1961 εἶχε γιορτάσει μὲ παρόμοιο τρόπο (ὁμιλία καὶ παράσταση) ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸ τότε «Νέο Θέατρο» τὴν δεκαετηρίδα πού ἀνάφερα πῶ πάνω. Τώρα οἱ νέοι αὐτοὶ μὲ πλήρη συναίσθηση τῶν ὑποχρεώσεών τους ἐναντι τοῦ νεοελληνικοῦ ἑαυτοῦ των, ἔδωσαν ἕνα λιτὸ καὶ εὐπρεπὲς παρὸν, τιμώντας τοὺς ἄξιους πρωτεργάτες στὸν ἐπαγγελματικὸ τους κύκλο.

K. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

K. Χρυσάνθη: Οἱ μπαλλάντες μιὰς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς, «Λυρική Κύπρος» (ἀρ. 25) Λευκωσία, 1961.

Ὁ ἀγῶνας γιὰ πολλὰ χρόνια πού θάλλουν θάνατι θεμελιώδεις κίνητρο ἐμπνεύσεως γιὰ τοὺς Κύπριους λογοτέχνες. (Κάποτε ἔχουμε κι ἀπ' ἄλλου ἔργα πού ξεκινοῦν ἀπὸ τὸν ἀγῶνα). Ἦδη ἔχουν γραφτῆ ἔργα μὲ θέμα τὸν ἀγῶνα — κυρίως ποιήματα — πού διακρίνονται γιὰ τὴν ποιότητά τους καὶ πού πιθανότατα θὰ μείνουν στὴ λογοτεχνία μας. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ στὸ μέλλον ἀπὸ τὴν ποίηση θὰ περιμένουμε νὰ μᾶς δώσει τὰ πῶ ὄριμα δημιουργήματα πού ἔχουν ἀφετηρία τὴν πενταετία 1955—59 καὶ τοὺς πρωταγωνιστὰς τῆς.

Ὁ κ. Χρυσάνθης ἔχει γράψει ὡς τώρα τὰ περισσότερα ἔργα μὲ θέμα τὸν ἀγῶνα. (Ὅχι δὲ μόνο στὴν ποίηση. Ἔχει δώσει θεατρικὰ ἔργα σαν τὴν «Προδοσία» καὶ τὸ «Κρησφύγετο» καὶ διηγήματα πού περιλαμβάνονται στὴ συλλογὴ «Ἐννιά μικρὰ καὶ ρομαλέα διηγήματα»). Ἀπὸ τὸ 1958 πού ἐξέδωσε τὸν «Πιρματικὸ Ὀκτώβρη», μὰ ἀπὸ τίς καλύτερες συλλογές του, ἐπανερχεται συχνὰ στὸν ἀγῶνα καὶ στὶς ἡρωϊκὰς μορφὰς πού τὸν στόλισαν. Ἡ τελευταία του ποιητικὴ συλλογὴ, «Οἱ μπαλλάντες μιὰς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς» ἀναφέρεται καὶ πάλιν, ἀποκλειστικά στὸν ἀγῶνα.

Ἀσφαλῶς μιὰ συλλογὴ πού ἐκδίδεται τὸ 1961 καὶ περιέχει μόνο μπαλλάντες εἶναι τουλάχιστο μιὰ ποιητικὴ πρωτοτυπία. Ἐνῶ γύρω μας ἔχει διαλυθῆ ἡ μορφή, ἐνῶ ἡ ποίηση δὲν ἀναγνωρίζετι πιά καλοῦσα καὶ ἡ παρόδοση γίνεται μόνο παρελθὸν χωρὶς δικαίωμα στὸ παρὸν καὶ στὸ μέλλον, ὁ κ. Χρυσάνθης μᾶς δίνει μιὰ συλλογὴ ἀπὸ μπαλλάντες. Εἶναι δὲ πού εἶναι στὴ γλώσσα μας σπάνιο εἶδος ἡ μπαλλάντα. Συναρτῶμε νὰ φέρονουμε στὸ νοῦ μας τὴν Ἀγγλικὴ ἐξοχὴ καὶ τοὺς θρούλους τῆς, τὴ Γαλλικὴ Προβηγκία, τὴ Γερμανικὴ ποίηση, σαν σκεφτοῦμε τὴ μπαλλάντα. Μερικὰ ἔχουν εἰσχωρήσει στὰ Δημοτικὰ μας τραγούδια, ἀλλὰ στὴ λόγια ποίησή μας σπάνια τὴ συναντοῦμε.

‘Ο κ. Χρυσάνθης βέβαια μᾶς εἶχε παρασκευάσει δίνοντας μας δυό-τρεις ἀπὸ τὴν «Πνευματικὴ Κύπρον». Τώρα μᾶς προσφέρει μετὰ τὴν συλλογὴν τοῦ ἐννιά μπαλλάντες: Τῆ «Μπαλλάντα τοῦ Καραβιοῦ πὸν λεγόταν Ἅγιος Γεώργιος», τῆ «Μπαλλάντα τοῦ πρωτομάστουρα Μόδεστου Παντελῆ», «Τῶν Φυλακῶν τῆς Λευκωσίας», «τοῦ Χαράλαμπου Μούσκου», «τοῦ Γρηγόρη Αὔξεντιου», «Τῆς σφαγῆς τῶν Κοντεμενιωτῶν στὸ Κιόνελι», «Τῆς φυλακισμένης Λευκωσίας», «τῶν ἑξορίστων Κυπρίων ἀγωνιστῶν» καὶ «τῆ μπαλλάντα τοῦ Κυριάκου Μάτση».

‘Ο κ. Χρυσάνθης ξεχωρίζει πέντε μορφές ἀγωνιστῶν («Ἡ μπαλλάντα τῶν Φυλακῶν τῆς Λευκωσίας» ἀναφέρεται στὸν Καραολῆ), τοὺς ἐξορίστους στὴν Ἀγγλία ἀγωνιστές, δυὸ περιστατικά — σταθμοὺς τοῦ ἀγῶνα καὶ μιά πόλη νεκρωμένη ἀπὸ τὸ κέρφιου καὶ αὐτὰ ἱστορεῖ.

Ἡ ἀφήγηση τέτοιων περιστατικῶν, ἡ ἀπεικόνιση τέτοιων μορφῶν παρουσιάζει διπλὴ ὄψη. ‘Ο ποιητὴς ἔχει ἤδη στὴ διάθεσή του γεγονότα μετὰ δραματικὸ περιεχόμενο καὶ πιθανὸν νὰ παρασυρθῆ ἀπὸ τὸ ἔτοιμο ὕλικὸ καὶ ν’ ἀγνοήσῃ ὅτι δὲν ἀρκεῖ αὐτὸ. Ταυτοχρόνως εἶναι καὶ τὸ πρόβλημα τί νὰ κρατηθῆς καὶ τί νὰ παραλείψῃς ἀπὸ ἓνα σῶμα περιστατικῶν. Ἐπάρχει ὁ κίνδυνος ὁ ποιητὴς νὰ περιπέσῃ σὲ περὶ-λόγο ἀφήγηση, κατάφορη ἀπὸ περιττές γιὰ τὴν θεματικὴ ἀνέλιξη τῆς ἱστορίας λεπτομέρειες. ‘Ο κ. Χρυσάνθης ἔχει ἐπίγνωση τῆς δυσκολίας αὐτῆς καὶ στὴ «Μπαλλάντα τῶν Φυλακῶν τῆς Λευκωσίας» στὴν πρώτη στροφή, θέτει κανόνα ἀφηγήσεως, πὸν ἀκολουθεῖ σ’ ὅλες τὶς μπαλλάντες του:

Οἱ δυνατὲς οἱ μπόρες χρωματίζουν
τὸ γαλανὸ πεδίο πὸν περπατᾶς.
Οἱ πινελιές ζωηρὲς χαρακτηρίζουν
τὸ θέμα πὸν στὸ χρώμα μελετᾶς.
Οἱ λεπτομέρειες μοναχὰ συγχίζουν
τὸ νόημα τοῦ στὸν πίνακα ζητᾶς.

‘Ο ποιητὴς θέλει νὰ μᾶς δώσῃ πίνακες μετὰ ζωηρὲς μόνο πινελιές, χρωματισμένους ἀπὸ τὶς δυνατὲς μπόρες, ἀπὸ τὰ ἀκραία δηλαδὴ περιστατικά, πὸν χαρακτηρίζουν τὸ ὅποιο θέμα του.

Ἀφήγηση λοιπὸν βασικὰ μᾶς κρίσιμη στὴ ζωὴ τῶν ἡρώων εἶναι ἡ μπαλλάντα τοῦ κ. Χρυσάνθου. Σὲ ξεχωριστὴ θέση θέτουμε τὴ «Μπαλλάντα τῆς φυλακισμένης Λευκωσίας». Αὐτὴ εἶναι κυριολεκτικὰ ἓνας πίνακας μᾶς πολιτείας νεκρωμένης ἀπὸ ζωὴ, ὅπου μῆσα ἀπὸ τὰ σπίτια ἀκούονται καθαρὰ οἱ κτύποι τῆς καρδιάς τῶν κατοίκων τῆς, νὰ ἀπυθύνῃ τὸ πάθος ἐνὸς λαοῦ περιορισμένου, νὰ ἱστοροῦν τὰ συναισθήματα ἀνθρώπων πὸν λαχταροῦν τὸ φῶς καὶ ἀναγκάζονται νὰ ζοῦν στὸ σκοτάδι. Μποροῦμε νὰ δοῦμε μαζὶ μετὰ τὸν ποιητὴ τοὺς ἔρημους δρόμους μετὰ τὰ σκυλιὰ ἀνήσυχτα νὰ τριγυρίζουν, τὸ στρατὸ ρυθμικὰ νὰ βαδίζει στοὺς ἀδειους δρόμους τῆς πόλης, τὰ κλειστὰ παράθυρα νὰ μιλοῦν γιὰ κλειστὲς ψυχές. Ἐν δὲν εἶναι ἡ «Μπαλλάντα τῆς φυλακισμένης Λευκω-

σίας» ἡ ἐξιστόρηση μιᾶς κρίσιμης στὴ ζωὴ ἐνὸς ἡρώος, εἶναι ἡ δυνατὴ περιγραφή μᾶς κρίσιμης στιγμῆς μᾶς πολιτείας. Θυμίζουμε τὴν ἐρημιὰ τοῦ χαροκαμένου σπιτιοῦ στὸ «Τραγούδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ». Μόνον τώρα ἀπὸ μῆσα ἀπὸ τὰ γυμνά σπίτια περιμένουμε ἀπὸ ὧρα σὲ ὧρα νὰ ξεπροβάλλουν οἱ ζωντανοί.

Καὶ νὰ οἱ ἄλλες μπαλλάντες. Σφύζουν ἀπὸ ζωὴ, ὅσο καὶ ἂν μᾶς ἀφηγοῦνται θανάτους. Σύμφωνα μετὰ τοὺς καλύτερους κανόνες τῆς μπαλλάντας ὁ ποιητὴς συνδυάζει τὸν ἐπικὸ χαρακτήρα, μετὰ τὰ λυρικά στοιχεία καὶ τὴν δραματικὴν ἀπόψη, μαζὶ δὲ καὶ τὸ πάθος τοῦ ποιητῆ γιὰ τὸ θέμα του, πὸν στὴ μπαλλάντα δὲν κρύβεται, ἀλλὰ ξεχνύεται μετὰ τὶς στροφές καὶ παρασύρει τὸν ποιητὴ σὲ διακοπές, σὲ ἀποστροφές, σὲ γνῶμες. Πραγματικὰ οἱ μπαλλάντες τοῦ κ. Χρυσάνθου εἶναι γεμάτες ἀπὸ γνωμικὰ δοσμένες ἀπόψεις τοῦ ποιητῆ, πὸν ἀπυθύνῃ τὴ γενικὴ ἰδεατὴ γραμμὴ τῆς Πατρίδος. Ἀπόψεις γιὰ τὸν προδότη καὶ τὴν προδοσία (στὰ ὅποια ἐπανέρχεται ἐπανειλημμένα ὁ ποιητὴς, μετὰ πρὸ εὐτυχισμένη στιγμῆς τὶς δυὸ στροφές ἀπὸ τὴ «Μπαλλάντα τοῦ Γρηγόρη Αὔξεντιου»), γιὰ τὸν ἡρωισμό, γιὰ τὴ θυσία, γιὰ τὴν Πατρίδα (πὸν εἶναι τὸ κέντρο τῆς ποιητικῆς αὐτῆς δημιουργίας τοῦ κ. Χρυσάνθου. «Τί εἶναι τὸ μέλλον δίχως τὴν πατρίδα»; ρωτᾷ σὲ μιὰ στιγμὴ ὁ ποιητὴς). Γενικὰ ὅλες οἱ μπαλλάντες κυριαρχοῦνται ἀπὸ τὸν προσωπικὸ τόνον τοῦ ποιητῆ, πὸν τραγουδᾷ γεμάτος θέρημ τὰ κατορθώματα, τὶς δυσκολίες, τοὺς ἡρωϊσμοὺς τῶν μεγάλων μορφῶν τοῦ Κυπριακοῦ ἀγῶνος. Προφανῶς θέλει νὰ δώσῃ στὴ λύρα του ὁ κ. Χρυσάνθης «σοβαρὸν καὶ ὑψηλὸν» τόνον, νὰ «λάβῃ ἀσπρατὴν καὶ ἦθος», γιὰτὶ ἔμνει ἐνδοξα ἔργα· ὅμως οἱ μπαλλάντες του δὲν εἶναι ἄδρες, δὲν εἶναι ὑμνητικὸν δοξολόγημα ἐνὸς γεγονότος, μιᾶς θυσίας, εἶναι ἡ ἀφήγηση αὐτοῦ τοῦ γεγονότος, αὐτῆς τῆς θυσίας...

Ὅλα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν ρυθμὸ τῆς ἀφηγήσεως. Μῆσα ἀπὸ τὴν ἀφήγησην θὰ ὀμιλήσῃ ὁ ποιητὴς, ἀπὸ τὴν ἀφήγησην θὰ ἀποτιμηθῆ ὁ ποιητὴς. Μήπως κουράζει, μήπως τὴν προσπερνᾷ κανεὶς ἀδιάφορα, μήπως, ἀχρωμη, δὲν παρασύρει, μήπως δὲν ἔχει συνοχὴ ἢ πλατυάξει ἢ, πλαδαρῆ, εἰπωθεῖ; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ. Τοῦτο δὲ σημαίνει πὸς δὲν ὑπάρχουν ἀδυναμίες στὶς μπαλλάντες τοῦ κ. Χρυσάνθου. Ἡ συχνὴ χρῆση χρωμάτων σὺν προσδιοριστικῶν ἐπιθέτων, κάποια χαλαρότητα σὲ μερικὲς μπαλλάντες, ἀτονία πὸν καὶ πού, πτώση σὲ μερικὲς στροφές (αὐτὸ παρατηρεῖται σὲ ἀνάλογες προσπάθειες καὶ ἄλλων ποιητῶν), συνηθισμένη ὁμοιοκαταληξία.

Ὅμως συνολικὰ οἱ μπαλλάντες χαρακτηρίζονται ἀπὸ πυκνότητα καὶ ἐνότητα, ἀπὸ σχεδὸν ἰλιγγιώδη ρυθμὸ διηγήσεως (σὲ μερικὰ μέρη, καὶ γενικὰ γρηγόρο ρυθμὸ στὰ περισσότερα) ἀπὸ γνώση τοῦ οὐσιαστικοῦ καὶ ἐπίγνωση τοῦ περιττοῦ, ἀχρηστοῦ ἢ ἐπικίνδυνου. Ἡ ἀφήγηση εἶναι καιωμένη φανερὰ ἀπὸ ποιητὴ—παραμυθᾷ, ἀπὸ λογοτέχνη δηλ., πὸν χωρὶς νὰ προ-

δίδη την ποιητική ουσία γνωρίζει πώς να συγκρατή τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστη ἢ ἀκροατῆ (οἱ μπαλλάντες εἶναι ὅλες πρόσφορες γιὰ ἀπαγγελία).

Ὁ κάθε ποιητὴς κρίνεται ἀπὸ τὶς καλύτερες ἐπιτεύξεις του. (Ἄν κρίνουμε τὶς κακὲς στιγμὲς τους, δὲ ξέρω πόσοι ποιητὲς θὰ διασώζονταν). Κορυφαῖες στιγμὲς στὴ νέα συλλογὴ τοῦ κ. Χρυσάνθη εἶναι ἡ «Μπαλλάντα τοῦ Χαράλαμπος Μούσκου» καὶ κυρίως «ἡ Μπαλλάντα τῶν Φυλακῶν τῆς Λευκωσίας» (κάπου κοντὰ στέκει ἡ «Μπαλλάντα τῆς φυλακισμένης Λευκωσίας» ἀλλὰ μάλλον πρὸς τὰ πίσω). Ἡ πρώτη, ἡ πιὸ πυκνὴ τῆς συλλογῆς, μὲ ἀψογὴ διήγησι, μὲ θαυμάσια ἀρχιτεκτονικὴ, κυριαρχεῖται ἀπὸ τὸν ἐπικὸ χαρακτῆρα τῆς ἀφηγησῆς πρὸς κορυφοῦται στὶς τέσσερις ἐξαίρετες στροφῆς τοῦ τρίτου μέρους, μὲ τὴ λιτὴ, συμπυκνωμένη ἀφήγησι τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀποθέσεως τοῦ Μούσκου. Ἡ δεύτερη μὲ συγκινεῖ προσωπικὰ περισσότερο ἀπ' ὅλες τὶς μπαλλάντες τῆς συλλογῆς. Πιὸ ἐκτεταμένη ἀπ' ὅλες δὲν δίνει τὴν ἐντύπωσι τῆς χαλαρότητας σὲ καμιά στιγμῆ. Διαπνέεται ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ ποιητῆ γιὰ τὴ δραματικὴ περίπτωσι τοῦ Καραολῆ, πρὸς μοναδικὴ περίπτωσι σ' ὅλες τὶς μπαλλάντες, παρουσιάζεται σὰν προσωπικότητα μὲ συγκρούσεις καὶ ἀμφιταλαντεύσεις. Ὁ ἥρωας εἶναι πιὸ ἀνθρώπινος, τὸν παρακολουθοῦμε πίσω ἀπὸ τὰ κάγκελα τῆς φυλακῆς ἀνήσυχον καὶ κοιτᾷ τὸν ἔξω κόσμον, νὰ διερωτᾷται, νὰ κλείνεται στοχαστικὸς στὸν ἑαυτό του, νὰ ἀμφιβάλλη γιὰ τὶς «ἄλλες ζωές», νὰ τραγουδᾷ γιὰ νὰ καλύψῃ τὸ κενὸ τῆς φυλακῆς, νὰ δακρῶσῃ, νὰ γελᾷ ξαφνικὰ, τὸ χειρότερο, νὰ φτάνῃ σ' ἔσχατη ἀδιαφορία, ν' ἀπορῆ,

γιατὶ τὸ σῶμα νὰ κρεμοῦν σὰ στάλα
ἐνὸς ἀπὸ μῆνες δρίσκεσαι χωρὶς
σῶμα, ψυχὴ κι' ἰδανικὰ μεγάλα,
πὼς ἀπ' τὸν κόσμον σου ἔφυγες ναρὶς!

νὰ φοβᾷται ν' ἀντικρύσῃ τὸ φῶς. Ὑστερα σιγὰ - σιγὰ ν' ἀναθυμᾷται τὰ «Ζήτω» τοῦ ἀθλητῆ, τοὺς ἀγῶνες τοῦ ἀγωνιστῆ, νὰ συντρίβεται ἀπὸ λυτρωτικὸ κλάμα, ν' ἀνεβαίνει πρὸς συνειδητὰ τὸν ἀνηφορικὸ δρόμον τῆς ἀγχόνης... Ἄνθρώπινον δράμα, ἐξαίρετα δοσμένο σὲ μιὰ πολὺ εὐτυχισμένη στιγμῆ τοῦ ποιητῆ.

Ἡ ἔκδοσι τῆς συλλογῆς «οἱ μπαλλάντες μᾶς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς» εἶναι ἕνα ποιητικὸ γεγονός τῆς φετεινῆς χρονιάς, πρὸς πλουτίζει τὴ λογοτεχνία τοῦ ἀγῶνος μ' ἕνα πραγματικὰ σημαντικό ἔργο. Ἡ συλλογὴ δὲν ἀκολουθεῖ τὴ σύγχρονη ποιητικὴ τεχνολογία, προσομοῖε μιὰ παλαιὰ καὶ αἰώνια ποιητικὴ μορφή σ' ἕνα αἰώνιον θέμα, καὶ ἡ παραδόσι τοῦ ἔθνους πρὸς ὁδήγησε στὸν ἀγῶνα διοχετεύεται σὲ παραδοσιακὸν ποιητικὸ εἶδος.

A. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ

ΤΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ 1961

Τὸ σχόλιον αὐτὸ δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ ἀναφέρῃ ἀπὸ τὶς σελίδες τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» λεπτομερειακὰ ὅτι ἔχη γίνῃ στὸν τομέα τῆς Λογοτεχνίας τοὺς μῆνες πρὸς πέρασαν. Σκοπεῖ νὰ ἐξετάσῃ περισσότερο κριτικὰ παρὰ ἀναλυτικὰ τὴ λογοτεχνικὴ σκηνὴ τοῦ τόπου μας καὶ νὰ καταλήξῃ πιθανὸν καὶ σὲ μερικὰ συμπεράσματα.

Μετὰ τὸν ἀγῶνα ἐφανίστηκε μιὰ διάθεσι πνευματικῆς δημιουργίας στὸν τόπον μας, πρὸς κάτω ἀπὸ κανονικὲς συνθῆκες πιθανὸν νὰ μὴ παρουσιαζόταν. Εἶδαμε ποιητικὲς συλλογὲς καὶ πεζογραφήματα μὲ θέμα συχνὰ τὸν ἀγῶνα καὶ σύντομα εἶδαμε καὶ τὴν ἔκδοσι δυὸ καθαρῶς λογοτεχνικῶν περιοδικῶν, πρὸς πρόσφεραν στὶς σελίδες τους τὶς ἀνήσυχες δημιουργίες τῆς ἐποχῆς. Κοντὰ σ' αὐτὰ δυὸ περιοδικὰ ποικίλης ἕλης, οἱ «Κυπριακοὶ Καιροὶ» πρὸς καταβάλλουν ἀξιεπείαν προσπάθεια βελτιώσεως τῆς ἕλης τους, καὶ ὁ «Νέα Ἐποχὴ». Οἱ ἐφημερίδες ἀνοῖξαν τὶς στήλες τους σὲ κριτικὲς, σὲ σχόλια τῆς πνευματικῆς ζωῆς, σὲ λογοτεχνικὲς συζητήσεις. Τὸ ραδιόφωνον πλούτισε τὶς ὥρες θεάτρον καὶ πνευματικῆς ζωῆς καὶ καθιέρωσε ὁμιλίαι γιὰ πνευματικὰ προβλήματα. Καὶ ὁ ΕΠΟΚ ἀνανέωσε τὴν ἐτήσια προσφορὰ τοῦ δελτίου του μὲ τὴν εὐρύτερη ἔκδοσι τῆς «Φιλολογικῆς Κύπρου». Διάφοροι σύλλογοι, κυρίως ὁ ΕΠΟΚ, διοργανώνουν τακτικὰ διαλέξεις. Ἀπὸ τὴν κίνησι αὐτὴ τὶ οὐσιαστικὸ ἔμεινε; Ἄν ἀφαιρέσομε δηλαδὴ τὸ ἐθνικὸ γιὰ τὴν λογοτεχνικὴ παραγωγή κλίμα, τί ἔμεινε ἀπὸ ἀπόψεως δημιουργίας στὸν τόπον. Ἡ καὶ ἂν δὲν ἔμεινε ἀκόμα σὰ δημιουργία, τί ἐλπίδες ἔφησε γιὰ τὸ μέλλον;

ΠΑίρνομε τὸν τομέα τῆς ποιήσεως. Οἱ παλαιότεροι ποιητὲς μας ἐσυνέχισαν νὰ δημοσιεύουν, κάποτε ἀξιόλογα ἔργα. Τὸ «Συμπλήρωμα τῶν Στιγμῶν» τοῦ κ. Μόντη πρὸς βγήκε τέλος τοῦ 1960 ἐπιβεβαίωσε τὴν ἐντύπωσι πρὸς ἔφησαν οἱ «Στιγμὲς» του, πρὸς δηλαδὴ τὸ σύνολον τῶν «Στιγμῶν» ἀποτελοῦν μερικὲς ἀπὸ τὶς κορυφαῖες στιγμὲς τῆς Κυπριακῆς ποιήσεως ὁ κ. Χρυσάνθη μὲ τὶς «Μπαλλάντες μᾶς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς» ἔδωσε ἔκφρασι στὶς συγκινήσεις ἐνὸς λαοῦ ἀπὸ μερικὰ ἀκραία γεγονότα τῆς ἱστορίας του. (Παρόλον πρὸς ἡ συλλογὴ γράφει χρόνον ἐκδόσεως 1962 ἔχει κυκλοφορήσει ἀπὸ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου τοῦ 1961, γι' αὐτὸ τὴν ἀναφεροῦμε ἐδῶ). Ὁ κ. Ε. Λυσιώτης χαμηλόφωνα μὲ τὴν «Ἀποδημία» του συνεχίζει νὰ διηγῆται τὶς εὐαίσθησις του. Ὁ κ. Τῶνης Μελάς ρουτινιέρικα συνεχίζει τὸν συνηθὸς σὲ μέτρια ἐπίπεδα κρατημένο δρόμον του. Μὲ πολὺ περισσότερο ἐνδιαφέρον στρεφόμεστε στοὺς νέους. Τὶ πρόσφεραν, τί μποροῦν νὰ προσφέρουν; Δικαιούμαστε

νά προσδοκούμε; Πιστεύω πως ή Κύπρος μπορεί νά στηρίξει πολλές ελπίδες σέ νέους της ποιητές πού έδωκαν ήδη δείγματα γνήσιου ταλέντου. Ή δνίς Ειρήνη Παναγή, μ' όλο πού δέν μās έδωσε ακόμα συλλογή της, νομίζω πως είναι μιά από τις γνησιότερες ποιητικές φωνές πού ακούστηκαν στην Κύπρο, συνδυάζει άκρα εύαισθησία με ικανότητα μεταδώσεως σπάνια. Ο κ. Σοφοκλής Λαζάρου με τη δεύτερη συλλογή του («Ένδοσκόπιο») διάνυσε πολύν δρόμο και μās έδωσε ώριμα ποιήματα, όποιο συνδέεται τó βάθος ενός λεπτού στοχασμού κι ή ποιητική ουσία στην έκφραση. Το «Ένδοσκόπιο» είναι ένα επίτευγμα και μιά ύπόσχεση συνάμα. Ή κυπριακή λογοτεχνία δικαιούται νά περιμένη πολλά από τόν κ. Λαζάρου. Κοντά στην Ειρήνη Παναγή και τόν Σοφοκλή Λαζάρου πρέπει νά τοποθετήσουμε τόν κ. Γ. Παπαδόπουλο, πού δέν έδωσε ακόμα όσα νομίζω μπορεί νά δώσει, τόν Φ. Σταυρίδη, πού μ' ελάχιστα ποιήματα δίνει πολλές ελπίδες και τις άνίσου βαθμού δημοουργίες τού Π. Μηχανικού. Δέ θάθελα νά κλείσω τόν τομέα της ποιήσεως χωρίς ν' αναφέρω τόν κ. Τ. Φυλακτού, πού μās παρουσίασε αϊφνίδια ποιήματα με θέματα της καθημερινότητας σέ μοντέρνα μορφή, με πολν καλά άποτελέσματα. Έχω τή γνώμη πως άν άκολουθήσει αυτό τó δρόμο ó κ. Φυλακτού θά φτάσει σέ άξιοπρόσεκτο επίπεδο. Δυό λόγια επίσης για τόν Άντροα Παστελά. Δέ δουλεύει φαιίνεται συστηματικά στην ποίηση, όμως τά ποιήματα (5—6) πού έγραψε για τόν άγώνα είναι από τά καλύτερα πού ή έπική αυτή εποχή έχει έμπνεύσει. Με πολλή χαρά τέλος ξαναείδαμε δουλεία τού κ. Μάνου Κράλη, πού τόσοσν καιρό σιωπά. Περιμένουμε ή νέα του προσφορά νάναι ή άπααχή μονιμότερης συμμετοχής του στην κυπριακή λογοτεχνία.

Έρχόμαστε στην πεζογραφία. Οί φιλοδόξότεροι μας λογοτέχνες δουλεύουν τή νουβέλλα. (Για μυθιστόρημα λοιπόν δέ μπορεί νά γίνει λόγος. Έξαορούμε τó «Στην άγκαλιά της θάλασσας» της δ. Ειρένας Ίωαννίδου πού άνώριμο τó ίδιο ύπόσχεται ώριμότερες επιτεύξεις για τó μέλλον). Πιό συστηματικά άπ' όλους εργάζεται σ' αυτή τήν κατεύθυνση ó κ. Κ. Χρυσάνθης. Σημειώνουμε τις νουβέλλες του «Τό ήμερολόγιο ενός γαλαζίου κοριτσιού» και «Έτσι άρχισε ή Κυριακή» πού πειραματίζονται τολμηρά νέους έκφραστικούς τρόπους με άνισα άποτελέσματα (όπως τολμηρό ήταν τó έργο τού Τ. Στεφανίδη «Γυιός τών Ύδάτων» 1960 πού άνοιξε τó δρόμο στό σοφιστικό και για τήν κυπριακή πεζογραφία, ένα πολν ένδιαφέρον πεζογράφημα, έστω κι άν συνολικά δέν ήταν παρά μερική ή έπιτυχία του). Ή κ. Ήβη Μελεάγου δημοσιεύει νουβέλλες πού χαρακτηρίζονται γενικά από πολλή προσοχή κι εύσυνειδησία στό γράψιμο. Σταματώ τώρα στις «Φουοτονίες» της και Ρήνας Κατσελλή, μιά νουβέλλα - μυθιστόρημα πού

δημοσιεύτηκε στους «Κυπριαούς Καιρούς» σέ συνέχειες και πού πιθανόν νά μη προσέχθηκε όσο τούπρεπε. Έχει σύνθεση και άρχιτεκτονική, είναι σύμμετρο έργο γραμμένο από λογοτέχνη πού κατέχει τή γλώσσα και ξέρει και μπορεί νά κινητά άνετα. Άλλά, λιτό και καλογραμμένο με θέμα παρμένο από τή Βυζαντινή περίοδο της Κύπρου, περιμένουμε νά εκδοθή σέ βιβλίο, πού πρέπει άπωσδήποτε νά εκδοθή, για νά τó κρίνουμε εύρύτερα ανάλογα με τή σημασία πού πιστεύουμε πως έχει.

Με τó διήγημα άσχολούνται περισσότεροι. Και τó σπουδαιότερο πολλοί νέοι. Πού βρίσκει τó ταλέντο και πού λείπει; Τι ουσιαστικό ή έλπιδοφόρο μās άφησε ή χρονιά πού πέρασε; Συλλογές διηγημάτων δέν είχαμε από τότε πού ó κ. Κ. Χρυσάνθης μās έδωσε τά «Έννια μικρά και ρωμαλέα διηγήματα» και στην κρίση μας πρέπει νά στηριχτούμε μόνο στόν περιοδικό τύπο. Ο κ. Εϋγενίου μέσα-μέσα μās προσφέρει εύσυνειδητα γραμμένα διηγήματα. Ο κ. Π. Ίωαννίδης πιστεύουμε πως άν γίνει κύριος τών έκφραστικών του μέσων θά φτάσει σέ πολν καλά άποτελέσματα. Προς τó παρόν δίνει πρωτότυπες συνθέσεις με πλούσιο κι εύτο πεδίο, τις όποιες άδικει ακόμα ή μορφή. Με μεγαλύτερο έλεγχο θά πετύχει πολν περισσότερα. Είναι περισσόλογος. Ο κ. Κατσούρης προσπαθει ακόμα νά βρη τó δρόμο του και τά διηγηματά του δέν είναι ακόμα παρά δοκιμές με καλύτερο δείγμα γραφής τó πρώτο πού δημοσίευσε, τó «Βαγγέλης κι ó Στέντας». Ο κ. Τ. Στεφανίδης φλέγεται από δημιουργικό πυρετό και με μεγαλύτερη περίσκεψη θά δώσει αξιόλογα πεζογραφήματα. Ο κ. Μόντης μεταφέρει τήν άκραν εύαισθησία του και στό διήγημα, χωρίς ή έπίδοσή του σ' αυτό τó είδος νά φτάνη τήν εξαιρετη προσφορά του στην ποίηση. Καταφέρει πάντως νά προβάλη τά άσημαντα έπεισόδια της ζωής ντυνόνας τα με φως διεισδυτικό και με χαμηλόφωνο τόνο. Δέν ξερούμε τι άπέγινε ó κ. Μαλένης. Άπό τότε πού ξεδόσε τά «Πέντε διηγήματα», λεπτές ψυχολογικές παρατηρήσεις, δέν είδαμε άλλα διηγηματά του κι ή μόνη του προσφορά ήταν ένα άτυχο θεατρικό έργο, «Μιά νύχτα και ή Τζένια με τά περισσότερια», γραμμένο με πολλές φιλοδοξίες, άσφαλώς, πού τά άποτελέσματα δέν τó δικαιώσαν.

Σ' ένα τόπο πού πασχίζει νά βρη τó δρόμο του στόν τομέα της Λογοτεχνίας, ή συμβολή της κριτικής πρέπει νά είναι μεγάλη. Βλέπουμε με χαρά πως ó περιοδικός τύπος, κι οί έφημερίδες καμιά φορά, άνοιξε τις στήλες του στην κριτική (βιβλίου, θεάτρου, μουσικής έκθέσεων, κινηματογράφου). Δέ θεωρούμε σοβαρή κριτική αυτή πού δέν έχει άλλο σκοπό παρά νά επαινέσει ούτε αυτή πού ξεκινά από κάθε λογής συμφέροντα. Θυμούμαστε τά λόγια ενός από τούς κριτικούς τών «Κυπριακών Χρονικών» πού ζήτησε τήν άποφυγή της προχειρότητας και της άνευθυνότητας και συμφωνού-

με. Παρατηρούμε μόνο δυο πράγματα. Πώς ο ίδιος κριτικός έδειξε ασύγγνωστη προχειρότητα σε μια προσπάθεια του διβλιογραφίας της λογοτεχνίας του αγώνα (συμπεριέλαβε έργα που δεν είχαν καμιά σχέση με τον αγώνα, παραλείπει έργα που είχαν και συμπεριέλαβε έργα που δεν εξεδόθησαν, αλλά και που θα έγραφαν αν δεν πέθαναν μακαρίτες συγγραφείς σαν τον Καζαντζάκη) και δεύτερον ξέχασε να τονίσει πως μια βασική ιδιότητα ενός κριτικού πρέπει να είναι η καλή πίστις. 'Αφού ειδικά παρατηρήσουμε πόσο ακριβείο αλλά και πόσο επικίνδυνο είναι ένας κριτικός να θεωρηθεί «δικά του οικόπεδο» αυτά τα οποία μιλά (τον κινηματογράφο λ.χ.) και που τ' άρνιέται στους άλλους χωρίς να μας δηλώνει τους δικούς του «τίτλους ιδιοκτησίας», γενικά εκφράζουμε την πεποίθησή μας πως η κριτική θα σταθεροποιηθή στον τόπο μας σαν το αντικειμενικό αντίκρουσμα των πνευματικών εκδηλώσεων του τόπου.

Προτού κλείσω το σύντομο αυτό σημείωμα, δυο λόγια για τη μελέτη. Και πάλιν τα περιοδικά ή μόνη σχεδόν πηγή, άνκαι μερικές αξιόλογες μελέτες παρουσιάστηκαν και σε φυλλάδια, (οι μελέτες λ.χ. του κ. Φρ. Βράχα, κριωτάτα δε ο «'Ανθρωπισμός του Μακρυγιάννη»). Σημειώνουμε επίσης μελετήματα του δρος Κ. Σπυριδάκη ως π.χ. «το πρόβλημα του ιδεώδους άρχοντος παρά τοίς αρχαίοις Έλλησι και ο τραγικός Σοφοκλής» και άλλα, του κ. Θ. Σοφοκλέους («'Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης») του κ. Ρ. Λοϊζίδη για μουσική του κ. 'Ι. Κουτσάκου για τη Φιλοσοφία των κ. Κ. Χατζησεφάδου και 'Α. 'Ιντιάνου για τον Κάλο και ενδιαφέρουσες σκέψεις του κ. Κ. Κύρου για το «Κυπριακό πνεύμα» και άλλα, ιδίως στη «Φιλολογική Κύπρο», («'Πνευματική Κύπρο» και «'Επετηρίδα τής Παιδαγωγικής 'Ακαδημίας».

A. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΙΚΟ 1961

Στά θεατρικά χρονικά τής Κύπρου ο χρόνος 1961 θα στέκη σαν ένα όρόσημο. Γιατί αυτός υπήρξε ή άρχή μιας νέας θεατρικής περιόδου με υψηλούς στόχους και φιλοδοξίες και με έγκαιρίαση νεωτερισμών για την έδω θεατρική παράδοση.

Στά πιο παλιά χρόνια βρισκόμαστε μια χειμερινή περίοδο και θερινή που το Κυπριακό Θέατρο με σκηνοθέτη τον κ. Κωστή Μιχαηλίδη είχε πραγματικά κάμει άλματα στο θεατρικό τομέα, δίνοντας παραστάσεις υψηλού επίπεδου (και ως ρεπερτόριο και ως έρμηνεία) με τη «Βαβυλωνία» του Βυζαντίου, τον «Πολάρο» του Ξενοπούλου, το «Ρήγα» του Ρώτα κλπ.

Στά μεταπολεμικά χρόνια άσφαλώς πρέπει να θεωρηθή σά γεγονός καλλιτεχνικό το πέρασμα συγκροτημένων θιάσων ως το «'Εθνικό Θέατρο (1947), ο «Θίασος Κοτοπούλη»

(με την ίδια), ο «Θίασος Μυράτ» (δυο φορές), ο Θίασος του Κατράκη, του Χόρν — Λαμπέτη. Οι επισκέψεις όμως αυτές άποτελούν θεατρική κίνηση εκ των έξω (έστω κι αν αυτό το «έξω» είναι σαν έμιας έλληνικό), δεν ήταν δηλαδή ενεργητική συμμετοχή μας στην θεατρική κίνηση, ένα δικό μας (έστω κι' επαρχιακό) παρόν, ύψηλης στάθμης.

Τόν περασμένο χειμώνα το συγκρότημα «'Νέο Θέατρο με έκλεχτά στελέχη του Κυπριακού Θεάτρου, κατά το πλείστον όμοιογενή, είχε ξεκινήσει με άρκετες ύποσχέσεις. Πραγματικά είχε πραγματοποιήσει άρκετά καλές εμφανίσεις. Στή χειμερινή περίοδο παρουσίασε δυο σημαντικά σημεία. Ένα κυπριακό έργο (ύπόθεση και συγγραφέα: την «Τζουάνα» του κ. Π. Ξιούτα) και μια συμμετοχή του θεάτρου στην δεκαετηρίδα από το θάνατο του Ξενοπούλου με τον «Πειρασμό». ('Ο «'Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου» με σύμπραξη του συγκροτήματος αυτού είχε και έπίσημως γιορτάσει τον Ξενοπούλο).

Η εμφάνιση όμως δυο συγκροτημάτων επί επαγγελματικής βάσεως (άλλά με σαφείς καλλιτεχνικούς στόχους και όχι στενοκαρδα έμπορικούς), θιάσων, του «Θεάτρου Τέχνης» και του Ο.Θ.Α.Κ. ('Οργανισμός Θεατρικής 'Αναπτύξεως Κύπρου) έχουν μεταθέσει την θεατρική δραστηριότητα του τόπου μας στα δικά μας χέρια και μέσα, στον έδω έλληνικό κόσμο, έστω και με ύποχρεωτικές ένδυναμώσεις από το έθνικό και πνευματικό μας κέντρο.

Το «Θέατρο Τέχνης» που πρώτο εμφανίστηκε στην καλλιτεχνική κοινότητα, με στελέχη δραματικής σχολής δλο νέα και όμοιογενή, γιατί είχαν φοιτήσει σε κοινό δάσκαλο με κοινό πρόγραμμα, έγκαινιάσει τον τύπο του «κηποθέατρου» και του «κινηλικού θεάτρου». 'Ο Ο.Θ.Α.Κ. που εμφανίστηκε δεύτερος (άλλά προηγήθηκαν πολύμηνες ζυμώσεις για να συγκροτηθή), με παλιά στελέχη του κυπριακού θεάτρου (σύμπληξη πολλών θεατρικών συγκροτημάτων) άλλα απόφοιτους δραματικών σχολών κι' άλλα με πολύχρονη πείρα τής σκηνής, συνέχισε στην Κύπρο τις παραστάσεις με τον πολύ σκηνικό πλούτο, τη συνήθη γραμμή, χωρίς καμιά πρωτοτυπία με καλές όμως κατά το πλείστον παραστάσεις.

Πριν άπ' τις δυο αυτές θεατρικές κινήσεις ή «'Νέα Σκηνή» είχε παρουσιάσει ένα-δυο καλά έργα μα από άγνωστους λόγους δεν μπόρεσε να συνεχίσει τις παραστάσεις και διαλύθηκε.

'Ασφαλώς ή θεατρική δραστηριότητα (θάπρεπε να την πω έρμηνευτική προσπάθεια) γύρω από την αρχαία τραγωδία, ιδιαιτέρως χαρακτηριστική το 1961, με στόχο πιά τον καθαρά καλλιτεχνικό (κι' όχι τον έθνικό και άντιστασιακό των «Φεστιβάλ Νεολαίας»). Δεν έχει σημασία αν ο έρασιτεχνισμός των παραστάσεων αυτών δεν έπέτρεπε ύψηλές έρμηνείες. ('Ασφαλώς δεν θάπρεπε να γίνουν άνεχτές οι «διαπομπεύσεις»). 'Αποτέλεσαν όμως αυτές

πείρα, μεγάλη πείρα, παρά τις αντιγνώμες πολλών. Δέ μπορεί π.χ. να παραμερισθῆ ὁ ἄθλος τῆς Αἰσχυλείου τριλογίας «Ὁρέστεια», πού πραγματοποιήσε τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιο, ἢ διοργάνωση, ἔστω καὶ μὲ πολλά μειονεκτήματα, τῶν «Φεστιβάλ Ἀρχαίας Τραγωδίας» στὸ Θέατρο τοῦ Κουρίου, ἀπὸ τὸν «Καλλιτεχνικὸν Ὅμιλον Ἑλλήνων Διδασκάλων Λεμεσοῦ» ἢ οἱ ἄλλες καλῆς παραστάσεις (Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας κλπ).

Τέλος θὰ ἦταν σοβαρὰ παράλειψη ἂν δὲ μνημόνευα ἐδῶ ξανά τὴν κάθοδο τοῦ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου». Δὲν εἶναι μόνο οἱ δύο τραγωδίες πού ἔχει ἐρμηνεύσει στὴν Κύπρο. Εἶναι ἡ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου κίνηση πού δημιούργησε καὶ προπαντὸς γιατί ἀνάγκασε τοὺς ὑπεθύνους μας νὰ σκεφτοῦν πῶς θὰ μπορούσε ἡ Κύπρος ν' ἀποτελέσει ἕνα κέντρο «Φεστιβάλ Ἀρχαίας Τραγωδίας» γιὰ τὴν Μέση Ἀνατολή.

Ἀσφαλῶς σ' ἕνα σύντομο σχόλιο - χρονικὸ δὲ χωροῦν λεπτομέρειες, Ἀπλῶς ἔχουμε θίξει τὰ καιρία σημεία γιὰ νάχουμε ἕνα μέτρο ἐπιμήσεως. Καὶ πάντοτε τρέφουμε τὴν ἐλπίδα γιὰ τὰ ψηλότερα ἐπιτεύγματα τοῦ νέου χρόνου. Γιὰ τὰ δύο μουσικὰ συγκροτήματα (ἐπιθεώρηση;) δὲν μπορούμε νὰ πούμε τίποτα γιατί μάλιστα ἀρχίσαμε τὶς παραστάσεις των. Πάντως ἡ ἐπιθεώρηση ὅταν ἔχει πλούσιο θέαμα καὶ προπαντὸς «ἀτιμική» σάτιρα (κ' ὄχι βωμολοχία καὶ ὑπονοούμενο ἀπὸ τὸν γενετήσιο κύκλο) ἔχει τὴ σημασία της καὶ κοινωνικὴ καὶ καλλιτεχνική.

K. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Η ΚΙΝΗΣΗ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΤΟ 1961

Ὁ χρόνος πού πέρασε ἦταν γιὰ τὴν ζωγραφικὴ κίνηση τοῦ τόπου μας ὁ πιὸ γόνιμος. Σὲ τοῦτο φυσικὰ βοήθησε καὶ ἡ μεταεπιστασιατικὴ περίοδος πού συνέβαλε στὸ νὰ δοῦμε μερικῆς ἐκθέσεις οἱ ὁποῖες στάθηκαν σταθμὸς στὴν καλλιτεχνικὴ σὰς παράδοση.

Οἱ κυριώτερες τῶν ἐκθέσεων αὐτῶν ἦταν ἀναμφισβήτητα οἱ δύο τῆς Ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς, ἡ μιὰ ἀπὸ τὸ Ξεκίνημα της μέχρι τοῦ Παρθένου, τοῦ Παπαλουκά, τοῦ Τσαρούχη γιὰ νὰ ἀναφερθῶ μόνον σὲ δύο - τρία ὀνόματα καὶ ἡ ἄλλη πού διοργανώθηκε μὲ τὴν πρωτοβουλία τῆς Δημοτικῆς Πινακοθήκης Ἀμμοχώστου καὶ πού περιώδεψε τὶς κυριώτερες πόλεις τῆς νήσου, μὲ ἔργα δέκα νεοελλήνων ζωγράφων ὅπως π.χ. τοῦ Γρίκα, Μόραλη, Τσαρούχη, Κοντόπουλλου καὶ πού ἦταν ἕνας εἶδος ἱστορικῆς συνέχειας ἐκείνης τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου (πρώτῃ ἐκθεση).

Ἡ ἄλλη, ἐξ ἴσου ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, ἦταν ἡ ἐκθεση τῶν Συγχρόνων Ἀμερικανικῶν Γραφικῶν Τεχνῶν (graphic Arts) δηλ. τὰ διάφορα εἶδη τῆς Ξυλογραφίας, λιθογραφίας, χαλκογραφίας, λιθόλουι κ.λ.π. στὸ Ledra Palace. Σήμερα, αὐτὰ τὰ μέσα ἐκφράσεως χρησιμοποιοῦνται ὅσο ποτὲ ἄλλοτε στὴν τέχνην, πού

εἶναι, μπορεῖ νὰ πῆ κανεῖς ἀποτέλεσμα καὶ αὐτὰ τοῦ σύγχρονου ἐκδιομηχανοποιημένου πολιτισμοῦ μας μὲ τὴν μαζικὴ παραγωγή καὶ τὴν ταχύτητα, πού πήρε ὁ ρυθμὸς τῆς ζωῆς μας.

Σχετικὰ μὲ τὴν ἐκθεση αὐτῇ, οἱ πρώτες ἐντυπώσεις ἦταν δυνατό νὰ ξαφνιασοῦν πολὺ τὸ κοινὸ μας πού δὲν ἦταν συνηθισμένο σὲ τέτοιου εἶδους ἐκθέματα. Τὰ ἔργα ποικίλλα στὶς ἰδέες, στὶς μορφές, στὰ σύμβολα, στὰ μέσα ἐκφράσεως μπορούσε ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ μὴν εἶχαν τίποτε τὸ κοινὸ μεταξὺ των. Κι ὅμως ὅταν ἄρχισε κανεῖς νὰ τὰ μελετᾷ ἦταν δυνατό νὰ βρῆ ὅτι ὑπῆρχε μέσα σὲ ὅλην αὐτὴν τὴν ποικιλία τῶν ἐκδηλώσεων ἕνας βαθύτερος κοινὸς σκοπός. Ἡ προσπάθεια — τὶς περισσότερες φορὲς ὑποσυνείδηση — νὰ βρεθῆ ὁ συνθετικὸς μῦθος πού μέσα του θὰ ἦταν δυνατό νὰ ἐνωθοῦν πολλά καὶ νὰ ἐκφραστοῦν πολλά.

Ὁ Ἀμερικανικὸς λαὸς ἀντιμετωπίζει ἴσως τὶς μεγαλύτερες δυσκολίες γιατί ἔχει νὰ συνθέσῃ σὲ μιὰ ἐνιαία οὐσία τὸ κράτος του πού τὸ ἀποτελοῦν τόσες φυλές, θρησκείες καὶ πολιτείες.

Μέσα σὲ αὐτὰ τὰ τεράστια φυλετικὰ, θρησκευτικὰ, πολιτικὰ καὶ παγκόσμια προβλήματα ὁ Ἀμερικανὸς Καλλιτέχνης ἔχει αὐτόματα τὶς περισσότερες εὐκαιρίες τώρα παρὰ ποτὲ ἄλλοτε.

Ἐκτὸς τῶν ἐκθέσεων τῶν Γραφικῶν Τεχνῶν ἡ Ἀμερικανικὴ Ἑπιθεώρηση Πληροφοριῶν διαοργάνωσε δύο ἄλλες ἐκθέσεις τὴν μιὰ στὸ Κυπριακὸ Μουσεῖο μὲ ἔγχρωμες φωτογραφίες ἔργων Ἀμερικανικῆς ζωγραφικῆς καὶ τὴν ἄλλη στὸ οἰκημᾶ της, μὲ ἔργα συγχρόνου μεταξογραφίας. Ἡ ἐκθεση τοῦ Μουσείου μὲ reproductions ἦταν ἀρκετὴ νὰ μᾶς δώσῃ μιὰ γενικὴ εἰκόνα τῆς σύγχρονης Ἀμερικανικῆς ζωγραφικῆς παρόλο πού ἦταν τεχνικῶς ἀδύνατο νὰ ἀντιπροσωπευθοῦν ὅλοι οἱ σύγχρονοι Ἀμερικανοὶ ζωγράφοι. Θὰ ἦταν ὅμως μεγαλύτερη ἡ χαρὰ μας, ἂν μᾶς διδότανε ἡ εὐκαιρία νὰ δοῦμε ὅπως καὶ στὴν Ἀθήνα 1955 εἶχαν τὴν εὐκαιρία οἱ Ἕλληνες νὰ δοῦνε τὰ πραγματικὰ ἔργα. Στὴν περίπτωση τῆς μεταξογραφίας ἐνῶ εἶδαμε τὶς τόσες πιθανότητες τῆς τεχνικῆς τοῦ silkscreen ὅμως τὰ ἴδια τὰ ἔργα ὡς θέαμα δὲν εἶχαν καὶ σοβαρὰς ἀξιώσεις. Μερικοὶ τῶν καλλιτεχνῶν πού reproductions τῶν ἔργων τους ἐξετέθησαν στὸ Κυπριακὸ Μουσεῖο θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθοῦν γιατί πρόκειται περὶ κορυφαίων τῆς Ἀμερικανικῆς ζωγραφικῆς, ὅπως τοῦ George Eakins, Edward Hopper, Ben Shahn, Georgia O'Keeffe, Arshile Gorky, Niles Spencer, Charles Burchfield, Morris Graves, Charles Sheeler κλπ.

Οἱ ἐκθέσεις πού διοργάνωσε τὸ Βρετανικὸ Συμβούλιο ἦτανε τέσσερις. Λιθογραφίες συγχρόνων Ἀγγλοῦν Καλλιτεχνῶν reproductions ἀπὸ παλαιούς καὶ νέους ἄγγλους ζωγράφους. Τὸ γλυπτὰ σὲ μπουτζί, σχέδια καὶ

φωτογραφίες γλυπτικών έργων του Άγγλου Καλλιτέχνη Kenneth Armitage και τελευταία των 8 συγχρόνων Άγγλων ζωγράφων που γι' αυτούς γράψαμε ιδιαίτερα στο προηγούμενο τεύχος της «Πνευματικής Κύπρου». Η λιθογραφία όπως και όλα τα μέσα έκφρασης των γραφικών τεχνών έπληραν μεγαλύτερη εξέλιξη με τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι λιθογραφίες που έκθέτουν ομάδα Άγγλων Καλλιτεχνών μερικοί των οποίων είναι ο Adams, Sutherland Nash, Adler, Moore, Piper, Richards, Ayton, τις χαρακτηρίζει τις περισσότερες μεγαλύτερη ασάφεια στο μυθό παρό εκείνη που χαρακτηρίζει την ζωγραφική των.

Αυτή δε ή συνεχής επανάληψη των ιδίων «πραγμάτων» χωρίς ποτέ να νοιάζονται για την κατά βάθος ποιότητα του έργου είναι πολύ χαρακτηριστική της εποχής μας. Ο λόγος είναι τις περισσότερες φορές διπλός: οικονομικός και δαιμονιστικός. Οικονομικός γιατί όσο πιο πολλές λιθογραφίες κάνει, τόσο περισσότερες θα πουλήσει και ταυτόχρονα κρατεί το όνομά του μέσα στην καλλιτεχνική κίνηση και του τόπου του και του έξωτερου. Αυτοί οι δυο λόγοι είναι άρκετοι να αναγκάζουν συνεχώς τον καλλιτέχνη να επαναλαμβάνει τον εαυτό του.

Η κεκτημένη ταχύτητα που πήρε σήμερα ή σύγχρονη τέχνη της προετοιμάζει μαζί και την καταστροφή της. Όταν ο άνθρωπος έχει χάσει την ισορροπημένη συναίσθηση του ρυθμού του, δεν έχει ούτε συναίσθηση της κεκτημένης ταχύτητας που του προετοιμάζει την καταστροφή. Το φαινόμενο αυτού του είδους της παρακμής δεν είναι μόνο στην Άγγλία, αλλά σε όλο τον κόσμο.

Μαζί, όμως, ζή μια γενιά ανθρώπων που συναισθανόμενη την όρθη συνέπεια των νόμων και που τα κίνητρα της δεν είναι παρά ή συνεχής φώτιση εκείνων των προβλημάτων που ή ανθρωπότητα θα άφυπνίζεται συνεχώς προς όλο και περισσότερες έσωτερική σύνθεση. Ως εκ της φύσεώς της αυτή ή τέχνη δεν μπορεί προς το παρόν να έκτιμηθη γιατί ή τρέλλα της κεκτημένης ταχύτητος μιάς μεγάλης ομάδος ανθρώπων, ακολουθεί μοιραία τον δρόμο της.

Η άλλη έκθεση του Βρετανικού Συμβουλίου με μικρά μπρούντζινα γλυπτά, σχέδια και φωτογραφίες έργων του γλύπτου Kenneth Armitage είναι ενδιαφέρουσα από αυτής της άποψως: Τα μυθολογικά συμπλέγματα που φανερώνει μια σειρά γλυπτών του είναι χαρακτηριστικά του χαμένου εαυτού του ανθρώπου. Όταν ή αλήθεια διαστρεβλωθή μέσα μας και ή έκφρασή της είναι τέτοια όπως ο ίδιος ο εαυτός μας. Έκείνο που ύποσυνείδητα βασανίζει τον Armitage είναι ή λύτρωση από τις αντίθεσεις της φύσεώς μας. Η αντίθεση των φύλων, ή κατώτερη εκδήλωση της Άγάπης σε σχέση με την αντίστοιχη άνωτερη και ή κοινή μοίρα των ανθρώπων. Οι άλλες εκθέσεις του

Βρετανικού Συμβουλίου ήταν με reproductions παλαιών και συγχρόνων Άγγλων ζωγράφων, όπως, από τους παλαιούς, τον Costable, Cotman, Gainsborough, Girtin, Reynolds, Turner κλπ., και συγχρόνους, τον Hitchens, Lowry, Moore, Nicholson Piper, Smith, Sutherland κλπ. Όσο για την τελευταία έκθεση των οκτώ Άγγλων ζωγράφων όπως αναφερθήκαμε πιο πάνω γράψαμε αναλυτικότερον στο περασμένο τεύχος της «Πνευματικής Κύπρου».

Και τώρα στις ομαδικές εκθέσεις Κυπρίων ζωγράφων. Δεν πρέπει ν' αμφιβάλλη κανείς για την αξία των ομαδικών προσπαθειών τόσο στους άλλους τομείς όσο και στον τομέα της τέχνης. Έφέτος είχαμε αρκετές ομαδικές εκθέσεις που ή σοβαρότερη και ή πιο ολοκληρωμένη, γιατί σχεδόν έλαβαν μέρος όλοι οι Κύπριοι ζωγράφοι, ήταν εκείνη που έγινε στην Γκαλερύ «Απόφαση» με την ευκαιρία της εδω παραμονής του Διευθυντή της Έθνικης Πινακοθήκης της Ελλάδος κ. Μαρίνου Καλλιγά. Η άλλη, έξω από μιάς άποψως σοβαρή έκθεση ήταν εκείνη με έργα των συλλογών του «Ελληνικού Πνευματικού Όμίλου Κύπρου», του «Παγκυπρίου Γυμνασίου» και του «Γραφείου Έλληνικής Παιδείας». Είχε έκφρασθή ή γνώμη από μερικούς ότι ήταν δυνατό αυτές ή τρεις συλλογές να άποτελέσουν τον πυρήνα της Έθνικης μας Πινακοθήκης. Νομίζω πως πρέπει να διευκρινισθή στην περίπτωση αυτή το έξζη σοβαρό σημείο. Τα έργα που άγόρασε ο ΕΠΟΚ, το Παγκύπριο Γυμνάσιο και το Γραφείο Έλληνικής Παιδείας δεν είναι καθόλου αντιπροσωπευτικά της εργασίας των καλλιτεχνών μας. Είναι απλώς έργα που έτυχε σε μια κάποια έκθεση να άρξουν και να άγορασθούν. Σε περίπτωση Έθνικης Πινακοθήκης το ζήτημα είναι σοβαρότερο. Νομίζω ότι θα πρέπει να δημιουργηθή μια έπιτροπή που σκοπόν θα έχη να θέσει και ιστορικά και ποιητικά την τέχνη του τόπου μας. Περιπέλον, άφου αναφερθήκαμε σε τούτο το θέμα άν τα οικονομικά μας το άπατούν μπορούμε αναλογικά να άγοράζουμε και έργα ξένων καλλιτεχνών.

Η έκθεση των Κυπρίων ζωγράφων που άνέλαβε την πρωτοβουλία ή Δημοτική Πινακοθήκη Άμμοχόστου τον περασμένο χρόνο, για διαφόρους λόγους δεν είχε έπιτυχία. Ο λόγος είναι γιατί μια σειρά Κυπρίων ζωγράφων δεν έστειλαν έργα των. Πάντως είναι λυπηρό γιατί ως ιδέα είναι θαυμασία αλλά θα μπορούσε π.χ. στην έπιτροπή να περιλαμβάνεται και μια ομάδα από τους άνεγνωρισμένους ζωγράφους μας. Μου φαίνεται πως και έφέτος δεν βρέθηκε ή λύση και θα ύπάρχει και για δεύτερη φορά κάποια άποχη.

Οι Έλληνες διδάσκαλοι με την πρωτοβουλία του νεοιδρυθέντος Παγκυπρίου Όμίλου Έλλήνων Διδασκάλων έξέθεσαν έργα των στη Λεμεσό και στη Λευκωσία. Παρ' όλο που είναι ή πρώτη φορά που οι διδάσκαλοι συγκεντρώνουν μαζί τις καλλιτεχνικές των δυνάμεις ή έκθεση

έδειξε καθαρά την πιθανότητα ἐθελίξως ἀρκετών τῆς ομάδος.

Οἱ ὁμαδικές ἐκθέσεις τοῦ Φεστιβάλ Πλατῶν μοροῦσαν νὰ ἐπεκταθοῦν καὶ νὰ γίνουν πραγματικά Παγκύπριες ἂν ὅπως καὶ στίς περιπτώσεις τῆς Δημοτικῆς Πινακοθήκῃς Ἀμμοχώστου ἐξευρισκόταν ἡ λύση ὥστε νὰ γίνεται πραγματική συμμετοχὴ ὄλων τῶν καλλιτεχνικῶν μας δυνάμεων.

Στὴν καλλιτεχνικὴ ἀνάπτυξη τοῦ τόπου μας συνέβαλε καὶ ἡ Γκαλερὸν «Ἀπόφαση», ἐκτός τῶν ἄλλων, καὶ μετὰ τῆς ὁμαδικῆς ἐκθέσεως τῆς.

Ἐπειτα εἶναι ἡ θαυμασιὰ ἐργασία πού γίνεται στὴν Δημοτικὴ καὶ τὴν Μέση Ἐκπαίδευση. Τόσο ἡ ἔτησία ἐκθεση 40 Δημοτικῶν Σχολείων στὸ «Ἐλένειον» στὴ Λευκωσία ὅσο καὶ οἱ ἐνδοσχολικῆς ἐκθέσεις τῆς μέσης ἐκπαίδευσης δείχνουν πόσο ἔχουμε ὠριμάσει στὴν τέχνην ὡς μέσον παιδαγωγικῆς ἐκφράσεως.

Τελικὰ οἱ δύο ὁμαδικές ἐκθέσεις, μὰ τῶν Τουρκοκυπρίων στὸ Κυπριακὸ Μουσεῖο καὶ ἡ ἄλλη τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων στὴ Γκαλερὸν «Ἀπόφαση». Ἡ ἐκθεση τῶν Τουρκοκυπρίων ζωγράφων ἔδειχνε πὼς ἡ Τουρκοκυπριακὴ ζωγραφικὴ μόλις τώρα ἀρχίζει νὰ παίρνει μορφή μετὰ μιὰ μικρὴν ομάδα ἀπὸ νέους ζωγράφους, μερικοὶ τῶν ὁποίων, οἱ νεότεροι, μπορεῖ νὰ θεωρηθοῦν ὁ πυρήνας μίαν νέαν γενίαν ἀνθρώπων τῆς τέχνης πού θέλει νὰ κινηθῆ μέσα στὸ εὐρωπαϊκὸ πνεῦμα καὶ πού ζητεῖ νὰ ἐκφρασθῆ μέσα στὰ προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ ἐκθεση τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων Κυπρίων ζωγράφων πού ἔγινε μετὰ τὴν πρωτοβουλία τῆς Γκαλερὸν «Ἀπόφαση», εἶναι ἀρκετὰ ἐνθαρρυντικὴ. Μέσα στίς μικρές τῆς μεταεπαναστατικῆς περιόδου, οἱ καλλιτέχνες τῆς Κύπρου νὰ μποροῦν νὰ συνεργάζονται στὸν τομέα τῆς τέχνης, δείχνοντας συμβολικὰ τὸν δρόμο τῆς καλῆς θελήσεως καὶ συμφιλιώσεως ἡ ὁποία συνήθως ἀκολουθεῖ.

Ἀτομικῆς ἐκθέσεως εἶχαμε τοῦ Χρ. Σάββα στὸ «Λήδρα Πάλας» μετὰ λάδια, λινέλαια, μονότυπα, σχέδια, ἀκουαρέλλες, collage καὶ γλυπτὰ καὶ ἡ τελευταία τοῦ ἴδιου στὴν Γκαλερὸν «Ἀπόφαση», μετὰ ὑφασματογραφίες γκουάζ καὶ σχέδια. Ἀξιοσημείωτον εἶναι πὼς ἡ τέχνη τοῦ Σάββα μετὰ τὰ ὑφάσματα εἶναι ἡ πρώτη φορὰ πού χρησιμοποιεῖται στὴν Κύπρο. Τὴν χαρακτηρίζει πρωτοτυπία, εὐαισθησία, ἔντονος συνασθηματιμὸς, λιτότητα καὶ χάρις μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς παιδιού.

Ἡ ἐκθεση τῆς Λένιας Σαβεριάδου στὸ «Λήδρα Πάλας» πού παρ' ὄλο τὸν πρωτογονισμό καὶ τὸ χιοῦμο πού χαρακτηρίζει τὴ ζωγραφικὴ τῆς δὲν ἔχει τὴν αἴγλην πού συχνὰ χαρακτηρίζει τὴν ζωγραφικὴ ἄς ποῦμε τῶν «Sunday Painters» ἢ τῆς Ἀμερικανίδος Grindma Moses.

Ὁ Α. Ἀσπρόφτας ἔδειξε ἐφέτος γιὰ πρώτη φορὰ τὸ ὄλο ἔργο του στὴν ἀτομικὴ του ἐκθεση στὸ Τράστ, μετὰ λάδια του, ἀκουαρέλλες καὶ σχέδιά του. Ἡ ἀτμόσφαιρα μέσα στὴν ὁποία κινεῖται τὸ ἔργο του σχεδὸν πάντοτε εἶναι ἡ

Κυπριακὴ ὑπαίθριος. Μερικὰ τῶν ἔργων του, ἰδίως οἱ συνθέσεις μετὰ τῆς γεωμετρικῆς γυναικεῖς μορφῆς, κρούουν ἓνα δῶμα πού τὴν ἐκδήλωσίν του πολὺ πιθανὸ νὰ τὴν δοῦμε σὲ μελλοντικές του ἐκθέσεις.

Ἡ ἐκθεση τοῦ Γιαννικίου, σπουδαστὴ ἀκόμα στὸ Παρίσι, μετὰ ἔργα πού τὰ περισσότερα ἔχασε κατὰ τὴν δίμηνη παραμονὴ του στὴν Κύπρο, ἐκτέθησαν στὴν Λάρνακα, τὴν Λεμεσὸ καὶ τὴν Πάφο.

Ὁ Λόνιας Εὐθυβούλου ἐκθέτει τελευταία του ἐργασία μετὰ ἀκουαρέλλες, σχέδια μετὰ μελάνι καὶ μερικὰ λάδια του εἰς τὸ «Λήδρα Πάλας». Νομίζω πὼς θὰ συμφωνοῦσε καὶ ὁ ἴδιος πὼς ἂν καὶ τὴν τελευταία του ἐργασία τὴν χαρακτηρίζει μιὰ δροσερὴ εὐαισθησία καὶ μιὰ τεχνικὴ ἀριστεία ἐξακολουθεῖ νὰ κινεῖται στὸ ἴδιο κλίμα ὅπως οὐσιαστικὰ ἐκινεῖτο ἡ προηγούμενη ἐργασία του.

Θὰ ἦταν ἀσφαλῶς ἄδικο νὰ μὴν ἀναφερθῆ κανεὶς στίς ἐκθέσεις τῶν μαθητῶν Σφήκα καὶ Νικοδήμου, τοῦ πρώτου τελειοφοῖτου τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου καὶ τοῦ δευτέρου φοιτητῆ τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας. Καὶ στίς δύο περιπτώσεις πρόκειται γιὰ σοβαρὰ ταλέντα, πού τὴν ἐξέλιξή τους δύσκολα θὰ τὴν διαμφισθητῆσει κανεὶς. Ὁ Σφήκας σπουδάζει τώρα τέχνην στὸ Λονδίνο, ὁ δὲ Νικοδήμου συνεχίζει νὰ ζωγραφίζει ἐνῶ ἐξασκεῖ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δημοδιδασκάλου.

Ποῖν ἀναφερθῶ στοὺς Ξένους καλλιτέχνες πού ἐξέθεσαν ἔργα στὴν Κύπρο θὰ κλείσω τὴν σειρὰ τῶν ἀτομικῶν ἐκθέσεων μετὰ τὴν ζωγραφικὴ τοῦ λαϊκοῦ ζωγράφου Μ. Κκάσιαλου ἀπὸ τὴν Ἀσία, πού ἀρχισε νὰ ζωγραφίζει τὰ τελευταία τρία χρόνια καὶ πού μετὰ τὸ ἔργο του μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ «Ὁ Θεόφιλος τῆς Κυπριακῆς ζωγραφικῆς» γιὰ τὸν πρωτογονισμό του καὶ τὴν ἀτμόσφαιρα τῶν ἔργων του πού λούζονται μέσα σὲ ἓνα κόμο ἐντονα λαϊκὸ, ἀρχαῖο καὶ βηζαντινὸ. Ὁ Κκάσιλος ἐξέθεσε ἔργα του στὴν Γκαλερὸν «Ἀπόφαση» καὶ στὸ Λημοτικὸ Μέγαρο Λεμεσοῦ.

Οἱ Ξένοι καλλιτέχνες πού ἐξέθεσαν εἶναι ὁ Corbidge μετὰ ἀναδρομικὴ του ἐκθεση στὸ «Κυπριακὸ Μουσεῖο» καὶ τελευταία στὴ Γκαλερὸν «Ἀπόφαση». Δὲν ὑπάρχει καμιά ἀμφιβολία ὅτι ὁ Corbidge εἶναι ἓνας εὐαίσθητος καὶ ἀνήσυχος καλλιτέχνης πού οἱ κρίσεις πού ὁ ἴδιος περὶ τὰ ἀνανακλῶνται στὸ ἔργο του, καὶ πού οἱ ιδέες πού ἐκφράζονται στὸν κατάλογο τῆς ἐκθέσεώς του, ὅσο ἀληθινῆς καὶ ἂν εἶναι δὲν ἔπληραν ἐνσυνείδητο συμβολισμό στὴν τέχνη του. Ἕνας λόγος πού τὰ ἔργα του πού διέπει ἓνας δυνατὸς ὑποσυνείδητος νυχλιμὸς, μιὰ κραυγὴ ἐνός ἀνθρώπου πού ἔχασε τὸν ἑαυτό του, πού βρίζεται σὰν τὸν ἄσωτο υἱὸ στὸ χεῖλος τῆς καταστροφῆς, μὰ πού γνωρίζοντας τὸ, περιμένει τὴν ὥρα πού θὰ ἀποφασίσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἦτος οἱ κρίσεις πού διέρχεται νὰ τὸν προσεομάζουν γιὰ μιὰ ἐπιστροφή πού μαζί τῆς ν' ἀρχίσῃ καὶ ἡ ἀναγέννηση καὶ τοῦ ἴδιου καὶ τοῦ ἔργου του.

Ἡ ἔκθεση τῆς Γαλλίδος Σιμόν Μπωτό στὴν Γκαλερὶ «Ἀπόφαση» ἦταν μεταξύ τῶν καλύτερων ἀτομικῶν ἐκθέσεων τοῦ περασμένου χρόνου. Ἀναφέρουμε ἐπίσης τὴν ἔκθεση τῆς Ἀγγλίδος Penelope Fleming στὸ «Λήδρα Πάλας».

Δυστυχῶς δὲν μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ δοῦμε τὴν ἔκθεση τῆς Κινεζικῆς τέχνης στὸ Δημοτικὸ Μέγαρο Λεμεσοῦ.

Τέλος ἀναφέρω τὶς ἐκθέσεις μὲ reproductions ἔργων τοῦ Πικασσὸ πού ἔγιναν σὲ διάφορες πόλεις τῆς Κύπρου.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΒΟΤΣΗΣ

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Μὲ τίς γιορτὲς τῶν Χριστουγέννων, ὅπως πάντοτε ἔτσι καὶ ἐφέτος, ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ κίνηση τῆς ἑλληνικῆς πρωτεύουσας βρίσκεται στὸ ἀποκορύφωμά της. Ἐκδόσεις, ἀπὸ τὸ ἐπιστημονικὸ ὡς τὸ λογοτεχνικὸ βιβλίον, ἐπίκαιρες διαλέξεις, ἐκθέσεις ζωγραφικῆς, μουσικοθεατρικῆς ἐκδηλώσεις καὶ ἕνα σωρὸ ἄλλες πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς δραστηριότητες εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦτης τῆς ἐποχῆς πού ξεχωρίζει ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες, ἀκριβῶς γιὰ τὴν εἶναι μιὰ ἐποχὴ μὲ τὴν πῶ ἐντονη πνευματικὴ ζωὴ.

Ἡ ἐκδοτικὴ κίνηση παίξει φυσικὰ τὸν σπουδαιότερο ρόλον. Αὐτὲς τὶς μέρες κυκλοφοροῦν τουλάχιστον τὰ μισὰ βιβλία ὅλης τῆς χρονιάς, πού κατακλύζουν τὶς βιτρίνες τῶν βιβλιοπωλείων. Μιὰ εἰκόνα τῆς ἔντονης αὐτῆς πνευματικῆς ζωῆς πού ζῆ ἡ πρωτεύουσα τὶς μέρες αὐτὲς θὰ προσπαθῆσω νὰ δώσω στὸν ἀναγνώστη μου παρακάτω.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα, ἐνδιαφέρον εἶναι νὰ τὸν πληροφορήσω πὼς τὶς παραμονὲς τῶν Χριστουγέννων, ὁ γνωστὸς πεζογράφος καὶ συγγραφέας ταξιδιωτικῶν βιβλίων κ. I. M. Παναγιωτόπουλος κυκλοφορεῖ τὸ καινούργιον τοῦ βιβλίου γιὰ τὴν Κύπρον πού θὰ περιλαμβάνει τὶς ἐντυπώσεις τοῦ ἀπὸ τὴν πατρίδα μας, ὅπως τὴν εἶδε στὸ τελευταῖον τοῦ ταξίδι. Ὁ Παναγιωτόπουλος, κορυφαῖος στὸ εἶδος τῆς ταξιδιωτικῆς λογοτεχνίας, θεωρεῖται καιρῶς στυλίστας μὲ πολὺ ἀναπτυγμένη παρατηρητικότητα.

Ἄλλος κορυφαῖος νεοῆλληνας πεζογράφος, ὁ Ἡλίας Βενέζης, ἐτοιμάζει ἕνα νέο τόμον ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, πού θὰ κυκλοφορήσῃ μετὰ τὶς γιορτὲς. Στὸν τόμον αὐτὸ ὁ ἐκλεκτὸς συγγραφέας, συγκεντρώνει παλιὰ γραψίματα τὸν ἀπὸ ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα πολλὰ μεταδόθηκαν καὶ ἀπὸ τὸ ραδιόφωνον.

Καὶ ὁ Στρατῆς Μυριβίλης ἔχει ἔτοιμη μιὰ συλλογὴ μὲ διηγηματὰ του, πού ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος τῆς «Ἐστίας» θὰ τὴν ἐκδώσῃ ὡς τὴν ἀνοιξή, ὕστερα ἀπὸ τὶς ἀλλεπάλληλες ἐπιτυχίες του, τῶν Ἀμερικανικῶν ἐκδόσεων τοῦ

ἔργου του.

Ὁ «Δίφορος» θὰ συνεχίσῃ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀπάντων τῆς Ἀλφῆ Θυρῶν σὲ ἀλλεπάλληλους τόμους. Ὁ δεῦτερος τόμος πρόκειται νὰ κυκλοφορήσῃ τὴν ἀνοιξή γιὰ τὸ παρὸν ὁ ἐκλεκτὸς κριτικὸς καὶ διανοούμενος ταξιδεὺς γιὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν Ἄπω Ἀνατολή, καὶ τὸ ταξίδι του θὰ κρατήσῃ ἴσα μὲ ἕνα τριήμενον.

Ὁ γνωστὸς κριτικὸς καὶ μελετητῆς τῆς νεο-ἑλληνικῆς λογοτεχνίας κ. Γιάννης Χατζίνης, κυκλοφορεῖ τὶς μέρες τῶν Χριστουγέννων ἕνα νέο του βιβλίον πού θὰ περιλαμβάνῃ ἄρθρα του καὶ δοκίμια πάνω σὲ πρόσωπα καὶ κείμενα.

Τὸν περασμένον χρόνον ἀνασυστάθηκε ὡς γνωστὸν ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος «Φέξη» συνέχεια τοῦ πρὸ πεντηκονταετίας συμπτυχθέντος ὁμωνύμου οἴκου, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐχάρισε τόσα ἀριστουργήματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, σὰν τὰ ἔργα τοῦ Παπαδιαμάντη, τοῦ Τσοκόπουλου, τοῦ Νιθῶνα καὶ τῶσαν ἄλλων. Μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ ἐπιμέλεια τοῦ Ἀρη Δικταίου ὁ ἀνασυσταθεὶς οἶκος «Φέξη» κυκλοφόρησε ἀρκετὰ ἐνδιαφέροντα βιβλία κυρίως ξένης λογοτεχνίας, μὰ καὶ δικῆ μας. Σύντομα ὁ ἴδιος οἶκος θὰ κυκλοφορήσῃ μιὰ σειρά νέων βιβλίων τῆς νέας ἑλληνικῆς γενεᾶς. Στὴν σειρά αὐτῇ, θὰ περιλαμβάνωνται ἔργα τοῦ Γιάννη Μαγκλή καὶ τοῦ Τάκη Χ' Ἀναγνώστου, πού κι οἱ δυὸ ἄς σημειωθῆ, ἔχουν βραβυθῆ μὲ τὰ κρατικὰ βραβεῖα. Τοῦ πρώτου πρόκειται γιὰ μιὰ σειρά διηγημάτων πού τὰ χαρακτηρίζῃ τὸ στερωτὸ γράψιμον τοῦ ξεχωριστοῦ πεζογράφου τῶν «Κολασμένων τῆς θάλασσας». Τοῦ Χ' Ἀναγνώστου τὸ νέο βιβλίον, εἶναι ἕνα τρυφερὸ μυθιστόρημα μὲ τίτλον παρμένον ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιον. «Γλυκὸν μου ἔαρ» θὰ ἐπιγραφῆται τὸ πεζογράφημα τοῦτο τοῦ ἐκλεκτοῦ Λεσβίου λογοτέχνου. Ἔχει κι' ὅλας κυκλοφορήσῃ ἀπὸ τὸν ἴδιον οἶκον τοῦ Γιώργου Θεοτοκᾶ τὸ βιβλίον «Πνευματικὴ Πορεία». Πρόκειται γιὰ ἕνα βιβλίον ἀξιόλογον μὲ δοκίμια, μελέτες καὶ χρονικὰ 25 χρόνων. Τὸ βιβλίον περιλαμβάνει ἐπίσης πολλὰ ἀνεκδοτὰ σελίδες.

Ἀνάμεσα στὴν πλημμύρα τῶν λογοτεχνικῶν βιβλίων πού κυκλοφοροῦν τώρα μὲ τὶς γιορτὲς, θὰ σᾶς ξεχωρίσω ἀκόμη μερικά, πού κατὰ κάποιον τρόπο παρουσιάζουν κάτι τὸ ἐνδιαφέρον, μερικὰ δὲ μάλιστα εἶναι ἀξιόλογα.

Ὁ πρωταγωνιστῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου Θᾶνος Κοτσόπουλος πού τὸν γνῶρισε τελευταῖα ἡ πατρίδα μας ἀπὸ κοντὰ μὲ τὴν κἀθοδον στὴν Κύπρον τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, κυκλοφόρησε τὶς μέρες αὐτὲς τὴν τραγωδίαν τοῦ «Ἀτρείδες» γιὰ νὰ γιορτάσῃ τὰ τριάντα χρόνια τῆς συμβολῆς τὸν στὸ Ἑλληνικὸ Θεᾶτρο. Πρόκειται γιὰ τὸ πέμπτον βιβλίον τοῦ Κοτσόπουλου καὶ τῆ δευτέρου του τραγωδία. Γιὰ τὸ Κοτσόπουλος δὲν εἶναι μονάχα ὁ ἐκλεκτὸς πρωταγωνιστῆς τοῦ δραματικοῦ μας θεάτρου. Εἶναι ταυτόχρονα καὶ ὁ ποιητῆς, ὁ λογοτέχνης, ὁ μελετητῆς καὶ ὅτι ἄλλο μπορεῖ νὰ χαρακτηρίσῃ ἕνα πολὺπλευρον πνευματικὸ ἄνθρωπον τῆς

έποχής μας.

Ένας άλλος πρωταγωνιστής του Έθνικου μας Θεάτρου, ο Γιώργος Γληνός, κυκλοφόρησε αυτές τις μέρες το βιβλίο «Ώρες Σκηνης». Πρόκειται για τὸ δεύτερο τόμο τοῦ βιβλίου, με πλῆθος φωτογραφιῶν τοῦ μεγάλου μας δραματικοῦ, κριτικῶν ἄρθρων τοῦ ἔργου του καὶ τῆς ζωῆς του. Στὸν τόμο αὐτὸ συνεργάζονται κορυφαῖοι τῆς ἑλληνικῆς διανόησης σὰν τὸν Γιώργο Θεοτοκά, Κορνουτο, Μελά, τὸν Παπανούτσο, τὸν Πρεβελάκη, τὸν Καλλιγᾶ, τὸν Ἄλκη Θυρῶ, τὸν Παναγιωτόπουλο, τὸν Βαρίκα, τὸν Κλάρα καὶ ἄλλους.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς νέους συγγραφεῖς θὰ εἶχαν ἐπίσης τὴν θέση τους ἐδῶ, γιατί τὰ βιβλία τους προκάλεσαν μιὰ ἀρκετὰ καλὴ ἐντύπωση.

Ἡ «Γαλιζία Πορεία» τοῦ Παύλου Κυριαζῆ εἶναι ἓνα βιβλίο ταξιδιωτικῆς λογοτεχνίας πὸν τελευταῖα ἀναπτύχθηκε με γοργὸ καὶ πετυχημένο ρυθμὸ στὴν Ἑλλάδα. Στὸ βιβλίο αὐτὸ ὁ Κυριαζῆς με χαρακτηριστικὰ χρώματα μᾶς περιγράφει διάφορα μέρη τῆς ἑλληνικῆς γῆς ἀπὸ τὴν Ρούμελη καὶ τὸν Μωριά ἴσα με τὸ Ἴονιο καὶ τὴν Κρήτη, καὶ ἀπὸ τὴν Μακεδονία ἴσα με τὰ Δωδεκάνησα καὶ τὴν Κύπρο, γιὰ τὴν ὁποία ὁ ἐκλεκτὸς συγγραφέας ἀφιερώνει τέσσερα κεφάλαια τοῦ βιβλίου του.

Ἀπὸ τὴν Ἀθηναϊκὴ Κριτικὴ ἄρχισε νὰ συζητῆται κιόλας τὸ βιβλίο τοῦ δικοῦ μας Παφίτη δικηγόρου Διομήδη Γεωργιάδη «Γνωριμίες με τὸν κόσμον», πὸν κυκλοφόρησε τελευταῖα στὴν Ἀθήνα. Πρόκειται γιὰ ἓνα βιβλίο με πολλὰ προσόντα πὸν τὸ καταξιώνουν ἀνάμεσα στὰ πρῶτα καὶ καλύτερα τῆς ταξιδιωτικῆς λογοτεχνίας πὸν κυκλοφόρησαν τὸν τελευταῖο καιρὸ. Πολλὲς ἀπὸ τὶς ἐντυπώσεις τοῦ κομπογυρισμένου συμπατριώτη μας πὸν περιλαμβάνονται στὸ βιβλίο του, πρωτοδημοσιεύτηκαν στὴν «Ἐλευθερία» τῆς Κύπρου. Εἶναι ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸν Δυτικὸ κόσμον ὅπου ἀνθεῖ ἔνας λαμπρὸς πολιτισμὸς.

«Ἀπόψεις» εἶναι τὸ νέο βιβλίο τοῦ Μιχάλη Περάνθη, τοῦ γνωστοῦ λογοτέχνη καὶ συγγραφέα τοῦ «Κοσμοκαλόγερον», τοῦ «Ἀμαρτωλοῦ» κ.ἄ. Τὸ βιβλίο περιλαμβάνει διαλέξεις καὶ δοκίμια, καὶ εἶναι ὁ πρῶτος τόμος μᾶς σειρᾶς, καὶ πὸν θὰ τὸν ἀκολουθήσουν ἄλλοι δύο τόμοι.

* * *

Ἄπλα στὶς ἄλλες πνευματικῆς δραστηριότητες με τὴν εὐκαιρία τῶν ἑορτῶν, συνέπεσαν καὶ τὰ διάφορα φιλολογικὰ μνημόσυνα καὶ ἐκδηλώσεις γιὰ μερικοὺς ἀπὸ τοὺς κορυφαίους τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας σὰν τὸν Ξενοπούλο καὶ τὸν Σικελιανὸ.

Στὶς 19 λοιπὸν Νοεμβρίου ἡ Ἐταιρεία Ἑλληνῶν Λογοτεχνῶν εἰς μνήμην τοῦ ἀειμνήστου Προέδρου τῆς Γρηγορίου Ξενοπούλου, ὀργάνωσε στὸ θέατρο «Κοτοπούλη» μιὰ μεγάλη ἐκδήλωση με ὀμίλους ἀπάνω στὸ πολύπλευρο ἔργο τοῦ μεγάλου συγγραφέα, πεζογραφικὸ, θεατρικὸ καὶ κριτικὸ, καὶ ἀπόδοση κειμένων του ἀπὸ

ἐκλεκτοὺς καλλιτέχνες. Ἡ πνευματικὴ αὐτὴ ἐκδήλωση ἔγινε στὰ πλαίσια τῶν ἑορτασμῶν με τὴν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης δέκα χρόνων ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ξενοπούλου.

Γιὰ τὰ τέλη Δεκεμβρίου, ἡ Ἐταιρεία πάλιν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, προγραμματίσει τὴν δεύτερη μεγάλη τῆς πνευματικῆς ἐκδήλωση εἰς μνήμην τοῦ Ἄγγελου Σικελιανοῦ.

Διάφορες πνευματικῆς ἐκδηλώσεις ἔγιναν ἐπίσης γιὰ τὸν Μιχάλη Καραγάτση καὶ Φάνη Μιχαλόπουλο ὑπὸ μορφὴ φιλολογικῶν μνημοσύνων, με κριτικῆς ἀναλύσεις τοῦ ἔργου τῶν τιμωμένων καὶ ἀπόδοση κειμένων τῶν ἀπὸ ἐκλεκτοὺς καλλιτέχνες.

Στὸ Ἴταλικὸ ἐπίσης Ἰνστιτούτο τῶν Ἀθηνῶν ἔγινε μεγάλη πνευματικὴ ἐκδήλωση γιὰ τὸν Πιραντέλο με τὴν εὐκαιρία τῆς συμπλήρωσης 25 χρόνων ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ μεγάλου θεατρικοῦ συγγραφέα.

* * *

Ἡ Ἀθηναϊκὴ θεατρικὴ καὶ κινηματογραφικὴ κίνηση εἶναι μποροῦμε νὰ ποῦμε φτωγὴ κεντὰ στὶς ἄλλες ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως πρέπει νὰ σημειώσουμε πὸς καὶ στὸν τομέα αὐτὸ τῆς καλλιτεχνικῆς δραστηριότητος δὲν λείπουν οἱ σοβαροὺς προσπάθειες.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα σημειώνουμε τὴν μεγάλη ἐπιτυχία τῶν παραστάσεων τῆς Ἑθνικῆς Λυρικῆς Σκηνης με τὸ μελόδραμα τοῦ Μποροντίν «Πρίγκιψ Ἰγκόρ», με τὴν συμμετοχὴν τοῦ διάσημου Γιουγκοσλάβου βαρύτονου Ντουσάν Πόποβιτς. Ἡ Ἑθνικὴ Λυρικὴ Σκηνὴ με τὸν «Πρίγκιπα Ἰγκόρ» ἔκαμε ἕναρξι τῶν χειμερινῶν τῆς παραστάσεων πὸν συνεχίζονται τώρα με τὸν «Μυστικὸ Γάμο» τοῦ Ντομένικο Τσιμαρόζα καὶ τὸν «Ριγολέττο» τοῦ Γκιουζέπε Βέρντι. Συμμετέχουν ὁ διάσημος Ἴταλὸς τενορός Μπρούνο Πιασεντίνι καὶ ἡ Ἑλληνοαμερικανίδα ὑψίφωνος Μαρία Δούχη.

Τὸ Ἑθνικὸ Θέατρο συνεχίζει τὶς παραστάσεις του με τὸ ἀθάνατο ἔργο τοῦ Σαίξπηρ «Ρωμῆος καὶ Ἰουλιέττα». Πρωταγωνιστοῦν ὁ Δ. Παπαμιχαῆλ (Ρωμῆος) καὶ Ἀντιγόνη Βαλάκου (Ἰουλιέττα).

Ἀπὸ τὰ ἄλλα θέατρα, ξεχωρίζουμε ἰδιαίτερα τὸ θέατρο τοῦ Δημήτρη Μυράτ πὸν ἀνεβάζει τὸ ἀριστούργημα τοῦ Πιραντέλο «Ἀπόψε αὐτοσχεδιάζουμαι», ἔργο πολὺ πρωτότυπο ἀπὸ τεχνικῆς κυρίως πλευρᾶς. Τὸ ἔργο παίζεται ἀπὸ τὸ θέατρο Μυράτ ἐδῶ καὶ ἀρκετὸ καιρὸ στὸ θέατρο «Ἀθηνῶν».

Ἐπίσης ἐπιτυχία σημειώνουν οἱ παραστάσεις τοῦ «Νέου Θεάτρου» με τὸν «Γαλιλαῖο» τοῦ Μπρέχτ.

Ἀπὸ τὸν κινηματογράφο ξεχωρίζουμε «Τὰ κανόνια τοῦ Ναβαρόνε» στὸ ὁποῖο πρωταγωνιστοῦν οἱ διάσημοι ἠθοποιοὶ Γκερόκορ Πέζ, Ἄντονι Κούντν καὶ ἡ ἑλληνίδα ἐξαιρετὴ ἠθοποιὸς Εἰρήνη Παπᾶ. Στὴν ἐπίσημη προεμερὰ τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ ἔργου, πὸν ἔγινε στὶς ἀρχὲς Νοεμβρίου, παρέστησαν οἱ βασιλεῖς, ὁ

πουργοί, διπλωμάτες, διανοούμενοι και άλλοι επίσημοι της Έλληνικής πρωτεύουσας.

Έξαιρετική έπιτυχία σημείωσε επίσης η ταινία του Άλεξου Άλεξανδράκη και της Αλίκης Γεωργούλη «Συνιοκία τὸ ὄνειρο». Ὁ μορφωτικὸς ἀκόλουθος τῆς Κουβανικῆς πρεσβείας στὴν Ἀθήνα κ. Πέτρο Κονσουίγκρα δήλωσε πὸς θὰ εισηγηθῆ στὸ ἀρμόδιο ὑπουργεῖο τῆς Κούβας τὴν ἀγορὰ τῆς ταινίας.

Ἐς σημειωθῆ ἔδω μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτή, ὅτι ἡ ἀρμόδια ἐπιτροπὴ τοῦ διεθνoῦς Φεστιβάλ Κινηματογράφου στὸν Ἅγιο Φραγκίσκο τῆς Ἀμερικῆς, ἐβράβευσε τὸν Ἕλληνα ἠθοποιὸν Μάνο Κατράκη διὰ τὴν καλύτεραν ἀνδρικήν ἐρμηνείαν. Ὁ Κατράκης ὑποδύεται τὸν Κρέοντα στὴν ταινία τοῦ Γιῶργου Τζαβέλλα «Ἀντιγόνη». Βραβεύθηκε ἐπίσης καὶ ὁ Γιῶργος Τζαβέλλας.

* * *

Οἱ Εἰκαστικὲς Τέχνες σημειοῦν τὸν τελευταῖο καιρὸ λαμπρὴ ἀνάπτυξιν στὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἐκθέσεις ζωγραφικῆς εἶναι πολὺ πικνῆς καὶ ἀπασχολοῦν πολλοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους. Ὑπάρχουν πλέον τῶν 15 Γκαλερὶ γιὰ τὶς ἐκθέσεις, καὶ πάρα πολλὰς ἐκτακτὰς πὺν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἐπισκευάζονται καταλλήλως προχθεῖρα γιὰ νὰ στεγάσουν ἔργα Τέχνης μονάχα στὴν Ἀθήνα. Τὸν τελευταῖο καιρὸ ὁργανώθησαν ἐνδιαφέρουσες ἐκθέσεις πὺν προκαλέσαν ποικίλας συζητήσεις καὶ σχόλια.

Καὶ ἐν πρώτοις στὸν «Παρανασσὸ» ὁργανώθησαν μεταξὺ ἄλλων ἐκθέσεις γνωστῶν ζωγράφων ἀπὸ τοὺς ξεχωριστοὺς τῆς σημερινῆς ζωγραφικῆς. Σημειώνουμε ἔδω τὴν ἐκθεση τῆς Δώρας Μπούκη, πὺν ἀκολουθεῖ τοὺς μοντέρνους τρόπους ἔκφρασης, τὴν ἐκθεση τοῦ κορυφαίου Ἑλληνα θαλασσογράφου Νικολάου Μαγιάση πὺν θεωρεῖται ξεχωριστὸς στυλίστας στὸ εἶδος αὐτὸ καὶ τὴν ἐκθεση τοῦ αὐτοδίδακτου ζωγράφου Λευτέρη Λάσκαρη.

Στὶς αἰθουσὰς τοῦ «Πρακτορείου Πνευματικῆς Συνεργασίας» ἔγιναν τὸν τελευταῖο καιρὸ πολλὰς ὁμαδικῆς ἐκθέσεις αὐτοδίδακτων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ζωγράφων. Τὸ «Πρακτορεῖο Πνευματικῆς Συνεργασίας» διακρίνεται ἀπὸ μὴ εἰλικρινῆ διάθεση γὰ βοήθησιν τὰ νέα ταλέντα γιὰ τὴν πρωτοπαρουσίαση καὶ ἐνίσχυσίν τοὺς. Ἀνάμεσα στοὺς πολλοὺς πὺν ἐξέθεσαν στὶς αἰθουσὰς του, ξεχωρίζω τὸν Δημήτρη Ἀρχηγένη πὺν τὸν διακρίνει μὴ ἀχαλίνωτη φαντασία, τὸν Χαράλαμπο Κορωναῖο πὺν ἀσχολεῖται μὲ ἀγροτικὰ θέματα καὶ τὰ ἔργα του ἔχουν μὴ σκληρότητα σὺν χαρακτηριστικὸν τους, τὸ Θωμᾶ Τίσσα καὶ τὸν Θωμᾶ Μῶχο, πιστοὺς στὴν παράδοση τοῦ ἀκαδημαῖσμου, τὸν Ρ. Σπυρόπουλο, ἀκράτητο μοντερνιστὴ, καὶ τὸν Νίκο Γαλλοῦρη παραστατικὸ μὲ πηγαία ποιητικὴ διάθεση.

Στὶς αἰθουσὰς τοῦ «Ζυγοῦ» παρουσιάζονται συνήθως οἱ ὑπερμοντέρνοι ζωγράφοι, οἱ πρωτοποριακοὶ νὰ ποῖμε τῶν νέων ρευμάτων. Ἐξεχωρίζουμε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς καλύτερους στὸ

εἶδος τοὺς σὺν τὸν Π. Τέτση πὺν δικαιοματικὰ διεκδικεῖ μὴ ἀξιόλογη θέση ἀνάμεσα στοὺς καλύτερους μας καλλιτέχνες, τὸν Ρ. Σικελιώτη καὶ τὸν Χρήστο Λεφάκη πὺν ἐδημιούργησαν μὴγάλο θόρυβο μὲ τὸν ὑπερμοντερνισμό τους πὺν ἐπεκρίθη ἀπὸ πολλοὺς.

Οἱ «Νέες Μορφές» εἶναι ἡ ἐστία τῆς ἀφηρημένης Τέχνης. Ἐδῶ δὲν ἔχει θέση ὁ ἀκαδημαῖκὸς ζωγράφος. Στὶς αἰθουσὰς τῆς ἐξέθεσαν τελευταῖα ἀνάμεσα σὲ ἄλλους οἱ καλλιτέχνες Γιάννης Ραῖτης, Τίτα Κρεζῆ, κ.ἄ.

Ἡ «Γκαλερὶ Τέχνης» παρουσιάζει τοὺς πὺν πρωτότετους καὶ πρωτόλειους ζωγράφους, κυρίως σὲ ἐκθέσεις ὁμαδικῆς. Οἱ ἐκθέσεις αὐτὲς ἐρασιτεχνικῆς οἱ πὺν πολλὰς, εἶναι ὁργανωμένες διαρκῶς.

Οἱ Γκαλερὶ πὺν ἀναφέρωμε πὺν πάνω εἶναι οἱ βασικότερες, καὶ πὺν γνωστὲς στὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσα. Γενικὰ ὅπως καὶ στὴν ἀρχὴ ἀνάφερα οἱ εἰκαστικὲς τέχνες πῆραν στὴν Ἑλλάδα μὴ ἀνάπτυξιν ἀνεὺ προσηγομένου.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΝΕΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Στὴ «Στέγη Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν» ὁργανώθηκε στὶς 27 Νοεμβρίου ἀπὸ τὸν Σύνδεσμο Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν ἡ πρώτη ὁμιλία μὴς σειράς τμητικῶν ἐκδηλώσεων γιὰ τὴ σύγχρονη Κυπριακὴ Λογοτεχνία, μὲ ὁμιλητὴ τὸν Δημήτρη Γιᾶκο καὶ θέμα «Κύπρος Χρυσάνθης, ὁ ποιητῆς, ὁ πεζογράφος, ὁ πνευματικὸς ἀνθρωπος». Ἀποστάματα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ τιμωμένου ἀπέδωσαν οἱ καλλιτέχνες Ἄννα Πολυτίμου καὶ Νίκος Παπακωνσταντίνου.

Ἡ ἐφημερὶς «Βραδυνὴ» τῶν Ἀθηνῶν, ἐδημοσίευσε στὴν ἐκδόσὶ τῆς 24ης Ἰουλίου ποίημα τοῦ Κυπρίου λογοτέχνη Τεφάνου Κωνσταντινίδου. Ποιήματα τοῦ ἴδιου ἐδημοσίευσαν ἐπίσης καὶ οἱ ἐφημερίδες «Πρωινή» τῆς Καβάλλας στὴν ἐκδόσὶ τῆς 21ης Σεπτεμβρίου, «Χιακὸς Λαὸς» τῆς Χίου στὴν ἐκδόσὶ τῆς 26ης Σεπτεμβρίου, καὶ «Θάρος» τῆς Δράμας στὴν ἐκδόσὶ τῆς 21ης Σεπτεμβρίου.

Στὸ τεῦχος τῆς «Νέας Ἑστίας» τῆς 15ης Νοεμβρίου συνεργάζονται ἀνάμεσα σὲ ἄλλους κορυφαῖους Ἑλλήνες διανοούμενους καὶ οἱ Κύπριοι διανοούμενοι Κ. Π. Χατζηϊωάννου καὶ Νίκος Κραυδιώτης μὲ μελέτες τεὺς γιὰ τὸν ἀειμνηστο ἱστορικὸ Κωνσταντῖνο Ἄμαντο. Ἐς σημειωθῆ ὅτι τὸ τεῦχος αὐτὸ τῆς «Νέας Ἑστίας» εἶναι ἀφιερωμένον σὸ μὴγάλο ἱστορικὸ πὺν συνέδεσε ὡς γνωστὸ στενὰ τὸ ὄνομά του μὲ τὴν Κύπρον.

Ἡ ἐφημερὶς «Ἐλευθερία» τῶν Ἀθηνῶν στὴν ἐκδόσὶ τῆς 26ης Νοεμβρίου δημοσιεύει ἐγκωμιστικὸ κριτικὸ ἄρθρον τοῦ συνεργάτη τῆς Πέτρον Χάρη γιὰ τὴ ποίησιν τοῦ Διπέρτη, ἀπὸ ἀφορμὴ τὴν τελευταῖα ἐκδόσιν τῶν ἀπάντων τοῦ μεγάλου μας διαλεκτικοῦ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Ο «ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ» ΤΟΥ ΡΕΜΠΡΑΝΤ

Ἀγαπητὴ «Πνευματικὴ Κύπρος»,

Τὰ γεγονότα τῆς διεθνούς πολιτικῆς κρίσεως, τὰ ὁποῖα καλύπτουν τὶς πρώτες σελίδες τῶν ἐφημερίδων τῆς Νέας Ὑόρκης — καὶ ὅλου τοῦ κόσμου ἰσφαλῶς — ἐπισκιάσθησαν τὶς τελευταῖες αὐτὲς ἡμέρες (Νοεμβρίου 15—19) ἀπὸ ἕνα μεγάλο καλλιτεχνικὸ γεγονός, ποῦ θὰ ἦταν καλὸ οἱ ἀναγνώσται σου νὰ γνωρίσουν: τὴν ἀγορὰ τοῦ περιφήμου πίνακος τοῦ Ρέμπραντ «Ὁ Ἀριστοτέλης σπουδάζων τὴν προτομὴν τοῦ Ὁμήρου» ἀπὸ τὸ Metropolitan Museum of Art ἀντὶ τοῦ ποσοῦ τῶν 2.300.000 δολλαρίων — ποσὸν τὸ ὁποῖον διὰ πρώτην φορά εἰς τὴν ἱστορία τῆς Τέχνης πληρώνεται διὰ ἕνα πίνακα.

Ὁ πλειστηριασμός ἄνοιξε μὲ τὴν προσφορὰ τῶν 1.000.000 δολλαρίων εἰς τὴν Parne — Bernet λεωφόρου Madison τὴν 15ην Νοεμβρίου. Τρεῖς ἡμέρες πρὶν ὁ πίνακας πωληθῆ ἐπετράπη εἰς τὸ κοινὸν νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν πινακοθήκη καὶ νὰ ἰδῆ τὸν περιφημο πίνακα. Ὑπολογίσθησαν εἰς 20.000 οἱ ἐπισκέπται, περὶπου δὲ 2.000 ἄτομα παρηκολούθησαν τὴν πώλησιν τὴν νύκτα τῆς 15ης Νοεμβρίου. Ὃταν ὁ «Ἀριστοτέλης» μετεφέρθη εἰς τὴν σκηνὴν τῆς αἰθούσης ὅπου ἐγίνετο ὁ πλειστηριασμός οἱ θεαταὶ πρὸς στιγμὴν φάνηκε ὅτι ἔχασαν τὴν ἀναπνοή τους· ἔπειτα συγκινημένοι χειροκοροῦσαν πολλὴ ὥρα. Ὃταν δὲ ἐπικυρώθη εἰς τὸ Metropolitan ὄλοι πανηγύρισαν ἐνθουσιωδῶς.

Σήμερα ὁ «Ἀριστοτέλης» εἶναι τὸ πῶ ἀκριβὸ ἀπόκτημα Ἀμερικανικοῦ Μουσείου. Μέχρι τώρα ἦταν ἡ «Alba Madonna» τοῦ Ραφαήλ, ἡ ὁποία ἀγοράστηκε τὸ 1931 ἀντὶ 1.100.000 δολλάρια ἀπὸ τὴν National Gallery τῆς Washington. Γιὰ τὸν «Ἀριστοτέλη» ὁ Ρέμπραντ πληρώθηκε 500 φλωρίνια περίπου 7.800 δολλάρια. Ἀπὸ διημέρου οἱ φιλότεχνοι Νεοϋρκέοι ἔχουν τὴν τύχη νὰ βλέπουν τὸν πίνακα εἰς τὸ Metropolitan. Χιλιάδες ἐπισκέπται περνοῦν νὰ τὸν ἰδοῦν. Ἄλλοι θαυμάζουν τὸ μεγαλεῖο του καὶ ἄλλοι τὴν ἀξία του. Μερικοὶ τὸν κωττάζουν χωρὶς νὰ ἠμποροῦν νὰ ἀπομακρύνουν τὰ μάτια τους ἀπ' αὐτόν, μὲ μιά σχεδὸν λατρεία. Μερικοὶ ἀπὸ βαθὺ σεδασμὸ πρὸς τὴν Τέχνην βγάζουν τὸ καπέλλο τους καὶ πολλὰς ἠλικιωμένους κυρίες δακρύζουν. Ὁ πίνακας ἐκτίθεται στὸ βορεινὸ μεγάλο χῶλ τοῦ Μουσείου, λούζεται ἀπὸ ἀπαλὸ φῶς καὶ εἶναι κρεμασμένος σὲ τοῖχο ὅπου καλύπτεται μὲ κόκκινο βελούδο.

Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ σχόλια τῶν ἐπισκεπτῶν ποῦ μιλάνε ἢ στὸν ἑαυτὸ τους ἢ στὸν διπλανὸ τους ἄθελά τους:

—«Αἰσθάνεσαι, βλέποντάς τον, τὴν παρουσία τοῦ μεγαλεῖο» ψιθυρίζει μιά μικρὴ 16 ἐτῶν.

—«Ἐπρεπε νὰ τοποθετήσουν ἕνα δίσκο ὅπου ὁ κόσμος νὰ πλήρωνε γι' αὐτὸ ποῦ βλέπει» μία κυρία μονολογεῖ. Κι' ἕνας λέει: «Νομίζω ὅτι θὰ δώσω μερικὰ δολλάρια στὸ Μουσεῖο».

Κι' ἐρωτᾷ κανεὶς: Δὲν εἶναι ἄδικο νὰ χαθῆ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ἀτομικὴ βόμβα ὅταν μπορῆ νὰ συναγωνίζετα ἔμπρὸς σ' ἕνα ἐπίτευγμα τέχνης, ὅταν δακρύξῃ ἔμπρὸς σ' ἕνα πίνακα, ἢ μήπως αὐτὰ τὰ δάκρυά του καὶ αὐτὸς ὁ θαυμασμός του εἶναι μιά ἐγγύηση ὅτι δὲν θὰ θελήσῃ νὰ πεθάνῃ;

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν φιλοξενία
Δικῆ σας

ΜΑΡΙΑ ΠΑΤΤΙΧ

Νέα Ὑόρκη, 19 Νοεμβρίου, 1961.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΑΜΩΝ

Ὁ κ. Δ. Κόκκινος στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», τεῦχος 114, γράφει τὰ ἐξῆς γιὰ τὸ «Ἔτσι ἄρχισε ἡ Κυριακὴ...» τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη:

...Ἐν προκειμένῳ, στεκόμαστε στὴ νομβέλλα «Ἔτσι ἄρχισε ἡ Κυριακὴ»..., ποῦ εἶναι τὸ τελευταῖο, ἀπ' τὰ μέχρι τώρα πεζογραφημάτά του. Πρόκειται γιὰ ἕνα πρωτότυπο κείμενο, ποῦ συγκροτεῖται πῶ πολὺ μὲ τὴν διαλεκτικὴ συγκέντρωση τῆς βαθύτερης ζωῆς κάμποσων ἀνθρώπων παρὰ μὲ τὴν κατασκευή καὶ τὴν ἀνέλιξη ἑνὸς μύθου. Ἔτσι, καθὼς ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος εἶναι στὴν Ἀγγλία, τὸ μοτίβο καὶ τὸ πλαίσιο παίρνει τὴ μορφή καὶ τὸ χρῶμα ἀπὸνα κάπως ταξιδιωτικὸ πεζογράφημα. Ἡ ἀτμόσφαιρα, τὸ φῶς καὶ γενικὰ τὰ σκηνικά εἶναι τόσο ἔντονα ἀγγλικά, ποῦ τ' ἀντικείμενα καὶ ἡ διοθεωρία ἀκόμα τῶν προσώπων ποῦ τὸ ἐνσαρκώνουν, δίνουν τὴν αἴσθησιν πὼς εἶναι γνήσια διαποτισμένα ἀπ' τὴν οὐμίχλη καὶ τὴν κρύα ἀνοιξὴ τοῦ Λονδίνου. Ἔτσι χωρὶς περὶτὰ λεκτικὰ στοιχεῖα καὶ μ' ἕνα φλεγματικὸ ὕφος, ὁ συγγραφέας ἀγγίζει ἐλλειπτικώτατα τόσες πλευρὰς τῆς ζωῆς, ὅσοι καὶ οἱ ἄνθρωποι ποῦ κατοικοῦν σὲ μιά πανσιὸν σὲ κάποιαν ἄκρη τοῦ Λονδίνου. Καί, μ' ὅλα αὐτὰ, γίνεται μονάχη τῆς ἡ ζωῆς τῆς νομβέλλας. Δὲν χρειάζεται παρὰ ὁ συγγραφέας νὰ εἶναι στίς κλειδώσεις, ἴσια-ἴσια γιὰ νὰ δένονται μεταξύ τους στὴν δικὴ του ψυχὴ τὰ αἰσθήματα, οἱ πράξεις, τὰ ὄνειρα, οἱ ἐπιδιώξεις καὶ οἱ ἀναμνήσεις ὅλων τῶν ἄλλων πού, ἐν τούτοις, ἔχουν τόση εὐρύτητα καὶ κἀνόνν τέτοιες προεκτάσεις, ὥστε νὰ ἐκφρασοῦν, σ' ἕνα εἰκοσιπετάρωρο, ὀλόκληρο τὸν κόσμο. Ἐνα περπάτημα καὶ ἕνα συναπάντημα, στὴν βαθύτερη ζωὴ τοῦ καθένα κεῖ μέσα, φτιαγμένο μὲ τὴν εὐαισθησία, τὴν πόληση, τὸ στοχασμὸ καὶ τὴν ἐξάραση τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη. Τὰ πάντα διαρροῦν στὴν ψυχὴ, τυλιγμένα στὴν ἀτμόσφαιρα καὶ στὸ φῶς τῆς Ἀγγλίας, ἔτσι ποῦ ἀφήνουν μιά γεύση καὶ ποῦ παίρνουν μιά μορφή ἀπὸ κείνον τὸν τόπο. Κι' αὐτό, ὁ συγγραφέας, ὅπως εἶναι βαθειά

καλλιεργημένους και πνευματικά ώριμους ποιητής, τὸ ἐπιτυγχάνει σ' ἓνα βαθμὸ δύναμης, πὸν δύσκολα μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει ὁ λόγος. Εἶναι, μὲ λίγα λόγια, ἓνα σύντομο πυκνωμένο κείμενο, πὸν πλουτίζει καὶ πὸν εὐρύνει τὴ λογοτεχνία στὸ εἶδος αὐτό.

Ὁ κ. Σ τ ε φ. Κ ω ν σ τ α ν τ ι ν ῖ δ η ς στὴν «Κύπρος» 6 Νοεμβρ. γράφει γιὰ τὸ «Ἐτσι ἄρχισε ἡ Κυριακή...» τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη τὰ ἑξῆς:

Ἡ νουβέλλα, κάτι μεταξὺ διηγήματος καὶ μυθιστορήματος, δὲν πῆρε καὶ μεγάλη ἀνάπτυξη στὰ Νεοελληνικὰ Γράμματα. Στὴν Κύπρο, εἰδικὰ τὸ εἶδος τοῦτο, παραμελήθηκε σχεδὸν ὁλότελα ἀπὸ τοὺς λογοτέχνες μας. Ἄπ' αὐτὴ τὴν πλευρὰ δεχόμαστε μὲ ἱκανοποίηση τὴ νουβέλλα τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη «Ἐτσι ἄρχισε ἡ Κυριακή...».

Ἡ ὑπόθεση ἐξελίσσεται σὲ μιὰ πανσιὸν τοῦ Λονδίνου ἓνα Σαββατόβραδο ὅλο κ' ὅλο, μὰ ὅμως μᾶς ἀποκαλύπτει δὲλακρες πτυχὲς τῆς ζωῆς πολλῶν ἀνθρώπων. Τὸ παραβάν πὸν κρύβει πάντοτε τόσο ἐπιμελημένα τὸν ἀνθρώπο μὲ τὶς ἀδυναμίες του, τὰ μικροσυμφερόντα του, τὰ ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ του παραστρατήματα, ἀνασηκώνεται γιὰ λίγο, γιὰ νὰ δοῦμε τὸν πραγματικὸ ἀνθρώπο σ' ὅλη του τὴν γύμνια, τὴν γύμνια αὐτὴ πὸν κρύβει τὸ φῶς τῆς μέρας. Καὶ μὲ τὸ πρωὶ τῆς Κυριακῆς, μὲ τὸ φῶς τῆς μέρας, τὸ παραβάν ξαναπέφτει κ' ὅλα ἡσυχάζουν. Ἡ ζωὴ ἀκολουθεῖ ξανά τὴν πορεία της, σύμφωνα πάντοτε μὲ τὰ κατὰ συνθήκην ψεῦδη τῆς παρασλάνησης. Κι' ἡ βασικώτερη ἐπιτυχία τοῦ συγγραφέα: Μᾶς ἀποκαλύπτει μ' ἓνα τόνο ρεαλιστικὸς τὴν πραγματικὴ ὄψη τῆς κοινωνίας, τὴν ὄψη πὸν τόσο προσπαθοῦμε ὅλοι μας νὰ κρύβουμε. Μιὰ πολὺ ἐπιτυχημένη σὺλληψη σὰν ὑπόθεση.

Ἡ χαλαρότητα ὅμως τοῦ ἔργου ἀποβαίνει σὲ βάρος τῆς τεχνικῆς του ἐξέλιξης σὰν συνόλου. Γιατὶ ἂν ἔλειπε ἡ πανσιὸν πὸν χρησιμοποιεῖται σὰν συνδετικὸς κρίκος στὰ διάφορα χαλαρὰ μεταξὺ τὸς ἀφηγήματα ξεχωριστῶν ἀνθρώπων, θὰ εἶχαμε τὴν ἐντύπωση ἐντελῶς ξεχωριστῶν διηγημάτων. Ἐτσι παρ' ὅλο πὸν ὁ συγγραφέας κατορθώνει ὡς ἓνα σημεῖο νὰ μᾶς δώσει κάτι τὸ ἀξιολόγο, ἡ χαλαρότητα τοῦ ἔργου σὰν συνόλου τὸ ζημιώνει πολὺ.

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γ. Γ ρ ῖ β α - Δ ι γ ε ν ῆ : Ἀπομνημονεύματα Ἀγῶνος ΕΟΚΑ 1955—59, Ἀθήνα, 1961.
Δ. Θ. Δ ι π ῆ ρ τ η : Ἀπαντα τὰ Εὐρισκόμενα, Κύπρος, 1961.
Κ. Χ ρ υ σ ἄ ν θ η : Οἱ μπαλλάντες μᾶς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς, Λευκωσία, 1962.
Κ. Χ α τ ζ η ῖ ω ἄ ν ν ο υ : Κυπριακὰ διαλεκτικὰ κείμενα (ἀνθολόγησι κλπ.), Ἀμμόχωστος, 1961.
Δ η μ ο τ ι κ ῆ Β ι β λ ι ο θ ῆ κ η Ἀ μ μ ο χ ῶ σ τ ο υ : Δελτίον 1968, 59, 60, Ἀμμό-

χώστος, 1961.

Κ. Λ ε υ κ ω σ ι ἄ τ ο υ : Λογοδοσία (1960—61) Λευκωσία, 1961.

Κ. Χ ρ υ σ ἄ ν θ η : Πέντε τσίπρακτα (παιδικὰ) Λευκωσία—Βαρῶσι, 1961.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

—Ὁ κ. Δ ῶ ρ ο ς Χ ρ ῖ σ τ η ς στὶς 30 Νοεμβρ. ἔδωσε στὴν Γκαλερὺ «Ἀπόφαση» διάλεξη μὲ θέμα: «Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἀντρέ Ζίντ».

—Στὶς 15 Δεκ. ἄνοιξε ἔκθεση ἀνατύπων ἔργων τοῦ Πικάσσο διοργανομένη ἀπὸ τὴν «Πνευματικὴ Ἀδελφότητα». Μίλησε ὁ κ. Λ. Ο ἰ κ ο ν ὸ μ ο υ.

—Ὁ Πνευματικὸς Ὅμιλος Λάρνακος στὶς 8 Δεκ. ὁργάνωσε φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ Ἀγγελοῦ Σικελianoῦ μὲ ὀμιλητὴ τὸν κ. Ρ ο ζ ῆ Μ ι λ λ ι ἔ ξ.

—Στὶς 8 Δεκ. ἄνοιξε ἔκθεση ζωγραφικῆς τοῦ κ. Λ ὠ ν ι α Εὐ θ υ β ο ὄ λ ο υ στὸ «Λήδρα Πάλας».

—Τὸν Νοέμβρ. ὁ Λ. Σ ἰ τ α ρ ο ς μίλησε στὸ Βαρῶσι καὶ Σκάλα μὲ θέμα: «Μπετόβεν — 9η συμφωνία».

—Στὶς 13 Δεκ. ὁ κ. Ν ἰ ν ο ς Μ ι κ ε λ λ ἰ δ η ς στὴν Γκαλερὺ «Ἀπόφαση» ἔδωσε διάλεξη μὲ θέμα: «Νέες τάσεις στὸν σύγχρονο κινηματογράφο».

—Στὶς 18 Δεκ. ὁ κ. Φ ρ. Β ρ ᾶ χ α ς ἔδωσε διάλεξη μὲ θέμα: «Γεώργιος Δροσίνης» στὴν Ἑλληνικὴ Μουσικὴ Ἀκαδημία. Ἀκολούθησε μουσικὴ δοματίου μὲ τοὺς Χ ρ ι σ τ ο δ ο ὄ λ ο υ — Β ο σ κ α ν ι ἄ ν — Φ ἰ σ ε ρ — Ἀ ρ β α ν ι τ ἄ κ η καὶ Κ α ρ α σ ἰ κ.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Εὐβοϊκὸς Λόγος (Χαλκίδα) ἀρ. 40-42 — Σερραϊκὰ Γράμματα (Σέρραι) ἀρ. 45-46 — Δελτίον Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας (Ἀθήνα) ἀρ. 4 — Δεσμὸς (Χαλκίδα) ἀρ. 6 — Ὁ συνεργατιστὴς (Λευκωσία) ἀρ. 1, 2 — Κυπριακοὶ Καιροὶ (Λευκωσία) ἀρ. 30, 31 — Κρυστάλλης (Πειραιᾶς) ἀρ. 96 — Κρῖκος (Λονδίνον) ἀρ. 130 — Διαγώνιος (Θεσσαλονίκη) 1961-2 — Νέα Ἐποχὴ (Λευκωσία) 33, 34 — Ἀμμώνη (Ναύπλιον) ἀρ. 13 — Κρητικὴ Ἐστία (Χανιά) ἀρ. 106 — Ἡπειρωτικὴ Ἐστία (Γιάννινα) ἀρ. 111-12, 113, 114 —

→ Τὸ προσάρτημα τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου»

«ΤΟ ΞΕΣΗΚΩΜΑ ΤΩΝ ΣΚΛΑΒΩΝ»

(Νουβέλλα τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη). →

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Είχε πιά για καλά φέξει ή Κυριακή. Τ' άσημένιο φῶς τοῦ ὄρθρου ὑποτάχτηκε στην κόκκινη ἀπίθασση φλόγα τῆς ἀνατολῆς. Σὲ λίγο θὰ ὕψωνε τὸ ξανθὸ του κεφάλι ὁ ἥλιος.

Ἄπὸ τὰ θερινὰ παλάτια ξεκίνησε ἡ καβαλλαρία γιὰ τὸ Λευκόνοικο.

Ὁ κοντοσταύλης εἶχε μιὰ νευρικότητα ἐξαιρετική. Σήμερα περιμένουν νέα ἀπὸ τὴ Λεμεσό.

—Μαχαιρωμένος. Παναγιά μου, φώναξε μιὰ παραδουλεύτρα.

—Ποιὸς μωρέ, ρωτᾶ ὁ ἀρχιμάγειρας μὲ τὸ νυσταγμένο του πρόσωπο.

—Δὲν τὸ ξέρω. Δὲν εἶναι πρόσωπο τοῦ παλατιοῦ.

—Εὐτυχῶς, μουρμούρισε ἡ γυναῖκα τοῦ ἀρχιμάγειρα.

—Γιατὶ ἐσὺ λὲς εὐτυχῶς;

—Ἔχω τὸ λόγο μου.

—Νὰ τὸ ρουφᾶς.

—Στὸ διάολο πρωτὶ-πρωτὶ.

Ἄπὸ τὸ στενορῦμι μπροστὰ στὸ λαχανόκηπο κουβαλήσανε ἕνα χωριάτη μὲ πηγμένα αἷματα

Ὁ κοντοσταύλης ἀπὸ τὸν κῆπο εἶδε τὴν κίνηση. Πλησίασε. Μὰ ὁ ἀρχιμάγειρας μὲ μιὰ ὑπόκλιση τὸν παραμέρισε σὲ μιὰ γωνιά.

—Εἶν' ὁ ἄνθρωπός μου ἀπὸ τὸ Λευκόνοικο, λέει στὸν κοντοσταύλη.

—Ὅστε μὲς τὸ παλάτι ἔχουμε σπιούνους τ' Ἀλέξη;

—Μπορεῖ νὰ τὸν περιμένανε ἀπ' ἔξω.

—Μπορεῖ ὅμως τὸ κακὸ νὰ ξεκινᾶ ἀπὸ μέσα.

—Μπορεῖ...

—Ποιὸς ὑποψιάζεσαι;

Ὁ ἀρχιμάγειρας ἔστριψε τὸ σιγκελωτό του μουστάκι σὰ νὰ ρωτοῦσε τὴ συμβουλή του. Ὑστερα ἀράδιασε τρία ὀνόματα. Εἶχε μ' αὐτοὺς δοσοληψίες. Τὸν ἕνα ἔπρεπε νὰ τὸν καθαρίσει, γιατί τὸν σκυλόβριζε ὅταν πήγαινε κατὰ τὸ Δάλι. Ὁ ἄλλος τὸν βοήθησε σὲ κάτι κλεψιμιὰ καὶ ἀπὸ καιρὸ ζητοῦσε μερδικό. Ἄν μολογοῦσε τὴ δουλειὰ θᾶχε ἱστορίες ὁ ἀρχιμάγειρας. Ὁ τρίτος εἶχε μιὰ ζουμερὴ γυναικούλα. Ὅταν τὴν πρωτόειδε νὰ σκύβει στὸ ξεχρότισμα ἔνοιωσε τὴν πεδυμιὰ του, ἀπὸ χρόνια νεκρῆ, νὰ λαχταρᾶ. Μισολαχτᾶρα ἦταν βέβαια μὰ θὰ μπορούσε νὰ δυναμώσει ἂν εἶχε τὶς εὐκαιρίες.

Ὁ κοντοσταύλης πρόσταξε τοὺς στρατιῶτες νὰ συλλάβουν τοὺς τρεῖς ὑποπτους.

Σὲ λίγη ὥρα πίσω στὸ στενορῦμι τρία κορμιὰ σφαδάζανε μὲς τὴ θηλειά. Οἱ κλῶνοι τῆς μεγάλης χαρουπιᾶς ριγούσανε στὸ ἀνθρώπινο τοῦτο φορτίο. Πλάσμα Θεοῦ ἀπόφευγε νὰ περάσει ἀπὸ τὸ τοπίο. Καὶ φόρεσε τοῦ καθενὸς ἡ καρδιά ἕνα μαῦρο πανί.

Μονάχα ὁ ἕνας ὑπηρετής, πὺν ἔνωρις τὸ βράδυ κάρφωσε τὸ μαχαίρι στὸν προδότη, κοιτοῦσε ἀπὸ ἕνα παράθυρο τοὺς τρεῖς κρεμασμένους. Εἶχε τὸ μάτι του κοκκινίσει ἀπὸ ἕνα κλάμα πὺν δὲν ξεσποῦσε. Τὸ μέτωπό του αὐλακώθηκε ἀπὸ τ' ἀλέτρι τῆς τύψης.

—Καῦμένοι πατριῶτες. Ὁ θάνατός σας θὰ δώσει ζωὴ στὸν τόπο. Ἡ ἀδικία ἄς μὴ ρίξει στὴν κόλαση κι' ἐμένα. Δὲ μπορούσε ὅμως νὰ γνίει κι' ἄλλοιῶς...

Κι' ἔβαλε τὸ σταυρὸ του.

Στὴ Χοιροκοιτία θὰ δινόταν ἡ μάχη. Τὸ ἀνοιχτὸ τοπίο μὲ τοὺς λόφους δλόγυρα βοηθοῦσε τὴν ἀνάπτυξη τῶν φαλάγγων καὶ τοὺς ἐλιγμούς. Αὐτὴ ἦταν ἡ γνώμη τῶν ἀρχηγῶν.

Ὁ βασιλιάς Γιάννος μισομεθυμένος καὶ πλαδαρὸς ἀπὸ τ' ὀλονύχτιο γλέντι μὲ τὴ Λεονώρα ἔφτασε στὸν τόπο τῆς μάχης μὲς τὸ βασιλικὸ του ἀμάξι. Οἱ φρουροὶ τοῦ ἐπιβλητικοῦ ἀνοίγαν δρόμο μὲς τὶς ὀμάδες τῶν πολεμιστῶν.

Κανένας ἐνθουσιασμὸς ἀπὸ τὸ στράτευμα. Ὑποδοχὴ δὲν ὑπῆρχε. Ἀπλῶς ἦταν ἕνα πέρασμα ἀμαξιοῦ σ' ἔρημο τοπίο.

Οἱ ὄμιλοι τῶν πολεμιστῶν ἐδῶ κ' ἐκεῖ κἀτι μαγεύεσαν.

Ὁ ἥλιος ἄρχισε νὰ ραγίζει τὶς πέτρες μὲ τὶς ζεστές του ἀχτίδες. Ἀγέρι δὲ φουσοῦσε νὰ δώσει μιὰ διάθεση. Ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὸ πολὺ φῶς ξεθώριαζε κ' ἀγκομαχοῦσε.

Οἱ Σαρακηνοὶ ὅταν εἶδαν τέτοιο ὄγκο στρατοῦ ἀντίκρου τοὺς ὑποχωρήσανε προτοῦ ἀρχίσει ἡ μάχη. Θὰ παίρνανε τὰ ψηλῶματα νὰ κοιτᾶνε τὸν ἀνοιχτὸ χῶρο.

Τὴν ἀλλαγὴ τῆς θέσης ὁ βασιλιάς Γιάννος τὴν πῆρε γιὰ ὑποχωρήση. Οἱ μικροσφισμαχίες τῆς καβαλαρίας μὲ κἀτι μισροεπιτυχίες τὸν μέθυσαν. Καὶ σὲ μιὰ στιγμή πρόσταξε γενικὴ ἐπίθεση νὰ πετσοκόβουν τὸ ξένο φουσατο προτοῦ γυρίσει στὶς ὀχυρὲς θέσεις τῆς Λεμεσοῦ.

Οἱ σάλπιγγες ἠχήσανε τὴν ἐπίθεση. Ἡ καβαλαρία ὄρμησε. Ὁ τόπος ἔπαιρνε πολεμικὴ ὄψη.

Ἄλλὰ ἡ πεζούρα, οἱ Κυπριῶτες πολεμιστές, μοιρασμένοι σὲ ὀμάδες, τράβηξαν ἤρεμοι δεξιὰ - ζερβά κατὰ τοὺς λόφους.

Οἱ Σαρακηνοὶ εἶδανε τὴ διάσπαση τοῦ κυπριώτικου φουσατοῦ. Γυρίσανε κ' ὄρμησαν ἀπάνω στὴν ἀπροστάτευτη καβαλαρία τοῦ βασιλιά. Κι' ἔγινε ἐκεῖ ἕνας σκοτωμὸς. Κορμιὰ φυτεύονταν στὸ χῶμα. Ἄλογα παράδερναν δίχως ἀναβάτη. Πληγωμένοι μούγγριζαν, κ' ἀπάνω ἀπ' ὄλα οἱ πολεμικὲς ἰαχὲς τῶν Σαρακηνῶν.

Ἡ φρουρὰ τοῦ βασιλιά πολεμοῦσε ἀντρέια. Ἡ παλληκαριά τους ἦταν ζήτημα ζωῆς καὶ θανάτου. Μὰ τὸ πολυἀριθμο φουσατο τὴν ξάπλωσε στὴ γῆ. Ὁ βασιλιάς κουνοῦσε δεξιὰ κ' ἀριστερὰ τὸ ξίφος του. Καὶ ξαφνικὰ νοιώθει μιὰ δυνατὴ σπαθιά στὸ κεφάλι. Τὸ ξένο σπαθὶ ξανασηκώθηκε γιὰ νὰ βαρέσει.

—Μάλεκ, φωνάζει ὁ βασιλιάς.

—Μάλεκ;

—Μάλεκ.

Ὁ βασιλιάς πέταξε χάμω τὸ σπαθὶ του. Τότε δυὸ - τρεῖς Σαρακηνοὶ τὸν ἀρπαξαν ἀπ' τὶς μασχάλες καὶ τὸν ἔσυραν μακριὰ.

Ἡ ἀντίσταση πιά σταμάτησε.

* * *

Ἀμφιβολία καὶ θολούρα πλακώσανε στὸ Λευκόνοικο. Πέρασε ὁ ὄρθρος καὶ χρύσωσε ἡ ἀνατολὴ σὰν ἕνα κόκκινο σταφύλι μέσα στὸ ξανθὸ ἥλιο (Τοῦτος νίκησε στερονὰ κ' ἐπέβαλε τὴ θέλησή του). Καὶ βγήκε δυὸ—τρία κοντάρια ὕψος ὁ δαχτυλιόλιθος τ' οὐρανοῦ. Καμμιά ὄμως κίνηση.

Ὁ Πατὰ Θύμιος τρωγόταν μὲ τὸ ἀνήσυχό του βλέμμα. Νόμιζες πὼς τὸ μαχαίρωνε κἀτι στὸ σπλάχνο κ' ἔσφιγγε τὴν ἀξιοπρέπειά του νὰ μὴ φωνάξει. Ὁ Δούκας, ὁ γυιὸς του, ἔτρωγε μὲ τὸ μάτι τὴν ἀπόσταση ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ Ἱεροῦ. Τὸν τύφλωνε ὁ ἥλιος μὰ τοῦτος παιδευόταν.

Ὁ Ἀλέξης κοιτοῦσε τὴν Ὠραία Πύλη. Τὸ πρόσωπό του εἶχε ὀλοφάνερη ἀνησυχία. Δυὸ - τρεῖς φορὲς γύρισε κ' ἀναζήτησε τὸ μάτι τῆς μάνας ὡς νὰ ζητοῦσε ἀντιστύλι νὰ κρατήσει τὸ θάρρος του.

Τὰ παλληκάρια καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος εἶχαν ράψει τὸ στόμα τους.

Ξαφνικὰ ἀκούστηκαν βήματα στὴν ἤσυχη πλατεῖα. Ἦταν ἕνα ξέπνοο κορμὶ

πού σπάθιζε τὸν ἀγέρα ἀπελπιστικά.

—Μήνυμα, φώναξε ὁ καντηλιανάφτης πού κάτι ἔφτιαχνε στὴν εἴσοδο τῆς ἐκκλησιᾶς.

Τὸ ἐκκλησίασμα ταράχτηκε σὰν καλαμιές πού δέχονται βίαιο ρεῦμα ἀγέρα.

Ὁ Παπὰ Θύμιος προχώρησε ὀλόρθος στὴν Ὠραία Πύλη.

Τὰ μάτια γυρίσανε πρὸς τὴν εἴσοδο καὶ περιμένανε.

Ἐνα ξανθὸ παλληκάρι μπῆκε. Τρεκλίζοντας, σὰν ἀγκάθι στὸ σίφουνα, προχώρησε στὸ μέσο τῆς βασιλικῆς.

—Ἡ καβαλλαρία ἔρχεται νὰ κάψει τὸ χωριό...

Φώναξε κι' ἔπεσε χάμω στὰ μάρμαρα χωρὶς πνοή.

Ἡ ξαφνικὴ ἀναγγελία — ἔστω κι' ἂν τὴν περιμέναν — τοὺς φύτεψε τὰ πόδια.

Ὁ Ἀλέξης δὲν ἔχασε καιρό. Πετάρχηκε μπροστὰ στὸν Παπὰ Θύμιο, ψήλωσε τὸ σπαθὶ του καὶ θροντοφώναξε στὸ λαό.

—Χριστιανοί. Ἦρθε ἡ ὥρα τῆς μάχης. Σίδερο καὶ θάρος νὰ καθαρίσουμε τὸ χωριό. Ἦ ζοῦμε ἢ πεθαίνουμε.

—Ἐσὺ τί ὀρίζεις; λέει ἕνας γέρος.

—Νὰ τραθήσουν τὰ γυναικόπαιδα στὶς στάνες. Οἱ γέροι νὰ μαζέψουν τὰ σκυλιά. Ἐκεῖ στὰ χαλάσματα πού δεσπόζουν στὸ ἔμπα τοῦ χωριοῦ νὰ τὰ κρατήσουν. Ἐγὼ μὲ τὰ παλληκάρια θὰ γερμίσουμε ἀπ' ὅλες τὶς μεριές τὸν τόπο.

—Ἐγὼ λέω ν' ἀφήσουμε τὸ χωριὸ καὶ νὰ τραθήξουμε πρὸς τὰ ψηλῶματα, πρότεινε κάποιος.

—Ὁ Ἀλέξης, ὀρίζει, φώναξε αὐστηρὰ ὁ Παπὰ Θύμιος.

—Γιατί ὁ Ἀλέξης;

Μιὰ ψαλμωδία ἀκούστηκε ἀπ' ἔξω.

Μὲς τὸν καφετερὸ ἤλιο ἕνας ἀσημένιος σταυρὸς ἄστραφτε. Ὁ Νικολιὸς τὸν κρατοῦσε ψηλὰ ὅπως τὰ Ἅγια οἱ ἱερεῖς.

Ὁ Δούκας βγῆκε ἀπὸ τὸ Ἱερὸ καὶ κοιτοῦσε τὴν εἴσοδο.

Ὁ Παπὰ Θύμιος χαμογέλασε. Ὑστερα σήκωσε τὸ βλέμμα του ψηλά. Ἦταν μιὰ εὐχαριστία.

Ὁ Νικολιὸς μπῆκε στὴν ἐκκλησία.

—Ὁ Σταυρὸς...

—Νίκας τοῖς βασιλεῦσιν κατὰ βαρβάρων δωρούμενος... ἔλεγε μὲ τὴ δυνατὴ του φωνὴ ὁ Νικολιὸς.

Τὸν ἤχο ἀρπάξε ὁ Παπὰ Θύμιος καὶ θροντοφώναξε. Κι' ἀμέσως οἱ ψαλτάδες τὸν πήρανε. Γέμισε ἡ ἐκκλησία ἐπινίκιον ὕμνο.

—Χωριανοί, φώναξε ὁ Νικολιὸς. Τοῦτος ὁ Ἅγιος Σταυρὸς βρέθηκε στὴ κοπριὰ τῆς στάνης μου... Ἄγγελος Κυρίου μοῦ θροντοφώναξε ὅταν ἀσήμωνε ἡ αὐγή: «Σήκω, Νικολιό. Στὴν κοπριὰ σου κείμεται ὁ Ἀσημένιος Σταυρὸς τοῦ Ρήγα. Πήγαινε στὴν ἐκκλησία καὶ κράξε τὸν λαό. Ρήγας τῶν Ρωμιῶν νὰ γίνεῖ ὁ Ἀλέξης.

—Ζήτω ὁ Ἀλέξης Ρήγας τῆς Κύπρου, φώναξε μ' ἐνθουσιασμὸ ὁ Παπὰ Θύμιος.

—Ζήτω ὁ Ρήγας... φωνάξανε τὰ παλληκάρια.

—Ζήτω...

Ὁ Ἀλέξης γονάτισε μπροστὰ στὴν Ὠραίαν Πύλη. Ὁ Παπὰ Θύμιος πήρε τ' Ἅγιο Μῦρο ἀπὸ τὴν Ἅγία Τράπεζα καὶ ἄλειψε τὸ μέτωπό του.

—Ἐν ὀνόματι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων σὲ ἀνακηρύσσω Ρήγα τῆς Κύπρου, Ἀλέξη. Εἰς πολλὰ ἔτη.

Οἱ ψαλτάδες μὲ μιᾶς ἀρχίσανε μὲ δάκρυα στὰ μάτια:

«Τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα ἡμῶν Ἀλέξην φύλαττε εἰς πολλὰ ἔτη...».

Τότε ὁ Δούκας ἄπλωσε σ' ἕνα κοντάρι ἕνα κίτρινο πανὶ μὲ μαῦρο δικέφαλο. Προχώρησε καὶ τὸ στήλωσε δίπλα στὸν Ρήγα Ἀλέξη πού στὸ μεταξὺ σηκώθηκε

ἀπὸ τῆ γονυκλισία.

Ὁ Ρήγας Ἀλέξης κοίταξε τὸ σύμβολο. Ὅστερα γύρισε πρὸς τὸ λαό, πὸν γονάτισε.

— Δαέ μου. Τὸ πανὶ τοῦτο γράφει «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος».

— Ἐλευθερία ἢ Θάνατος φώναξε ὁ λαός.
* * *

Ὁ Ρήγας Ἀλέξης πρόσταξε νὰ χτυπηθοῦν μὲ τὴν καβαλλαρία μὲς τὰ στενορύμια τοῦ χωριοῦ. Ἐκεῖ στὸ ἔμπα ἀπὸ τὴ Λευκωσία τὰ στενά φιδοκλώθονται. Πιὸ πέρα ἓνα ἄλλο μικρὸ μπάσιμο ἦταν ἀδιέξοδο μὲ τοιχώρια ψηλά καὶ γύρω δώματα χωματένια. Στὴν ἄλλη μεριά, δεξιά, ἦταν πυκνά δεντρὰ καὶ συκιές χαμηλόκλωνες. Ἔτσι τ' ἄλογα θὰ δυσκολεύονταν.

Οἱ Κυπριῶτες περιμέναν. Στὰ γύρω δώματα μαζεψήκανε γυναῖκες μὲ σωροὺς πέτρες. Λιγάκι πιὸ μέσα στὸ χωριὸ τραβήξανε φράχτες μὲ παλλούρια γιὰ νὰ δυσκολεύουν τὸ τρέξιμο πρὸς τὴν πλατεία. Τὰ σκυλιὰ φιδοκλώθονταν δεξιά - ζερβά καὶ μόλις οἱ γέροντες λίγα - λίγα μπορούσαν νὰ τὰ συγκρατοῦν.

— Ἐρχονται, φωνάζει πέρα ὁ φρουρός.

— Ἐρχονται...

Σφίχτηκε ἡ καρδιά τοῦ χωριοῦ. Ἦταν πιά ἡ καλὴ ἀρχή, ἡ πρώτη σύγκρουση μὲ στρατεύματα. Καὶ νοιώθανε ὅλοι πὼς ἂν δὲ νικήσουν τὸ χωριὸ θὰ καιγόταν, πέτρα πάνω στὴν πέτρα δὲ θάμινε κι' ἄς ζήμιωνε αὐτὸ τὸ Μαχαιρᾶ. Ὅταν ξεσπάσει πιά τὸ μῖσος, ἡ ἐκδίκηση δὲν κοιτάει συμφέρον· κοιτάει νὰ χορτάσει κι' ἀπὸ τὸ ἴδιο τῆς τὸ κρέας.

Πέντε καβαλλάρηδες πλησιάσανε. Τ' ἄλογά τους κοντοσταθήκανε, μυρίζοντας τὸν κίνδυνο.

Σὲ λιγάκι πλησιάσανε κι' οἱ ἄλλοι.

— Ἐπίθεση, προτοῦ ξεσπάσει ἡ ἀντίσταση, φωνάζει ὁ Μαχαιρᾶς.

Χούγιαξαν οἱ καβαλλάρηδες.

Τὴν ἴδια ὅμως στιγμή τρελλαθήκανε στὸ γαύγισμα τὰ σκυλιὰ.

— Μακρὰ τὸύραννοι, φωνάζει μιὰ γυναῖκα κι' ἔριξε τὴν πρώτη πέτρα.

— Ἄστε τους νὰμποῦνε στὰ στενοσόκκακα, φωνάζει ὁ Ἀλέξης.

Τὰ σκυλιὰ πιά χυμήξανε.

Τὰ παιδάκια ἀπὸ τὶς αὐλὲς ἀρχίσανε νὰ τσιρίζουν μαζί μὲ τὶς γριουῖλες γιαγιάδες τους.

Τίποτε πιά δὲ συγκρατοῦσε τὸ χωριό.

— Εἰδοποιηθήκανε, φωνάζει ὁ Μαχαιρᾶς, καὶ σηκώνει τὸ χέρι.

Ἡ καβαλλαρία κοντοστάθηκε στὸ σήκωμα τοῦ χειριοῦ.

Ἀκολούθησε μιὰ νεκρὴ σιγή. Τὰ πάντα σιωπήσανε σάμπως νὰ πρόσταξε ἄγιος.

Καὶ τότε πρόβαλε στ' ἄλογό του ὁ Ἀλέξης. Ἐμοιάζε σὰν τὸ Ἀη - Γιώργη στὰ μάτια ὀλωνῶν.

— Τί θέλεις, Πιερῆ Μαχαιρᾶ, στὸ χωριό; φωνάζει.

Ἀντιβούισε ὁ γύρω τόπος.

Ὁ Μαχαιρᾶς ἔβλεπε.

Κι' ὁ Ἀλέξης καμαρωτὸς ξαναμίλησε.

— Ἄν ἔχεις καρδιά, ἔλα μονάχος νὰ πιασεῖς μὲ λόγου μου.

— Καὶ ποῖς εἶσαι ἐσύ; ἀπαντᾷ ὁ Μαχαιρᾶς.

— Ὁ ρήγας Ἀλέξης, ὁ Κυπριώτης.

— Καὶ ποῖδ δουλεύεις;

— Τὸ νησι καὶ τὸ Θεό.

Ὁ Μαχαιρᾶς σήκωσε τὸ χέρι κι' ἔδωσε πρόσταγμα νὰ φύγουν.

«ΛΥΡΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Διμηνιαίες αὐτοτελείς ἐκδόσεις.

Ίδρυτής — διευθυντής: Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Λήδρας 114 ἢ περιοδικὸ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Ἐχουν κυκλοφορήσει οἱ ἐξῆς ἐκδόσεις:

1958

1. Ο ΘΗΣΑΥΡΟΣ Η ΜΑΝΑ
2. ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ
3. ΠΡΙΣΜΑΤΙΚΟΣ ΟΚΤΩΒΡΗΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
4. ΠΕΝΤΕ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Λ. Μαλένη)
5. ΣΤΙΓΜΕΣ (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
6. ΕΥΔΗΜΟΣ Ο ΚΥΠΡΙΟΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1959

7. ΔΕΚΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Α. Παναρέτου)
8. ΟΚΤΩ ΑΡΘΡΑ (τοῦ κ. Κ. Σπυριδάκι)
9. ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ (τοῦ κ. Α. Περνάρη)
10. ΚΑΝΑΚΗΣ, Ο ΚΥΠΡΙΩΤΗΣ ΚΟΥΡΣΑΡΟΣ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
11. ΤΡΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Ι. Κυθρεώτη)
12. ΠΑΘΟΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΛΕΥΤΕΡΟ ΟΥΡΑΝΟ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1960

13. Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΜΥΛΩΝ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
14. ΠΡΟΣ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ (τοῦ κ. Θ. Σοφοκλέους)
15. ΗΤΑΝ ΟΛΟΙ ΤΟΥΣ ΑΝΤΡΕΙΟΙ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
16. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΤΩΝ ΣΤΙΓΜΩΝ (τοῦ κ. Κ. Μόντη)
17. ΣΧΕΔΙΑ (τοῦ κ. Ἐλ. Οἰκονόμου)
18. ΤΟ ΚΡΗΣΦΥΓΕΤΟ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

1961

19. ΣΩΚΡΑΤΗΣ (τοῦ κ. Ἀ. Περνάρη)
20. Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ (τοῦ κ. Ἀν. Κρέσπο)
21. ΕΤΣΙ ΑΡΧΙΣΕ Η ΚΥΡΙΑΚΗ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
22. Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
23. ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΟΥ ΓΑΛΑΖΙΟΥ
ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)
24. ΕΝΝΙΑ ΠΙΚΡΑ ΚΑΙ ΡΩΜΑΛΕΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ (τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη)

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ίδρυτής: ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Κεντρικά Γραφεία:
'Ακίνητα Τραπεζής Κύπρου,
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Τηλ. Διεύθυνσις διὰ Κεντρικόν
καὶ διὰ τὰ Ὑποκαταστήματα **GENSURANCE**

Ὑποκαταστήματα ἐν: **ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ — ΛΑΡΝΑΚΙ — ΔΕΜΕΣΩ**
ΠΑΦΩ — ΚΥΡΗΝΕΙΑ — ΜΟΡΦΟΥ

Τηλ. 4444

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

- ΖΩΗΣ
- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ε Δ Ρ Α :
ΕΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ὑποκαταστήματα:

ΕΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ, ΛΑΡΝΑΚΙ, ΔΕΜΕΣΩ,
ΚΥΡΗΝΕΙΑ, ΠΑΦΩ, ΜΟΡΦΟΥ, ΛΕΥΚΑ.

καὶ κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον

ΕΝ ΠΡΟΔΡΟΜΩ καὶ ΠΛΑΤΡΕΣ

— Πλήρες δίκτυον ἀνταποκριτῶν εἰς
ὅλας τὰς πόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ.

— Ἀνταποκριτὴς ἐν Κύπρῳ τῶν
μεγαλυτέρων ξένων Τραπεζῶν.

ΠΑΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ
ΤΡΑΠΕΖΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ.

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ (ΛΟΝΔΙΝΟΝ) ΛΤΔ.

23/24, Margaret Street, LONDON W. 1.

Tel. No. COvent Garden 1142.

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΑΙ ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ ΕΝ ΚΥΠΡΩ

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΕΡΜΙΑ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ DOMINION

Ύπευθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.

Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεία ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.